



วารสาร ปัญญา

ISSN.0859-3574 (Print)

PANYA JOURNAL

ISSN.2697-4940 (Online)



Approved by TCI during 2020 - 2024



ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2566 Vol.30 No.1 January - April 2023



สำนักงานวารสาร ปัญญา

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

หลักการและเหตุผล

วารสารปัญญาได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ 2536 โดยจัดพิมพ์เป็นวารสารวิชาการรายปักษ์ ๑ ละ 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) โดยพิจารณาเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. ศาสนาและปรัชญา
2. การศึกษา
3. สังคมศาสตร์
4. มนุษยศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมวิชาการด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
2. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความวิจัย บทความปริทัศน์
3. เพื่อส่งเสริมให้อาจารย์ นิสิตและผู้สนใจทั่วไปมีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการ
4. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นด้านศาสนา การศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ : ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม),
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

จำนวนพิมพ์ 100 เล่ม

การส่งบทความ

วารสารปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทร.053-270-975 ต่อ 15
E-Mail: panya-thjo@gmail.com

สามารถดำเนินการดาวน์โหลดและ Submit ผ่านระบบฐานข้อมูลวารสารออนไลน์ Thaijo ทางเว็บไซต์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

- บทความวิชาการและวิจัยทุกเรื่องได้รับการพิจารณากลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer reviewers) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ไม่น้อยกว่า 3 ท่าน/บทความ
- บทความ ข้อความ ภายประกอบและตารางที่ลงพิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่มีส่วนรับผิดชอบใด ๆ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน แต่ผู้เดียว
- บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามีการตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
- บทความใดที่ผู้อ่านเห็นว่าได้มีการลอกเลียนหรือแอบอ้างโดยปราศจากการอ้างอิงหรือทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นผลงานของผู้เขียน กรุณาแจ้งให้กองบรรณาธิการวารสารปัญญาทราบจะเป็นพระคุณยิ่ง
- บทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนลิขสิทธิ์ไม่สงวน

วารสารปัญญา ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

ที่ปรึกษา

พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์, ผศ.ดร. พระมหาวิรคัฏ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.
พระมหาวิเศษ เสาะพบดี, รศ.ดร. ศ.ดร.พศิน แดงจวง
รศ. สมหมาย เปรมจิตต์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผศ.ดร. อุเทน ลาพิงค์ อาจารย์วิรัช ภูมาศรี บุญนำ สุนามถาวร

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา	หน่วยงานภายนอก	
พระมหาวราสะยะ วราสโย, ดร.	รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์กิตติคุณ ภูลายยาว	ผศ.ดร.หนูม้วน ร่มแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
	พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.ดร.วิสุทธิชัย ไชยสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ผศ.วิมลสรรค์ ไสလวงษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ศ.ดร.สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์	มหาวิทยาลัยศรีประทุม
	รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
	ผศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	ผศ.ดร.จำเนียร ราชแพทยาคม	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

วารสารปัญญา ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2566

พระสุทธิสารเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระอธิวัฒน์ ธมมพัฒนสิริ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.ดร.พศิน แดงจวง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศ.ดร.สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์	มหาวิทยาลัยศรีประทุม
รศ.ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ	มหาวิทยาลัยพายัพ
รศ.ดร.อำพล บุคดาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.เกตุมณี มากมี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ประทีป พิฆทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผศ.ดร.อาเดช อุปนันท์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ดร.ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ธิดารัตน์ ศักดิ์วีระกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทบรรณาธิการ

วารสารปัญญา ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เป็นฉบับประจำปี 30 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมวิชาการ เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ด้านศาสนา การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สังคมศาสตร์ เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ จากอาจารย์ นักวิจัย นักศึกษาจากหลากหลายสถาบัน และผู้สนใจทั่วไป

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความที่น่าสนใจบทความวิจัยและบทความวิชาการ ด้านศาสนา 1 เรื่อง ด้านสังคมศาสตร์ 2 เรื่อง และด้านศึกษาศาสตร์ จำนวน 9 เรื่อง ซึ่งบทความทั้งหมดได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี เช่นเดิม กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยที่ได้พิจารณาและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ

วารสารปัญญาขอประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจทุกท่านสามารถส่งบทความวิจัยและบทความวิชาการเข้ามาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร โดยสามารถส่งได้ผ่านระบบออนไลน์ที่เว็บไซต์ของวารสารปัญญาคือ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/index>

กองบรรณาธิการวารสารปัญญาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน และขอผู้อ่านได้มีความสุขกับการอ่าน พบกันใหม่ฉบับหน้า

กองบรรณาธิการ

บทความวารสารปัญญา
ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2566

	หน้า
1 กิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร วาทิยา ศรีวิรัตน์	1
2 สภาพและพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรทองถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ชัชชัย เทพนามวงศ์	14
3 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนา กฤษณะกาญจน์ ธารารัตนะกาญจน์	26
4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ปณิตตา ไชโย	37
5 การบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 อนุวรรต บุญเรือง	49
6 ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในล้านนา บุษกร วัฒนบุตร	63
7 แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน พระมหาธณัฏฐพงศ์ สุพรหมบุญโญ (คิดอ่าน)	75
8 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน พระมหาวิวิธศักดิ์ สุระเมธี	92
9 ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน พระมหาภูติศ แคว้งอินทร์	105

10	การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จิรประภา มีหนู	121
11	การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธาศินี สายวิวัฒน์	133
12	การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และกลวิธีการกำกับตนเอง กับการพัฒนาทักษะการ สื่อสารสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี รงค์รบ น้อยสกุล	145
	รูปแบบการเขียนบทความลงวารสาร	159

กิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ผ่านการจัดการศึกษาบนฐาน
ทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร
SOCIAL STUDIES LEARNING ACTIVITIES TO ENHANCE HUMAN RIGHTS
THROUGH LIFE SKILL-BASED EDUCATION FOR HIGH SCHOOL
STUDENTS IN PHICHIT PROVINCE

วาทียา ศรีวิรัตน์ *

Watiya Sriwirat

อัจฉรา ศรีพันธ์ *

Atchara Sriphan

Corresponding Author E-mail: watiya.sriwirat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร ผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 2564 จำนวน 92 คน กลุ่มครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร จำนวน 6 คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล ร่วมกับการตรวจสอบสามเส้าโดยการทบทวนข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร พบว่า ครูผู้สอนไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากนัก รวมถึงนักเรียนไม่สามารถนำความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ การสอนเน้นการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบการใช้ใบงานและสื่อเทคโนโลยีพื้นฐาน มีการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำแบบทดสอบ อีกทั้ง สภาพแวดล้อมและบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

2. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนและเนื้อหาในกิจกรรมการเรียนรู้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สื่อการเรียนรู้หลากหลายน่าสนใจ รวมทั้งนักเรียนมีความสุขและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ความสนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, สิทธิมนุษยชน, การศึกษาบนฐานทักษะชีวิต

* สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Department of Social Studies, Faculty of Education, Naresuan University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study current status of social studies learning activities to promote human rights in Phichit province 2) to develop social studies learning activities to promote human rights through life-skill based education management for senior high school students in Phichit province. Key informants were a group of 92 Matthayomsuksa 6 students from Sak Lek Wittaya School, the 2nd semester of the 2021 academic year and a group of 6 teachers of social studies in Phichit Secondary Educational Service Area Office. The research was conducted on the basis of qualitative research design. Data were collected from observation, interview, and focus group discussion. Data were analyzed using analytic induction. Methodological triangulation and review triangulation were used.

The results of this research found that:

1. Based on the analysis of current status of social studies learning activities to promote human rights, teachers did not give much importance to human rights while students were unable to put the knowledge about human rights into practice in their everyday life. Emphasis was placed on lecture-based teaching about universal declaration of human rights with the use of worksheets and basic technological media. Measurement and evaluation of learning activities were conducted by testing while environment and atmosphere did not support learning.

2. Outcomes of the development social studies learning activities to promote human rights through life-skill based education management for high school students in Phichit province indicated that teachers gave importance to human rights and the content in learning activities was up-to-date, instructional media were various and interesting while students were happy with and participated in learning activities, and were interested in human rights as things that are close to them and affect themselves and society.

Keywords: Learning activities, Human rights, Life skill-based education

บทนำ

มนุษย์ในโลกมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม อาจมีแนวความคิด ความเชื่อ ฐานะ รูปลักษณ์ ร่างกายที่แตกต่างกัน สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ผิดปกติ ไม่ใช่ความน่ากลัวที่จะต้องแบ่งแยก กีดกัน แบ่งพรรค แบ่งพวก หากแต่เป็นธรรมชาติของความหลากหลาย ซึ่งมนุษย์ทุกคนสามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข หากเรายึดมั่นในคุณค่าของ “สิทธิมนุษยชน” อันเป็นคุณธรรมสากล ซึ่งประกอบด้วยหลักการพื้นฐานอันมุ่งหวังให้เพื่อนมนุษย์พึงกระทำต่อกัน 4 ประการ ได้แก่ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเชื่อมั่นในความเท่าเทียมของบุคคล โดยปราศจากการแบ่งแยก การศรัทธาในสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และการปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2563, น. 4)

หลักการสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน 4 ประการดังกล่าว ยังถือเป็นหลักการสำคัญในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ถือกำเนิดขึ้น จากการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศต่าง ๆ ได้ลงมติรับรองและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลก เมื่อวันที่ 10

อันวาคม พ.ศ. 2491 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่สิบแปดประเทศแรกที่ลงคะแนนเสียงร่วมรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถึงแม้ว่าปฏิญญานี้จะไม่ใช่นิติสนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งประเทศต่าง ๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชน ที่ได้ตราไว้ในปฏิญญานี้ โดยที่ปฏิญญานี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ อีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (องค์การนิรโทษกรรมสากล ประเทศไทย, 2563ก)

เนื่องด้วยความสำคัญในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามหลักการสากล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จึงได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และบัญญัติให้มีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยเป็นสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามหลักการว่าด้วยสถานะของสถาบันแห่งชาติเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560, น. 72)

นอกจากนี้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 26 (2) ได้บัญญัติว่า การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสราภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ชันติธรรม และมิตรภาพระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนาทั้งมวล และจะต้องส่งเสริมกิจกรรมของสหประชาชาติ เพื่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551, น. 29) จึงได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง สิทธิมนุษยชนในโรงเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม โดยได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดไว้อย่างชัดเจน คือ มาตรฐาน ส.2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข ตัวชี้วัด ม.4-6/4 ประเมินสถานการณ์ สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และเสนอแนวทางพัฒนา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 147)

แม้ว่าจะมีการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนดังที่กล่าวไปข้างต้น ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังคงฝังรากลึก คนไทยจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทั้งของตนเองและผู้อื่น (องค์การนิรโทษกรรมสากล ประเทศไทย, 2563ข) เมื่อมองส่วนเล็กน้อยในระดับโรงเรียนที่ส่วนใหญ่จะมีการแบ่งห้องตามผลการเรียน รวมถึงโรงเรียนขนาดใหญ่ในสหวิทยาเขตเมืองพิจิตร ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร ซึ่งการแบ่งห้องตามผลการเรียน ส่งผลให้นักเรียนที่ผลการเรียนไม่ดี เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ เกิดการกีดกันแบ่งแยกในห้องเรียน และเกิดความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2559)

ผู้วิจัยจึงสนใจหาวิธีการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจและความสนใจในสิทธิมนุษยชน มีมุมมองต่อ

สิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว มีผลกระทบต่อนอง สังคม และสนใจที่จะเรียนรู้หรือติดตามข่าวสาร รวมทั้งมีการตั้งคำถามต่อกฎระเบียบ กติกา และการดำเนินการที่ขัดกับสิทธิมนุษยชนในสังคม กระตุ้นหรือเชื้อเชิญให้ผู้อื่นเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตเป็นการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังทักษะชีวิตส่วนบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริง เห็นคุณค่าในตนเอง เตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและอนาคต (อัจฉรา ศรีพันธ์, 2561, น. 23) สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน จากแนวคิดข้างต้นทำให้มุ่งประเด็นการวิจัยไปที่การศึกษากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต เพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นพลโลกที่พึงประสงค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษา บนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 กลุ่มที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้
 - 1) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสากเหล็กวิทยา จังหวัดพิจิตร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 68 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ (1) เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนในสถานศึกษาที่เลือกไว้ข้างต้น (2) เป็นนักเรียนที่ได้เรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิมนุษยชน
 - 2) ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนพิจิตรพิทยาคม โรงเรียนสระหลวงพิทยาคม และโรงเรียนสากเหล็กวิทยา จำนวนโรงเรียนละ 2 คน รวมเป็น 6 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ (1) เป็นครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิมนุษยชน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ที่อยู่ในสหวิทยาเขตเมืองพิจิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร (2) เป็นครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ไม่นต่ำกว่า 3 ปี

1.2 กลุ่มที่ 2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่ จังหวัดพิจิตร กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาทเหล็กวิทยา จังหวัดพิจิตร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 24 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ (1) เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาทเหล็กวิทยา จังหวัดพิจิตร (2) เป็นนักเรียนที่ได้เรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง สิทธิมนุษยชน (3) เป็นนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

2.2 แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

2.3 แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.4 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2.5 กิจกรรมการเรียนรู้ Youth for Human Rights เป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาทเหล็กวิทยา จังหวัดพิจิตร จำนวน 6 ชั่วโมง

3. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

3.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) ทำการทบทวนวรรณกรรม โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

2) ทำการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์ โดยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยดูความเหมาะสมของข้อคำถามร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) ลงพื้นที่เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายบุคคลกับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

5) ข้อมูลสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตรที่ได้จากการวิเคราะห์ตามขั้นตอนที่ได้กล่าวมาในข้างต้น จะ

นำไปใช้สร้างเป็นกิจกรรม การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

3.2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมการก่อนดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้

1) ทำการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

2) ทำการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

3) ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกับความต้องการและปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

ระยะที่ 2 ขั้นดำเนินการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้

1) นำผลการวิจัยที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พัฒนาสู่กิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

2) นำกิจกรรมการเรียนรู้ Youth for Human Rights ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตที่ได้พัฒนาขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 6 กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลากิจกรรมการเรียนรู้ละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย (1) กิจกรรม What are Human Rights? (2) กิจกรรมความแตกต่าง (3) กิจกรรมความเสมอภาค (4) กิจกรรมผู้ละเมิด (5) กิจกรรม Human Rights for School (6) Human Rights for All มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสากเหล็กวิทยา จังหวัดพิจิตร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 24 คน และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3) เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการดำเนินการวิจัยทั้งหมด เรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนาข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

1) แนะนำตัวอย่างเป็นทางการกับผู้อำนวยการโรงเรียน โดยทำการชี้แจงถึงเรื่องที่ศึกษาวัตถุประสงค์ การวิจัย ขั้นตอนดำเนินการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

2) แนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ และเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลไว้วางใจ เติบโตในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย และทำการชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย ได้แก่ ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์การวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลกับครูผู้สอน วิชาสังคมศึกษา และสนทนากลุ่มกับนักเรียน ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ตามวันเวลาและสถานที่ที่ได้นัดหมาย ในประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ ก่อนการสัมภาษณ์ได้ทำการขออนุญาตบันทึกเสียงจากผู้ให้ข้อมูล เมื่อได้รับการยินยอมจึงเริ่มการสัมภาษณ์ และในระหว่างการสัมภาษณ์ใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

4) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร เพื่อใช้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในงานวิจัยต่อไป

4.2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

1) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มกับนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้น ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) ได้แก่ การสังเกต การซักถาม การศึกษาเอกสาร ร่วมกับการตรวจสอบสามเส้าโดยการทบทวนข้อมูล (Review Triangulation) โดยอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

1.1 ด้านครูผู้สอนไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากนัก มีการจำกัดขอบเขตในการแสดงออกของนักเรียน ดังคำสัมภาษณ์ “ครูบางท่านจำกัดขอบของเด็ก ถ้าเด็กเกินไปมากกว่านั้นก็จะบอกว่าเด็กไม่ดี ทำไม่ถึงเป็นคนแบบนี้” (ครูผู้สอน 6 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มกราคม 2565) รวมถึงครูยังจำกัดการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน ดังคำสัมภาษณ์ “อย่างไรในคาบจะให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น พอแสดงความคิดเห็นมาไม่ตรงกับใจครู หนูก็โดนหักคะแนน” (นักเรียนกลุ่ม 2 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

1.2 ด้านนักเรียนไม่สามารถนำความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ขาดความรู้ความเข้าใจและความสนใจในสิทธิมนุษยชน มีมุมมองต่อสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องไกลตัว ไม่มีผลกระทบต่อนตนเองและสังคม ดังคำสัมภาษณ์ “นักเรียนรู้ เข้าใจ แต่เหมือนว่าจะเอาไปปฏิบัติจริงได้ยาก พออยู่ในชีวิตจริงก็ลืม และมองข้ามเรื่องนี้ไป” (ครูผู้สอน 4 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 มกราคม 2565)

1.3 ด้านเนื้อหาสาระในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนจะเกี่ยวข้องกับ ความหมาย ความสำคัญ แนวคิด และหลักการของสิทธิมนุษยชน บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศในเวทีโลกที่มีผลต่อประเทศไทย สาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ “ช่วงแรกจะให้นักเรียนทำความเข้าใจว่าสิทธิมนุษยชนคืออะไร ที่มาของสิทธิมนุษยชนมันเกิดขึ้นในช่วงไหน มีสาระสำคัญที่สุดคือปฏิญญาสากล ตอนท้ายจะเป็นเรื่ององค์กรที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่เป็นของนานาชาติ และของประเทศไทย สุดท้ายคือเรื่องสิทธิมนุษยชนที่อยู่ในรัฐธรรมนูญไทย” (ครูผู้สอน 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2565)

1.4 ด้านสื่อการเรียนรู้จะเป็นใบงาน สื่อวิดีโอที่เกี่ยวข้อง ประกอบการใช้โปรแกรม PowerPoint ในการนำเสนอข้อมูลหรือเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสอน ประกอบกับการใช้หนังสือแบบเรียน ดังคำสัมภาษณ์ “เปิดวิดีโอ ให้นักเรียนได้ดูแล้ว ก็จะช่วยกันวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นอย่างไร” (ครูผู้สอน 3 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2565)

1.5 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้จะเน้นการบรรยายเป็นหลัก ดังคำสัมภาษณ์ “บรรยายเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน แล้วครูให้เขียนสรุปความรู้ที่ได้รับเป็น Mind mapping” (นักเรียนกลุ่ม 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 กุมภาพันธ์ 2565) นอกจากนี้ มีการวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำแบบทดสอบท้ายหน่วยการเรียนรู้ แบบทดสอบกลางภาค และปลายภาค การทำชิ้นงาน ดังคำสัมภาษณ์ “กิจกรรมกลุ่มก็จะมีแบบประเมินต่าง ๆ แบบทดสอบ ทั้งปรนัยและอัตนัย สะท้อนเจตคติความเชื่อในเรื่องนี้” (ครูผู้สอน 4 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 21 มกราคม 2565)

1.6 ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังคำสัมภาษณ์ “ร้อน ง่วง เจ็บมือจากการเขียนเยอะเกินไป ครูสอนค่อนข้างน่าเบื่อ

และพูดจาไม่ค่อยสุภาพกับนักเรียน” (นักเรียนกลุ่ม 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 กุมภาพันธ์ 2565)

2. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่าน การจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่ จังหวัดพิจิตร

2.1 ด้านครูผู้สอนให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน ดังคำสัมภาษณ์ “ครูไม่เคย พูดคำที่ไม่เหมาะสมหรือกระทำการสิ่งที่เป็นการละเมิดนักเรียนเลย รู้สึกปลอดภัยในห้องเรียน” (นักเรียนกลุ่ม 2 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

2.2 ด้านนักเรียนให้สนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม สามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง ดังคำสัมภาษณ์ “ทำให้เราได้ทบทวน ตัวเองว่าเคยละเมิดสิทธิมนุษยชนคนอื่นหรือไม่ แล้วเราเคยถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนไหม ก็เห็นว่า เคยทั้งละเมิดคนอื่นและถูกคนอื่นละเมิด มองย้อนไปก็คิดว่าไม่ควรจะทำอย่างนั้น และในอนาคต ก็จะไม่ทำอีกแน่นอน” (นักเรียนกลุ่ม 2 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

2.3 ด้านเนื้อหาสาระในกิจกรรมการเรียนรู้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ดังคำ สัมภาษณ์ “เนื้อหาในกิจกรรมแต่ละครั้งไม่มากเกินไป ไม่ได้เอาเป็นเอาตายกับความหมาย ความสำคัญของสิทธิมนุษยชน ได้เห็นสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่หลากหลายมาก ๆ ไม่ใช่แค่เรื่องสีผิว เรื่องชายหญิง” (นักเรียนกลุ่ม 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

2.4 ด้านสื่อการเรียนรู้หลากหลายน่าสนใจ ดังคำสัมภาษณ์ “บาง application เพิ่ง เคยใช้ รวดเร็ว ใช้ระดมความคิดได้ดี” (นักเรียนกลุ่ม 2 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

2.5 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ Youth for Human Rights เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ แบ่งออกเป็น 6 กิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ระยะเวลากิจกรรมการเรียนรู้ละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 1) กิจกรรม What are Human Rights? 2) กิจกรรมความแตกต่าง 3) กิจกรรมความเสมอภาค 4) กิจกรรมผู้ละเมิด 5) กิจกรรม Human Rights for School 6) Human Rights for All โดยเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต ที่นักเรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนรู้ ดังคำสัมภาษณ์ “มีความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ได้แสดงความคิด เห็น และกล้าพูดปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เป็นกิจกรรมที่ให้แสดงความคิด เปิดโอกาสให้ นักเรียนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่” (นักเรียนกลุ่ม 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

2.6 ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนสนุก และมีความสุขกับกิจกรรมการเรียนรู้ ดังคำสัมภาษณ์ “รู้สึกดีมาก ได้รับความสนุกสนานพร้อม

กับความรู้ไปด้วย enjoy มาก ๆ อยากให้ครูท่านอื่น ทำกิจกรรมแบบนี้ รับฟังปัญหาหรือความคิดเห็นของนักเรียน” (นักเรียนกลุ่ม 1 (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มีนาคม 2565)

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการศึกษาศาภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

ครูผู้สอนไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากนัก รวมถึงนักเรียนไม่สามารถนำความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ การสอนเน้นการบรรยายเนื้อหาเกี่ยวกับปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบการใช้ใบงานและสื่อเทคโนโลยีพื้นฐาน มีการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการทำแบบทดสอบ อีกทั้งสภาพแวดล้อมและบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในพื้นที่จังหวัดพิจิตรไม่สามารถที่จะส่งเสริมสิทธิมนุษยชนให้เกิดกับนักเรียนได้ สอดคล้องกับภาวดี ผ่องใส (2560) ที่กล่าวว่า เนื้อหาด้านสิทธิมนุษยชนที่บรรจุอยู่ในแบบเรียน ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การบรรจุอย่างเป็นทางการในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2544 เนื้อหามีการถ่ายทอดเชิงวิชาการค่อนข้างครบถ้วน ทั้งนิยามความหมายของสิทธิมนุษยชน ประวัติศาสตร์การพัฒนสิทธิมนุษยชนของโลกและประเทศไทย มีการอธิบายองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองกลไกการเรียกร้องสิทธิ บทบาท และหน้าที่ของรัฐและประชาชนในการร่วมกันปกป้องสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตามเนื้อหาสิทธิมนุษยชนยังถูกอธิบายในลักษณะเชิงวิชาการมากกว่าการอธิบายในลักษณะการสร้างตระหนักรู้ จึงยังไม่สามารถจุดประกายความสนใจเรื่องสิทธิมนุษยชนให้เกิดการศึกษาต่อ ยอด เนื่องจากขาดการยกตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตประจำวันกับบริบทที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน การสร้างความตระหนักรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนมักเริ่มต้นจากเรื่องราวของโศกนาฏกรรมความสะเทือนใจเกี่ยวกับความรุนแรงและความยากแค้นลำบากของเพื่อนมนุษย์ การยกตัวอย่างปัญหาสิทธิมนุษยชนแม้เพียงเรื่องราวเดียวที่สะเทือนถึงรากฐานจิตใจ ก็สามารถทำให้บุคคลสนใจที่จะศึกษาต่อยอดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ ดังเห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1-2 สร้างแรงจูงใจทางศีลธรรมและความเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ อันนำไปสู่การผลักดันให้เกิดปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ความตระหนักในหลักสิทธิมนุษยชนจึงมักเกิดจากการที่ผู้คนได้ยินเรื่องราวโศกนาฏกรรมของมนุษย์อันน่าเศร้าและสะเทือนอารมณ์ ดังนั้นการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนในแง่มุมที่คับแคบ เช่นการถกเถียงในนิยามความหมายของสิทธิมนุษยชนนั้นไม่ได้นำไปสู่ความตระหนักรู้ แต่การสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนนั้นมาจากการประสบการณ์การเห็นความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมที่แตกต่างจากเราเป็นสำคัญ ซึ่งแม้ว่าในแบบเรียนจะมีการบรรจุเรื่องราวการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้หลากหลาย แต่ถ้าขาดความกล้าหาญในการยกตัวอย่างปัญหาสิทธิมนุษยชนที่สามารถสร้างความสะเทือนใจ อันจุดประกายให้เกิดการเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนเพิ่มเติม การเรียนรู้ทฤษฎีนั้นก็อาจนำไปสู่กับดักเดียวกับการถกเถียง ระหว่างความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

กับข้อโต้แย้งทางการเมืองการปกครอง ความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้สิทธิมนุษยชนกลายเป็นเรื่องคับแคบ และทำให้สิทธิมนุษยชนสามารถปรับใช้ได้ในวงจำกัดเพียงคนในชุมชนหรือคนชาติเดียวกัน ไม่อาจขยายไปสู่การยอมรับ เคารพ และเห็นอกใจผู้อื่น ในฐานะความเป็นมนุษย์ร่วมโลก

2. อภิปรายผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร

ครูผู้สอนให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน และเนื้อหาในกิจกรรมการเรียนรู้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สื่อการเรียนรู้หลากหลายน่าสนใจ รวมทั้งนักเรียนมีความสุขและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ให้ความสนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ Youth for Human Rights ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่จังหวัดพิจิตร สามารถที่จะส่งเสริมสิทธิมนุษยชนให้เกิดกับนักเรียนได้สอดคล้องกับ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ที่กล่าวว่า การศึกษาบนฐานทักษะชีวิต (Life Skill-Based Education) เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังทักษะชีวิตส่วนบุคคล เช่น การสะท้อนตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาและทักษะระหว่างบุคคล เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในโลกแห่งความจริงได้อย่างมีความสุขและบรรลุศักยภาพส่วนบุคคลของตนเองอย่างเต็มที่ ตลอดจนเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสำหรับความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและอนาคต ซึ่งการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในบทบาทของผู้เรียนและผู้สอน กล่าวคือ ผู้เรียนที่เรียนรู้ตามแนวคิดทั้งสองนี้จะเปลี่ยนบทบาทจากผู้เรียนเชิงรับ (Passive Learner) ไปเป็นผู้เรียนเชิงรุก (Active Lerner) และผู้สอนจะเป็นบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้เฉพาะทาง (Learning Specialist) ผู้สร้างสรรค์แรงบันดาลใจในการเรียนรู้ (Learning Inspiration Creator) เพราะในบางกรณีที่บทบาทของผู้สอนเป็นมากกว่าผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) เนื่องจากผู้เรียนมีความต้องการแรงเสริมเพื่อผลักดันการเรียนรู้ไปสู่การสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในสังคมและประเทศชาติ ซึ่งผู้สอนจะต้องมีบทบาทมากกว่าการอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มักจะพบในกรณีศึกษาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นผู้สร้างสรรค์แรงบันดาลใจในการเรียนรู้ (Learning Inspiration Creator)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่าน การจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ กิจกรรมการเรียนรู้ Youth for Human Rights แบ่งออกเป็น 6 กิจกรรม ประกอบด้วย

1) กิจกรรม What are Human Rights? 2) กิจกรรมความแตกต่าง 3) กิจกรรมความเสมอภาค 4) กิจกรรมผู้ละเมิด 5) กิจกรรม Human Rights for School 6) Human Rights for All ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน เนื้อหาในกิจกรรมการเรียนรู้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สื่อการเรียนรู้หลากหลาย และส่งเสริมให้นักเรียนสนใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรศึกษาบริบทของโรงเรียนและนักเรียนก่อนนำกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิตไปใช้

1.2 ควรวางแผนก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจัดเวลาให้เหมาะสม

1.3 การบูรณาการกับสาระวิชาอื่น เพื่อให้ครูผู้สอนได้มีการวางแผนการทำงานร่วมกัน ตามความถนัดของตนเองหรืออาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนผ่านการจัดการศึกษาบนฐานทักษะชีวิต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาและพัฒนานวัตกรรมในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์

2.2 ควรมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายนอกเหนือจากครูผู้สอนและนักเรียน เช่น ผู้ปกครองของนักเรียนกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2.3 ควรมีการศึกษาและเก็บข้อมูลในบริบทที่แตกต่างกันเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิจิตร และจังหวัด ต่าง ๆ เช่น การศึกษาสภาพปัจจุบันของกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในจังหวัดพิจิตร ทั้งโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

แหล่งอ้างอิง

กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กระทรวงศึกษาธิการ.

ภาวัต ผ่องใส. (2560). *หลักสิทธิมนุษยชนภายใต้อุดมการณ์ของประเทศไทย : กรณีศึกษาแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

พุทธศักราช 2544 และ 2551 [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์].
มหาวิทยาลัยมหิดล

- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2559). *การคัดเลือกและแยกกลุ่มนักเรียน
สัมพันธ์กับผลการเรียนรู้อย่างไร*. <https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2016-4>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2563). *คู่มือการจัดการเรียนรู้สิทธิมนุษยชน
ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พิมพ์ครั้งที่
3)*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- องค์การนิรโทษกรรมสากล ประเทศไทย. (2563ก). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*. แอม
เนสตี อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล. <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/udhr>
- องค์การนิรโทษกรรมสากล ประเทศไทย. (2563ข). *สิทธิมนุษยชนศึกษา*. แอมเนสตี อินเทอร์เน็ต
เนชั่นแนล. <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre>
- อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). *การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน*. แด
เน็กซ์อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.

สภาพและพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติ
ของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาลำปาง เขต 2

CONDITIONS AND DECISION-MAKING BEHAVIOR IN IMPLEMENTING LOCAL
LEADERSHIP CURRICULUM INTO THE PRACTICE OF OPPORTUNITY EXPANSION
SCHOOL UNDER THE LAMPANG PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE 2

ชัชชัย เทพนามวงศ์ *

Chatchai Thepnamwong

Corresponding Author E-mail: gradlek2563@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 โดยมีขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) การศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ จำนวน 136 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 มีสภาพการบริหารโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้ง 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนติดตามและประเมินผล มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.79 2) รองลงมาคือ ขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตร มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.33 3) ขั้นตอนการใช้หลักสูตร มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 46.32

2. พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.82 รองลงมาคือ แบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 44.39 ส่วนพฤติกรรมการตัดสินใจในน้อยที่สุด คือแบบอัตตาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 9.79

คำสำคัญ: พฤติกรรมการตัดสินใจ, หลักสูตรท้องถิ่น, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Faculty of Education, Lampang Rajabhat University

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the conditions and the behavior in implementing local leadership curriculum into the practice of opportunity expansion school under the Lampang primary education service area office 2. The research process was divided into 2 steps: 1) the study of the conditions of implementing local leadership curriculum into the practice of opportunity expansion schools 2) the study of decision-making behavior in the implementation of opportunity expansion schools. It was a survey research using a questionnaire. The samples used in the study were 136 of kindergarten teachers, elementary school teachers and middle school teachers in the first semester of the academic year 2020 by stratified random sampling. Percentage, frequency, mean and standard deviation were used to analyze the data.

The results of this research found that:

1. The conditions for implementing local leadership curriculum into the practice of opportunity expansion school under the Lampang primary education service area office 2, with an overall administrative condition and each aspect was at a high level in all 3 steps: 1) monitoring and evaluation have the most participatory decision-making behavior representing 47.79 percent 2) the preparation for using the course have the most participatory decision-making behavior representing 44.33 percent 3) using the course have democratic decision-making behavior representing 46.32 percent.

2. The study found that most of the school administrators had the most participatory decision-making behavior in local leadership curriculum, accounted for 45.82% , followed by democracy accounted for 44.39%, and autocratic accounted for 9.79 percent.

Keywords: Decision making behavior, Opportunity expansion school, Local leadership curriculum

บทนำ

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และปรับปรุง พ.ศ. 2545 ได้กำหนดการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมโดยผ่านการบูรณาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล การเรียนรู้บูรณาการแบบองค์รวมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง หลอมรวมเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ สาระหรือประสบการณ์ ทั้งภายในกลุ่มสาระหรือระหว่างกลุ่มสาระ อย่างกลมกลืน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาผู้เรียนเป็นองค์รวมทุกด้าน ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้ผ่านโครงการและการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนที่สอดคล้องกับชีวิตจริง นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกที่เป็นเสมือนธรรมนูญการศึกษาที่กำหนดกรอบแนวคิด ความมุ่งหมายและหลักการ สิทธิหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู คณาจารย์ และบุคลากร ทรัพยากรและการลงทุน เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่ครอบคลุมการปฏิรูปการศึกษาไว้ครบทุกด้าน แนวการจัดการศึกษา กำหนดให้

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนโดยตรงที่จะต้องจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากข้อค้นพบทฤษฎีพฤติกรรมการณ์การตัดสินใจของผู้บริหาร พบว่าการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการเลือกที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบในการนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่าพอใจ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง เป็นการตัดสินใจอย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของบุคคลต่าง ๆ การตัดสินใจทางการบริหารเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนที่ต้องการการตัดสินใจก่อนที่จะมีการกำหนดแผนต่าง ๆ เพื่อนำไปปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการเลือกหรือไม่เลือกอนุมัติหรือไม่อนุมัติการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ หรือการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อยึดถือปฏิบัติ (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2556, น. 56) บทบาทด้านการตัดสินใจในองค์การมักจะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของผู้บริหาร และในฐานะผู้บริหารเป็นปัจเจกบุคคลซึ่งอาจจะทำทั้งสิ่งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องได้ตลอดเวลา กระบวนการตัดสินใจ เพราะผู้บริหารจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในองค์การมากกว่าผู้อื่น (วิภาส ทองสุทธิ, 2552, น. 187) ดังนั้น การตัดสินใจจึงเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อผู้นำและผู้บริหาร ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมอันสำคัญยิ่งที่ผู้นำและผู้บริหารในทุกระดับจะต้องกระทำอยู่เสมอการตัดสินใจจึงเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานในทุก ๆ กรณี ประสิทธิภาพของงานจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้นำหรือผู้บริหารเป็นสำคัญการตัดสินใจจึงต้องมีศิลปะเป็นอย่างมากที่จะทำให้การตัดสินใจที่ได้ออกมานั้นมีคุณภาพ เพราะหากการตัดสินใจผิดพลาดก็จะเกิดความเสียหายแก่องค์การได้อย่างมากแต่ถ้าการตัดสินใจได้ถูกต้องและเหมาะสมก็จะเกิดสัมฤทธิ์ผลมาสู่องค์การ ดังนั้นจึงเป็นภาระหน้าที่ของผู้นำและผู้บริหารที่จะต้องศึกษาให้ลึกซึ้งถึงกระบวนการการตัดสินใจให้ถ่องแท้ และตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจ ที่ใช้อุปกรณ์เสริมสร้างการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (วิเชียร วิทยอุดม, 2556, น. 12) จึงนำไปสู่การศึกษาพฤติกรรมการณ์การตัดสินใจของผู้บริหาร สถานศึกษาในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปปฏิบัติในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งส่วนหนึ่งที่สำคัญของหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนคือ การตัดสินใจของผู้บริหาร ซึ่งมีนักวิชาการ เวลล์ (Well, 1948, อ้างถึงใน จินตนา ปานเปีย, 2557, น. 13-14) ได้ระบุถึงแนวคิดพฤติกรรมการณ์การตัดสินใจของผู้บริหารโรงเรียน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การตัดสินใจแบบอัตตาธิปไตย (Autocratic) เป็นการตัดสินใจแบบเผด็จการที่ผู้บริหารตัดสินใจเองทั้งหมด รูปแบบที่ 2 การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (Participative) เป็นการตัดสินใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสอบถามข้อสงสัยในการตัดสินใจและอาจมีการเปลี่ยนการตัดสินใจของผู้บริหาร

เมื่อได้ข้อมูลที่ดีกว่า จากผู้ได้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเสนอข้อคิดเห็นได้บ้าง และรูปแบบที่ 3 แบบประชาธิปไตย (Democratic) เป็นการตัดสินใจที่มุ่งเน้น ให้เกิดการสร้างสรรค์สัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล ผู้บริหารจะเป็นเพียงผู้คอยควบคุมการทำงาน ใ้บุคลากรในหน่วยงานทำงาน

ดังนั้นผู้แต่งจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 เนื่องจากบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีขอบเขตทางด้านการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัย พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับบริบทพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาเท่านั้น ซึ่งยังไม่มีการศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปปฏิบัติและพฤติกรรมการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่ปฏิบัติในโรงเรียนขยายโอกาส อนึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อค้นพบจากงานวิจัยดังกล่าว จะสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงพัฒนาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติและพฤติกรรมการตัดสินใจและสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารให้บรรลุจุดมุ่งหมายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารและศึกษาปัญหาของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในขั้นตอนดังกล่าวนี้เป็นการศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ประกอบด้วยปัญหาการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการใช้หลักสูตร ขั้นตอนการดำเนินการใช้หลักสูตร ขั้นตอนติดตามและประเมินผล

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน ข้าราชการครู ครูอัตราจ้างของโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 203 คน ได้แก่ ครูระดับอนุบาล จำนวน 65 คน ครูระดับประถมศึกษา จำนวน 66 คน และครูระดับมัธยมศึกษา จำนวน 72 คน

2.1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน ข้าราชการครู ครูอัตราจ้างของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 136 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้แก่ ครูระดับอนุบาล จำนวน 44 คน ครูระดับประถมศึกษา จำนวน 44 คน และครูระดับมัธยมศึกษา จำนวน 48 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา จำนวน 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการใช้หลักสูตร ขั้นตอนการดำเนินการใช้หลักสูตร และขั้นตอนติดตามและประเมินผล

4. เครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อยืนยันความเหมาะสมของประเด็นสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ทั้งนี้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ในภาพรวมเท่ากับ 0.95

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage: Pc)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในขั้นตอนดังกล่าวนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ประกอบด้วยพฤติกรรมการตัดสินใจ 3 แบบ ได้แก่ การตัดสินใจแบบอัตตาธิปไตย การตัดสินใจแบบการมีส่วนร่วม การตัดสินใจแบบประชาธิปไตย

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน ข้าราชการครู ครูอัตราจ้างของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 203 คน ได้แก่ ครูระดับอนุบาล จำนวน 65 คน ครูระดับประถมศึกษา จำนวน 66 คน และครูระดับมัธยมศึกษา จำนวน 72 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงาน ข้าราชการครู ครูอัตราจ้างของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 136 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้แก่ ครูระดับอนุบาล จำนวน 44 คน ครูระดับประถมศึกษา จำนวน 44 คน และครูระดับมัธยมศึกษา จำนวน 48 คน

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ พฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ประกอบด้วยพฤติกรรมการตัดสินใจ 3 แบบ ได้แก่ การตัดสินใจแบบอัตตาธิปไตย การตัดสินใจแบบการมีส่วนร่วม และการตัดสินใจแบบประชาธิปไตย

4. เครื่องมือการวิจัย

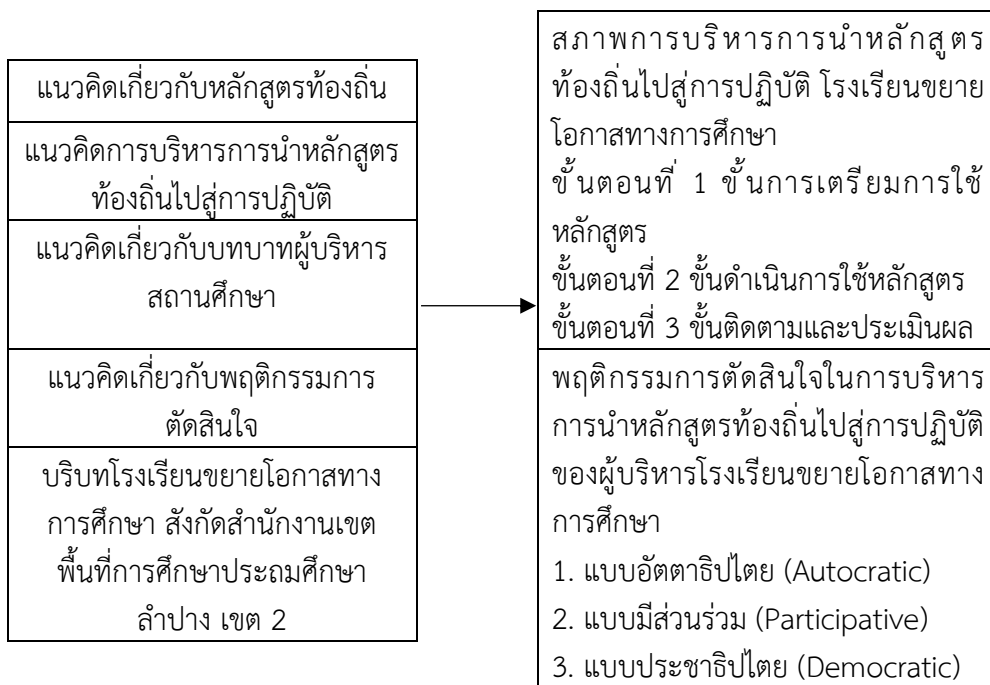
แบบสอบถามพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ทั้งนี้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ในภาพรวมเท่ากับ 0.91

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage: Pc)

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

กรอบแนวคิดวิธีดำเนินการวิจัย



สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 สามารถสรุปได้ดังนี้ ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}=3.73$) เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอน พบว่า ขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติสูงที่สุด คือ ขั้นติดตามและประเมินผล ($\bar{X}=3.83$) รองลงมาคือ ขั้นดำเนินการใช้หลักสูตร ($\bar{X}=3.76$) และสุดท้ายขั้นการเตรียมการใช้หลักสูตร ($\bar{X}=3.63$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาพฤติกรรม การตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรม การตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ในภาพรวม มีพฤติกรรม การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอน พบว่า ขั้นติดตามและประเมินผล มีพฤติกรรม การตัดสินใจแบบมี

ส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.79 รองลงมาคือ ขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 44.33 และขั้นตอนการใช้หลักสูตร มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 46.32 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้แตงนำเสนอข้อค้นพบ และประเด็นสำคัญที่น่าสนใจมาทำการอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2

สำรวจสภาพการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ตามกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนเตรียมการใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการใช้หลักสูตร และขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนติดตามและประเมินผล มีสภาพการบริหารอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพการบริหารในการจัดทำหลักสูตรเป็นปัญหาที่ต้องมีการพิจารณาาร่วมกันหลายฝ่าย ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีกระบวนการที่ซับซ้อน และต้องคำนึงถึงผลกระทบของสภาพแวดล้อมและบริบทชุมชนและโรงเรียน ซึ่งจุดมุ่งหมายในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ในหลักสูตรท้องถิ่น โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ นริศรา มากมี และ ชีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเตรียมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของแนวทางเตรียมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร เขต 1 พบว่าในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านการจัดทำหลักสูตร และด้านที่มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านการประเมินหลักสูตร เช่นเดียวกับ เทิดศักดิ์ บุญรินทร์(2555) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารหลักสูตรท้องถิ่นสิ่งแวดลอมศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยทราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น สิ่งแวดลอมศึกษา รายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านห้วยทราย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 มีการดำเนินงานใน 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสิ่งแวดลอมศึกษา 2) กระบวนการนำหลักสูตรท้องถิ่นสิ่งแวดลอมศึกษาไปใช้ 3) กระบวนการประเมินหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ เช่นเดียวกับ ศุภวรรณ สุธัมมา และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก มีดังนี้ ด้านการพัฒนา

หลักสูตรสถานศึกษา ส่งเสริมให้ความรู้ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบท ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การจัดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในกลุ่มโรงเรียน ทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ส่งเสริมให้ครูใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาคควรจัดอบรมครูเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนและจัดเวทีให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยในชั้นเรียนด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จัดอบรมครูเกี่ยวกับการผลิต พัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ครูผลิต เลือกใช้สื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบท มีความทันสมัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทองม้วน สีแนน และคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการ ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า สถานศึกษามีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ สถานศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มี ค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดทำหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และด้านการ ประเมินหลักสูตร ซึ่งจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภาพรวมการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปปฏิบัติ 3 ขั้นตอน มีปัญหาในระดับมากทุกขั้นตอน

2. พฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของ ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลำปาง เขต 2

จากการศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การ ปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 2 เป็นการศึกษาตามรูปแบบพฤติกรรมการตัดสินใจของเวลล์ 3 รูปแบบ ได้แก่ การตัดสินใจแบบอัตตาธิปไตย (Dutocratic) การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (Participative) แบบประชาธิปไตย (Democratic) สรุปผลในภาพรวม พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้า ร่วมรับรู้ปัญหา บริบทสภาพแวดล้อมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อรับฟังความ คิดเห็นและคำแนะนำโดยสอบถามเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มจากนั้นจึงตัดสินใจนำข้อมูลที่ได้มา บริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติ ตามแนวคิดของ วรูม และ แยตตัน (Vroom & Yetton, 1973) ได้กล่าวว่า การตัดสินใจแบบที่ 4 เป็นการตัดสินใจแบบ D เป็นแบบการ ตัดสินใจที่ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการประชุมร่วมกัน เพื่อหาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยผู้บริหารจะนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับ จากการประชุมไปพิจารณา แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง สอดคล้องกับสุรชาติพย์ ท้วจบ (2564) ได้ ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูกับประสิทธิภาพ ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูของโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.70) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X}$ = 4.14, S.D. = 0.69) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.71) และการมีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.76) เช่นเดียวกับ เนติวิวัฒน์ กิจบรรพต (2560) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมส่วนใหญ่ คือ ตัดสินใจโดยประชุมอภิปรายปัญหาและประเมินทางเลือกร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 45.21 และต่ำสุด คือ ตัดสินใจด้วยตนเองโดยอภิปรายปัญหาร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นรายบุคคล คิดเป็นร้อยละ 9.96 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรา ผลศรัทธา และ สุเทพ ลิ้มอรุณ (2557) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรีเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรีเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมา คือด้านการเป็นผู้นำ และด้านการติดต่อสื่อสารอยู่ในอันดับต่ำสุด 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรีเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม อยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ผลที่ได้จากงานวิจัยนี้ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนมีข้อมูลในการวางแผนการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนเหมาะสมกับนักเรียน และเหมาะสมกับชุมชน ทั้งนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ สามารถนำผลที่ได้จากงานวิจัย ไปใช้วางแผนในการจัดอบรมหรือพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสเพื่อให้มีพฤติกรรมการตัดสินใจที่นำไปสู่ประชาธิปไตยมากขึ้น และสามารถใช้เป็นแนวทางให้เกิดการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับผู้เรียนและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับ ผู้บริหารระดับนโยบายจะต้องคำนึงถึงบริบทโรงเรียน โดยควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน เพื่อข้อมูลจากการวิจัยไปอ้างอิงในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ได้ตามความเหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน เพื่อประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของ

หน่วยงานที่วางไว้ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ควรนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการจัดการเรียนการสอน เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดการเรียนการสอนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนเพื่อให้เด็กมีประสบการณ์โดยตรง สำหรับผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา การนำผลการวิจัยไปใช้ ควรศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจร่วมกัน กำหนดผลที่คาดหวังกับผู้เรียนที่จะได้รับหลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อนำไปปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเขตพื้นที่การศึกษาของภูมิภาคเท่านั้น หากต้องการข้อมูลที่ครอบคลุมควรศึกษาผลการวิจัยในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ หรือภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการประกอบการตัดสินใจวางแผนการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาพฤติกรรม การตัดสินใจในการบริหารการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขตอื่น ๆ ในจังหวัดลำปาง เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาต่อไป

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบปัญหานำหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปปรับปรุง ส่งเสริม และพัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาต่อไป

2.3 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรม การตัดสินใจของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียนมีพฤติกรรม การตัดสินใจในรูปแบบ ประชาธิปไตยในการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในส่วนงานอื่น ๆ เช่น งบประมาณ พัสดุ การบริหารทรัพยากรบุคคล ฯลฯ

แหล่งอ้างอิง

จินตนา ปานเปีย. (2557). พฤติกรรม การตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

ทองม้วน สีแนน, สมศักดิ์ คำศรี, ปรีดา เพียรดวงษ์, และธนภณ พันธุ์ศรี. (2554). การศึกษา การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 5(1), 83-94.

เทิดศักดิ์ บุญรินทร์. (2555). การบริหารหลักสูตรท้องถิ่นสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนบ้านห้วยทรายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 [วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย, ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

- นริศรา มากมี และธีรศักดิ์ อุปไมยอิจัย. (2565). การเตรียมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา
ฐานสมรรถนะของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา พิ จิต ธิ ร เขต 1. *Journal of Modern Learning
Development*, 7(4), 113-127.
- เนตรพัฒนา ยาวีราข. (2556). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 8). ทริบเพิ้ล กรู๊ป.
- เนติวัฒน์ กิจบรรทัด. (2560). พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนใน
สังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์*, 12(2),
75-83.
- มนตรา ผลศรัทธา และสุเทพ ลิ้มอรุณ. (2557). พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา
ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 2. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับ
มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ*, 7(2), 738-751.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2556). *พฤติกรรมองค์การ ฉบับแนวใหม่* (Organizational Behavior).
วิทยอุดมสาส์น.
- วิภาส ทองสุทธิ. (2552). *พฤติกรรมองค์การ*. อินทภาษ.
- ศุภวรรณ สุธัมมา, ศุภชัย ทวี, และสาธิต ทรัพย์รวงทอง. (2564). แนวทางการบริหารงาน
วิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
นครสวรรค์ เขต 2. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(2), 153-166.
- สุธาทิพย์ ท้วจบ. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครู
กับประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารสังคมศาสตร์และ
มานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(6), 418-434.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research
activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- Vroom, V. H., & Yetton, P. W. (1973). *Leadership and decision-making*. University
of Pittsburgh Press.

ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนา
A STUDY OF BUDDHADHAMMA AS FOUND IN THE RITUAL
OF SPIRIT DANCE IN LANNA

กฤษณะกาญจน์ ธารารัตตะนาญจน์ *

Kritsanakarn Thararattanakarn

อินทร์วงศ์ อีสรรภาณี **

Inthawong Issarabhani

ไพรินทร์ ณ วันนา **

Pairin Na Wanna

Corresponding Author E-mail: tararattanakarn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนา 3) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง อมนุษย์ภูต เปรต สัมภเวสี ปีศาจ โอปปาทิกะ วิญญาณ อสุรกาย และเมื่อตายไปจะมีกรรมเป็นตัวกำหนด และติดตามไป โดยเรื่องราวของผีได้มีการปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่มากมายซึ่งก็ได้นำมาใช้เป็นแนวทางแห่งการเผยแพร่ในเข้ากับบริบทความเชื่อแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่วนพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนาได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้มีการอบรมสั่งสอน และทำการส่งต่อพิธีกรรมนี้ให้กับผู้คนรุ่นหลัง โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อของศาสนา และพลังเหนืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอยู่จริง ส่วนหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนา คือ ด้านความกตัญญู ด้านความสามัคคี และด้านการให้ทาน ซึ่งยังสร้างอิทธิพลต่อด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีในการหล่อหลอมทางด้านเผ่าพันธุ์ของผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังคงศูนย์กลางของที่พึ่งทางใจพร้อมกับเป็นการเสริมสร้างรักษากฎระเบียบประเพณีของสังคมต่อไป

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, พิธีกรรมการฟ้อนผี, ล้านนา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the concept of ghosts in Buddhist scriptures 2) to study the Meng ghost dance ritual in Lanna 3) to analyze the Buddhist principles that appear in the Meng ghost dance ritual in Lanna. It was a qualitative research, studying from

* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhist Studies, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

primary and secondary sources and an in-depth interview was used with a group of 15 people who provided important information.

The results of this research found that: The concept of ghost in Buddhist scriptures means non-human beings, ghosts, Oppatikas, spirits, and demons, and when one dies, one's karma be determines and follows. The story of ghosts has appeared many places in Buddhist scriptures and used as a method of dissemination to apply it with the context of traditional beliefs in that society. The Meng dance ritual in Lanna has been inherited from the ancestors who have taught and passed on this ritual to the next generation based on religious beliefs in superstitions. The Buddhist principles that appear in the Phi Meng dance ritual are gratitude, unity and alms giving which also has a strong influence on religion, society, culture and economy, forging people's ethnicity into unity. It is also the center of spiritual refuge along with strengthening and maintaining the rules and traditions of society.

Keywords: Buddha dharma, Ghost dance rituals, Lanna

บทนำ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งเหตุผล โดยมีวิธีการสอนให้พุทธศาสนิกชนไม่ให้มีความเชื่อในเรื่องอะไรแบบง่าย ๆ แต่การจะมีความเชื่อได้นั้นพระพุทธรองค์ทรงสอนให้ชาวพุทธมีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างมีเหตุผล โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักคุณธรรมจริยธรรมอย่างมีเหตุ และมีผลในการรองรับตามความเป็นจริง เช่น เรามีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย โดยการเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม หากผู้ใดกระทำความดี ก็จะได้รับสิ่งที่ดีตอบกลับไป และถ้าหากใครมุ่งแต่กระทำความชั่ว ก็จะได้รับผลแห่งของการกระทำความชั่วกลับไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม 24 ข้อ 48) และความเชื่อก็เป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่สร้างอิทธิพลต่อแนวคิดพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงยุคสมัยปัจจุบัน และถ้าหากมีปัจจัยในการเปลี่ยนความเชื่อในสิ่งนั้น ๆ ก็จะส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนตามไป (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2521, น. 56) ยกตัวอย่างเช่น เมื่อประสบภัยพิบัติ หรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บ และเกิดภัยธรรมชาตินั้นอันเป็นปัญหาที่เกินกว่าความสามารถของมนุษย์ธรรมดาที่จะสามารถแก้ไขได้ จึงมีการคิดว่า น่าจะมีพลังอำนาจลึกลับ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้เป็นไป ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นมนุษย์ทุก ๆ คนต่างก็พากันสวดมนต์อ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาตินั้น ๆ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อความต้องการโดยประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น

พิธีกรรมความเชื่อ และศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กันซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่อเกิดความเชื่อ และศรัทธาแล้วประการหนึ่งที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก็คือ การแสดงออกถึงความเคารพบูชา ดังนั้นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา นับเป็นคติความเชื่ออีกสายหนึ่งที่มีได้มั่งสมตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ได้พยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายที่พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในกระบวนการ

สำคัญในการช่วยตอบปัญหาความสงสัยจากความไม่รู้ของมนุษย์ที่ยอมรับพลังเหนืออำนาจจากธรรมชาติ โดยมีการให้แนวคิดทางด้านความหมายเรื่องผีในทางพระพุทธศาสนาให้กับมนุษย์ทั้งปวงได้มีความเข้าใจในกฎแห่งธรรมชาติได้มากยิ่งขึ้น โดยคำว่า ผีในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง อมนุษย์ภูต เปรต สัมภเวสี เจตภูต ปีศาจ โอปปาทิกะ วิญญาณ อสุรกาย สัตว์นรก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม 12 ข้อ 153) และเมื่อตายไปก็จะมีกรรมเป็นตัวกำหนด ซึ่งแนวคิดเรื่องผีในทางพระพุทธศาสนาได้มีผลต่อโครงสร้างทางประเพณีสังคม และวัฒนธรรมตลอดจนไปถึงความเชื่อของกลุ่มชาวพุทธอย่างกว้างขวาง

แต่อย่างไรก็ตามมิได้มีอิทธิพลที่มากพอจะกลบเกลื่อนคติความเชื่อเรื่องผีในมุมมองแบบดั้งเดิมได้ทั้งหมดที่มนุษย์มองว่า ผีเกิดจากพลังอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ และปรากฏการณ์ดังกล่าวได้มีการแพร่หลายไปทั่วทุกมุมในสังคมของมนุษย์ที่มีความเชื่อพลังเหนือธรรมชาติที่เรียกว่า ผี ซึ่งล้วนมีฤทธิ์เดชพลังแห่งอำนาจ โดยสามารถบันดาลให้เกิดความดี และความร้ายแก่มนุษย์ได้ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถต่อสู้ด้วยกำลังทางร่างกายได้จึงยอมอยู่ใต้พลังแห่งอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น จึงทำให้มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งยังได้แสวงหาวิธีการที่จะแสดงออกถึงความเคารพบูชา ด้วยการเซ่นไหว้ และการฟ้อนรำบูชา เพื่อการแสดงความอ่อนน้อมภักดีในการยอมรับพลังอำนาจที่เหนือมนุษย์ และยอมอยู่ภายใต้อำนาจแห่งสิ่งศักดิ์นั้น (ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, 2547, น. 2) ซึ่งพิธีกรรมความเชื่อเหล่านี้จึงเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้มีการนับถือผีปะปนกันไปกับหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ดังจะสะท้อนให้เห็นถึงในวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นเป็นอย่างรูปธรรม (ศราวุธ จันทระ ขำ และ อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์, 2563, น. 18) เช่น การนับถือผีของชาวล้านนาที่ได้มีการจัดพิธีกรรมการฟ้อนผีขึ้น โดยผู้ที่ป็นร่างทรงจะเป็นผู้ทำพิธีสื่อสารระหว่างมนุษย์กับผีเพื่อให้เกิดความพึงพอใจให้ได้มากที่สุด ซึ่งเหตุการณ์สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดพิธีกรรมการฟ้อนผีขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (มานพ มานะแซม, 2555, น. 135-164)

พิธีกรรมการฟ้อนผีเป็นความเชื่อเพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อบรรพบุรุษของชาวล้านนาในแถบภาคเหนือ โดยแบ่งออกเป็น 3 สาย คือ 1) สายผีมดเป็นสายผีโบราณ (มด = หมอ) หรือผู้รู้ คนภาคเหนือมักจะมีคำเรียกติดปากว่า มดหมอน (ทวด) 2) สายผีเม้ง หมายถึง กลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากพวกมอญ ซึ่งเชื่อว่าอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนภาคเหนือตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี พบมากในเขตจังหวัดลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ 3) สายผีมดซอนเม้ง คือ เกิดจากการแต่งงานระหว่างตระกูลผีมดกับตระกูลผีเม้ง เป็นต้น (มานพ มานะแซม, 2541, น. 4) โดยปัจจุบันพิธีกรรมการฟ้อนผีในล้านนาเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ได้ผสมผสานบนพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาในเรื่องสังคม วัฒนธรรม ของความเชื่อที่มีมานานจนเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ในภาคเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างรูปแบบ วิธีการที่จะก่อให้เกิดวิถีในการรวมเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกัน โดยใช้พิธีกรรมให้เกิดความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องผีมด ผีเม้ง ที่ก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมในรูปแบบการฟ้อนผี และการสักการะเครื่องเซ่นไหว้ต่อผีมด ผีเม้ง ผีมดซอนเม้งที่คอยปกป้องรักษาผู้คนในสังคมท้องถิ่นทางล้านนาให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขยึดถือแต่การทำความดี

ตามหลักทางพระพุทธศาสนา และไม่ทำผิดจารีตประเพณีตามบรรทัดฐานของสังคม (พงศธร คณทมนัส, 2557, น. 67)

ปัจจุบันโลกได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฏจักรของความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม จึงทำให้ความเชื่อเรื่องของพิธีกรรมการพ่อนผีของคนในล้านนานั้นได้เปลี่ยนแปลงไป โดยสิ่งหนึ่งมาจากการที่ถูกหลาน หรือสังคมของคนรุ่นใหม่ที่มีความเชื่อเรื่องของการนับถือผีลดลง และยังพบว่า ได้มีผู้คนจากต่างถิ่น ต่างภูมิภาค ต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนาได้เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตชุมชนของชาวล้านนามากยิ่งขึ้นจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และได้ละเลยต่อพิธีกรรมการเคารพนับถือผีได้เคร่งครัดเหมือนในอดีต ตลอดไปถึงยังขาดความต่อเนื่องในการรักษาพิธีกรรมการพ่อนผีของคนในล้านนาก็ลดน้อยลงไปตามระดับ สิ่งหนึ่งนั้นก็อาจจะมาจากการที่ยังไม่มีบุคคลใดได้มีการสรุปออกมาเป็นองค์ความรู้ในด้านหาคคุณค่าของพิธีกรรมการพ่อนผีที่มีต่อสังคมล้านนา ให้มีความชัดเจนในด้านคุณค่าต่างๆ มากยิ่งขึ้น เช่น พิธีกรรมการพ่อนผีทางล้านนาที่มีคุณค่าต่อทางด้านศาสนา หมายถึง การแอบแฝงไปด้วยหลักพุทธธรรมที่มีอยู่ต่อพิธีกรรมการพ่อนผี หรือคุณค่าต่อทางด้านสังคม คือ การมีความเชื่อต่อพลังแห่งอำนาจที่ไม่สามารถมองเห็นได้ จึงทำให้คนในล้านนานั้นมีความเคารพ และอยู่ในบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรม ตลอดไปถึงคุณค่าต่อทางด้านเศรษฐกิจที่พิธีกรรมการพ่อนผีสามารถกระตุ้นรายได้ในชุมชนของแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่าเมื่อมีการจัดงานขึ้นก็จะต้องมีการจับจ่ายซื้อของที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการพ่อนผีของทางล้านนา เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ต้องการจะศึกษาพิธีกรรมการพ่อนผีของชาวล้านนา โดยศึกษาถึงพิธีกรรมการพ่อนผีของทางล้านนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาตั้งแต่อดีต จนมาถึงปัจจุบัน และศึกษาถึงรูปแบบลักษณะ พร้อมกับต้นกำเนิดของการพ่อนผีมาจากที่ใด ตลอดไปถึงมีหลักพุทธธรรมทางด้านใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องจากพิธีกรรมการพ่อนผี เพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ให้แก่ชุมชน และสังคมของทางล้านนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย บทความ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนา ส่วนและทฤษฎี ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สาเหตุที่เลือกใช้

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องมาจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษามุ่งไปที่การสัมภาษณ์มุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์จริง และทำการศึกษาวเคราะห์ตามแบบพรรณนาต่อไป

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 15 ท่าน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มที่ 1 คณะนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่าน

1) พระครูโกวิทอรธเถาภิ, ผศ.ดร. นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

2) พระครูโสมณปริยัติกิจ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

3) อาจารย์จันทร์สม์ ตาบุลิ่ง นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

4) อาจารย์บุญเพ็ญ ยาวิชัย นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

5) พระครูปลัดทอง ขยาภรณ์ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสวัดโบสถ์น้ำดิบ

1.2 กลุ่มที่ 2 คณะช่างทรง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมพ่อนผี จำนวน 5 ท่าน

1) นางโสภา คำมีจันทร์

2) นางแสงดา เตโชกุล

3) นายวสันต์ นันติ

4) นางวันทนา มุลวิจิตร

5) นายวิมล คำศักดิ์

1.3 กลุ่มที่ 3 คณะบุคคลที่มีความสนใจทางด้านพิธีกรรมการพ่อนผี จำนวน 5 ท่าน

1) พระครูปลัดชาติชาย ญาณโสภโณ, ดร. เจ้าอาวาสวัดมณีอาราม

2) พระครูสังฆรักษ์ธนอรธ รตนสิริ เจ้าอาวาสวัดหริการาม

3) พระภาคิน ธีปธโม รองเจ้าอาวาสวัดแม่สะปาด

4) นายพงษ์เทพ มนัสตรง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน

5) นายศิริสิทธิ์ ปันจันทะ มัคคนายกวัดกุเหล็ก

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้ข้อมูลที่จัดเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ การเก็บข้อมูลเอกสาร (Documentary) โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนา

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม ที่ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้เพราะการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนาด้วยเทปบันทึกเสียง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมเกิดจากการประมวลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาต่อไป

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เป็นสิ่งว่าด้วยเรื่องเหนือสิ่งธรรมดาที่ได้มีการรณเวียนอยู่ในสังคมของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตโบราณกาล จนผ่านมาถึงในยุคของปัจจุบันนี้ก็ยิ่งปรากฏให้เห็นอยู่ของทุกมุมโลก โดยถ้าหากเราได้ทำการมองลึกลงไปกว่านั้น แนวคิดเรื่องผีได้มีการพัฒนาความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหนือสิ่งธรรมดา โดยเฉพาะผี ซึ่งในแต่ละวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัยก็ไม่เคยที่จะได้หยุดนิ่ง สิ่งเหล่านี้ได้มีการเคลื่อนที่ไปควบคู่กับสังคมอยู่ตลอดเวลาผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พวกอมนุษย์ภูต เปรต สัมภเวสี เจตภูต ปีศาจ โอปปาติกะ วิญญูณ อสุรกาย สัตว์นรก และเมื่อตายไปก็จะมีกรรมเป็นตัวกำหนด โดยแนวคิดเรื่องผีในทางพระพุทธศาสนาได้มีผลต่อโครงสร้างทางประเพณีสังคม และวัฒนธรรมตลอดจนไปถึงความเชื่ออย่างกว้างขวาง ซึ่งสิ่งแรกเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ที่มีความหวาดกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สามารถให้คุณกับโทษให้แก่มนุษย์ได้ หลังจากนั้นมนุษย์จึงพากันเชื่อ และนับถือบูชากันมาโดยตลอดเวลาก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามาเผยแผ่ให้กับมนุษย์ได้เกิดปัญหาแห่งแสงสว่างทางด้านองค์ความรู้ได้มากยิ่งขึ้น แต่เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนให้มนุษย์ทุก ๆ คนแล้วนั้น ซึ่งหลักการทางศาสนาไม่ได้ลบ และปิดบังความเชื่อดั้งเดิมของรากเหง้าแห่งความเชื่อเรื่องพลังอำนาจแห่งลี้ลับจากชาตินั้นก็คือ ผี ให้หมดไปในสังคมโดยพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ปฏิเสธว่า ผีนั้นไม่มีอยู่จริงเพราะว่า คำว่า ผี ได้มีการปรากฏอยู่ในหนังสือพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องผีที่มีอยู่มากมาย เช่น

เหตุการณ์ที่เกิดจากภัยสามอย่างในเมืองไพศาลี เรื่องการทำบุญอุทิศแก่ญาติ (เปรต) ของพระเจ้าพิมพิสาร เรื่องเหตุการณ์พระภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า และเรื่องกรณีโอปปาติกะสิงพระภิกษุให้สวดปาติโมกข์โดยย่อในอดีตกาล โดยนำมาใช้เป็นแนวทางแห่งการเผยแผ่ในเข้ากับบริบทความเชื่อแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี และมีการให้ความรู้ทางด้านประวัติความเป็นมาการกำเนิดเป็นผี ตลอดจนถึงหลักการเคารพบูชาที่ถูกต้อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถคลายความกังวล และความหวาดกลัวต่อสิ่งเหนือพลังอำนาจจากธรรมชาติของมนุษย์ลงไปได้เป็นอย่างมาก และนำไปสู่การปฏิบัติที่เกี่ยวกับพิธีกรรมการเคารพบูชาผีให้กับมนุษย์ใน

สังคมชนชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมไทยในทางลัทธิศาสนาภาคเหนือของจังหวัดลำพูนที่ได้มีการพิธีกรรมการเคารพบูชาผีอยู่เป็นประจำทุก ๆ ปี

พิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในลัทธิลัทธิ พบว่า ได้มีการสืบทอดผ่านจากบรรพบุรุษในอดีตที่ได้มีการอบรมสั่งสอน และทำการส่งต่อพิธีกรรมนี้ให้กับผู้คนรุ่นหลัง โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อของศาสนา และพลังเหนืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอยู่จริง ซึ่งจะเห็นได้จากหลักการสืบทอดของบรรพบุรุษมาสู่คนรุ่นปัจจุบันได้มีการประกอบพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในลัทธิลัทธิ พบว่า แบ่งออกเป็น 3 สาย คือ 1) สายผีมด เป็นสายผีโบราณที่มีอายุสูง 2) สายผีเม็ง เป็นผู้ที่สืบทอดสืบทอดมาจากมอญ 3) สายผีมดซอนเม็ง เกิดจากการแต่งงานระหว่างตระกูลผีมดกับผีเม็ง โดยเฉพาะจังหวัดลำพูนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนที่ยังคงยึดหลักหัวใจที่สำคัญของพิธีกรรมนั้นก็คือ เครื่องสักการบูชา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี สถานที่ เวลาผู้เข้าพิธีกรรม และความถูกต้องตามหลักศาสนา โดยองค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกเชื่อมโยงสร้างเป็นพลังแห่งความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนจังหวัดลำพูน และยังสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เจ้าภาพผู้จัดงาน ตลอดไปถึงผู้เข้าร่วมพิธีกรรม โดยพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งของจังหวัดลำพูนยังเป็นการจัดระเบียบทางด้านสังคม การปกครอง และคลายความกังวลช่วยให้กำลังในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นไปตามทำนองคลองธรรมเพื่อไม่ให้ผิดจารีตประเพณี และใช้ชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความไม่ประมาทจนผิดพลาดไปสร้างกรรม หรือการกระทำที่ไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในลัทธิลัทธิของจังหวัดลำพูนนั้นถือได้ว่า เป็นการแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาญาติวงศ์ต่อผู้มีพระคุณ และการสร้างความรู้สึกที่มีคุณค่าอันทรงเกียรติของแต่ละชุมชนในจังหวัดลำพูนที่ยังคงเคารพ และศรัทธา โดยนำเอาหลักศาสนาแห่งความเชื่อที่ได้มีการอบรมสั่งสอนจนสร้างความเชื่อทางด้านแนวความคิดที่ถูกต้องดีงามเป็นปึกแผ่น และสามารถสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนในจังหวัดลำพูน เพื่อเป็นเกราะกำบังทางด้านจิตใจในการต่อสู้กับสภาวะการณ์ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีสติเป็นไปตามหลักคำสอนของทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหนึ่งในแนวทางของการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางด้านพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในรูปแบบของจังหวัดลำพูนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในลัทธิลัทธิ พบว่า พระพุทธศาสนาได้สอนให้ชาวพุทธทั้งปวงให้เชื่ออย่างมีเหตุ และมีเหตุ พร้อมกับมีแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งหลักพุทธธรรมที่พบมีอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความกตัญญู หมายถึง การรู้คุณ และมีการเคารพบูชาแก่ผู้มีพระคุณ เช่น บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ตลอดไปถึงการทำบุญหาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในการนำเอาสิ่งของที่อุทิศให้ไปถึงดวงวิญญาณเหล่านั้นล้วนเป็นเครื่องหมายของความกตัญญู โดยหลักพุทธธรรมที่พบก็คือ หลักบูชา 2 ทิศ 6 เป็นต้น

2. ด้านความสามัคคี หมายถึง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิหลักการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความสามัคคีที่เกิดขึ้นกับหมู่คณะย่อมทำให้สังคม

เกิดความสงบสุขมาให้ โดยหลักพุทธธรรมที่พบก็คือ หลักสาราณียธรรม 6 และหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ

3. ด้านการให้ทาน หมายถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้มาจากความสุจริตธรรม และในขณะที่ให้นั้นก็ให้ด้วยความเต็มใจอันบริสุทธิ์ โดยหลักพุทธธรรมที่พบก็คือ หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักโภคาอาทิยะ 5 เป็นต้น

โดยพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในล้านนายังสามารถสร้างอิทธิพลต่อความเชื่อในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ด้านศาสนา และวัฒนธรรม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญู การสร้างความสามัคคี และความศรัทธาทางด้านความเชื่อของพิธีกรรมการพ่อนผี ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ และถือว่าเป็นความเชื่อที่ยอมรับในบุคคลผู้ประพาศกตัญญูกตเวทีแล้วจะมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิตนี้ เป็นกรอบแนวคิด ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม ที่มีการถ่ายทอดปลูกฝังแก่บุตรธิดาคือบุคคลรุ่นต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

2. ด้านสังคม สามารถส่งผลให้เกิดการหลอมรวมทางเผ่าพันธุ์ของผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้สังคมเป็นเอกภาพ โดยยังเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้ผู้คนมาร่วมแรงร่วมใจทำงานร่วมกันพร้อมเป็นศูนย์กลางของที่พึ่งทางพร้อมทั้งเป็นการเสริมสร้างรักษากฎระเบียบของสังคม ผู้น้อยนับถือผู้ใหญ่ที่ให้คุณ ทำให้ลูกหลานไม่กระทำการ ผิดผี ที่สะท้อนถึงภาพความงดงามของวิถีชีวิตชาวชนบทแบบล้านนาได้

3. ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนภายในชุมชนก็จะมีกำจายซื้อขายของที่ที่จะนำมาทำบุญอยู่เป็นจำนวนมาก ในด้านเครื่องเช่นสังเวีย บุษบา สักการะต่าง ๆ ซึ่งจุดนี้ก็สามารถเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจพื้นฐานภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนในด้านปัจเจกบุคคลนั้นพบว่า อาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไปชาวบ้านที่ประกอบอาชีพ ค้าขายเชื่อว่า พิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในล้านนาได้มีอำนาจดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ เมื่อตนจะทำการค้าขาย หรือรับจ้างสิ่งใด จึงมักจะอ้อนวอนขอให้ตนมีรายได้กำไร และโชคดีในการค้าส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ดีขึ้นของผู้คนในสังคมล้านนาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง อมนุษย์ภูต เปรต สัมภเวสี ปีศาจ โอปปาติกะ วิญญาณ อสุรกาย และเมื่อตายไปก็จะมีกรรมเป็นตัวกำหนด และติดตามไป โดยเรื่องราวของผีได้มีการปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่มากมายซึ่งก็ได้นำมาใช้เป็นแนวทางแห่งการเผยแพร่ในเข้ากับบริบทความเชื่อแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิตยา จันโทภาสกร (2526) พบว่า พิธีบูชาผีถือเป็นพิธีการเลี้ยงเซ่นสรวงดวงวิญญาณผิอารักษ์ที่คอยคุ้มครองชาวเมืองเชียงใหม่รายละเอียดต่าง ๆ ในพิธีล้วนแฝงความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และความสงบสุขร่มเย็นของชาวบ้านเมือง ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้นับเป็นความเชื่อที่ผูกกับวิถีชีวิตอย่างแท้จริง

พิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในล้านนาได้มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้มีการอบรมสั่งสอน และทำการส่งต่อพิธีกรรมนี้ให้กับผู้คนรุ่นหลัง โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อของศาสนา และพลังเหนืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอยู่จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของอรุณรัตน์ จันทะลือ (2549, น. 13) พบว่า ได้มีสำนักร่วมในการสืบทอดความเชื่อ เรื่องผีปูดจะนำไปสู่การรักษาโครงสร้างทางสังคม และความหวงแหนประเพณีวัฒนธรรมของตน ที่สำคัญการอนุรักษ์ และการสืบทอดความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวจะเป็นประโยชน์เพื่อเป็นกุศโลบาย ในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีเม็ง คือ ด้านความกตัญญู ด้านความสามัคคี และด้านการให้ทาน ซึ่งยังสร้างอิทธิพลต่อด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีในการหล่อหลอมทางด้านเผ่าพันธุ์ของผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังศูนย์กลางของที่พึ่งทางใจพร้อมกับเป็นการเสริมสร้างรักษากฎระเบียบประเพณีของสังคม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยยนต์ เพาพาน (2533, น. 7) พบว่า หมอลำผีฟ้ามีบทบาทต่อสังคมหมู่บ้าน ทั้งบทบาทโดยตรง คือ การบวงสรวงบูชาผีบรรพบุรุษ เป็นวัฒนธรรมการสืบทอดคือ บทบาททางด้านการสร้างเอกภาพในสังคม ได้แก่ การสร้างความสามัคคี บทบาทด้านการควบคุมพฤติกรรม ได้แก่ การนำเอาคติเกี่ยวกับผีมากำหนด และควบคุมพฤติกรรมชาวบ้านไม่ให้ผิด ยึดติดคองของหมู่บ้าน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีในล้านนาจึงพบว่า แนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวอธิบายว่า ผี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่า เป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจจะให้คุณหรือโทษได้มีทั้งดีและร้าย เช่น พวกอมมนุษย์ ภูต เปรต สัมภเวสี ปีศาจ โอปปาทิกะ วิญญาณ อสุรกาย เมื่อตายไปก็จะมีกรรมเป็นตัวกำหนดติดตามไป พร้อมกับการจำแนกประเภทของผีไว้อยู่ 2 ประเภท คือ 1) ผีดี หมายถึง ผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ ผีเจ้านาย ผีมด ผีเม็ง ผีมดซอนเม็ง ซึ่งเป็นผีที่ได้สร้างแต่กุศลกรรม โดยมนุษย์ให้การเคารพนับถือ และอุทิศบุญกุศลให้แก่พวกผีเหล่านั้น 2) ผีร้าย หมายถึง ผีที่ได้สร้างแต่อกุศลกรรมเอาไว้ตั้งแต่เกิดเป็นมนุษย์ และเมื่อตายไปก็กลับกลายมาเป็นพวกเปรต สัมภเวสี อสุรกาย ที่มีการสร้างความเดือดร้อนให้กับมนุษย์ทั้งหลาย ส่วนพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในล้านนา พบว่า แบ่งออกเป็น 3 สาย คือ 1) สายผีมด เป็นสายผีโบราณที่มีอายุสูง 2) สายผีเม็ง เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากมอญ 3) สายผีมดซอนเม็ง เกิดจากการแต่งงานระหว่างตระกูลผีมดกับผีเม็ง ซึ่งชาวล้านนาได้มีการนับถือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้มีการอบรมสั่งสอน และส่งต่อพิธีกรรมนี้ให้กับผู้คนรุ่นหลัง โดยให้อยู่บนพื้นฐานแห่งความเชื่อของศาสนา

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งมีอยู่จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านความกตัญญู ด้านความสามัคคี และด้านการให้ทาน โดยพิธีกรรมการพ่อนผีเม็งในล้านนายังสร้างอิทธิพลต่อความเชื่อในด้านต่าง ๆ คือ ด้านศาสนา และวัฒนธรรม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความ

กตัญญู และความศรัทธาทางด้านความเชื่อของพิธีกรรมการพ่อนผี ส่วนด้านสังคมสามารถสร้างอิทธิพลได้อยู่ 2 ด้านก็คือ อิทธิทางด้านสถาบันครอบครัว และอิทธิพลด้านการจัดระเบียบทางสังคม ส่วนด้านเศรษฐกิจ เป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจพื้นฐานภายในชุมชนเนื่องจากว่า ได้มีการจับจ่ายซื้อของเพื่อมาร่วมพิธีกรรม ส่วนในด้านปัจเจกบุคคลนั้นพบว่า มักจะอ่อนน้อมขอให้ตนมีรายได้กำไร และโชคดีในการค้าส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนที่ดีขึ้นของผู้คนในสังคมล้านนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยได้มีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องผีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งน่าจะมีการรวบรวมข้อมูล และมีการเปรียบเทียบแบ่งกลุ่มของพิธีกรรมการพ่อนผีในแต่ละภูมิภาค เพื่อนำมาวิเคราะห์หารูปแบบวิธีการ ลักษณะ และรวมไปถึงความแตกต่าง จุดเด่น จุดด้อย ของพิธีกรรมการพ่อนผีในแต่ละภาคได้เพื่อเป็นการที่รักษาไว้ซึ่งพิธีกรรมประเพณีให้คงอยู่สืบไป พร้อมกับนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาต่อยอดในอนาคตของแต่ละประเด็นนี้ในแง่มุมอื่น ๆ ต่อไป

แหล่งอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). *คติชาวบ้านอีสาน*. อักษรวัฒนา.
- ชัยยนต์ เพาพาน. (2533). *วัฒนธรรมสังคมการนับถือผีฟ้าของชาวอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. (2547). *วรรณกรรมศาสนา*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิตยา จันโทภาสกร. (2526). *สืบชะตา: การศึกษาเชิงวิจารณ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร. <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/1849>
- พงศธร คณทมนัส. (2557). *พิธีกรรมความเชื่อในการพ่อนผีมด ผีเม้ง ในรูปแบบล้านนา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่]. Chiang Mai Rajabhat University Intellectual Repository. <http://cmuir.cmru.ac.th/handle/123456789/16>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. มหาวิทยาลัย.
- มานพ มานะแซม. (2541). *การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่อง คติความเชื่อเรื่องการพ่อนผีในภาคเหนือ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มานพ มานะแซม. (2555). *รูปแบบเครื่องแต่งกายในพิธีกรรมพ่อนผีของชาวล้านนา*. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 3(2), 135-164.

ศราวุธ จันทระขำ และอนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์. (2563). นาฏกรรมกับพระพุทธศาสนาในล้านนา.
วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(2),
16-32.

อรุณรัตน์ จันทะลือ. (2549). การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีปู่ตาของเยาชนชาติพันธุ์โล้ บ้านกอกอ
ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้
ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
ORGANIZING LEARNING ACTIVITIES ABOUT LOCAL HISTORY IN NAN USING THE
COMMUNITY BASE TO PROMOTE THE CRITICAL THINKING PROCESS

ปณทิตา ไชโย *

Pantita Chaiyo

ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ *

Nattachet Pooncharoen

Corresponding Author E-Mail: pantita.chaiyo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้เรียน กลุ่มผู้ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มีขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือ เขตพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน การวิเคราะห์ด้วยวิธีสรุปอุปนัยโดยบันทึกพรรณนา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยแบบสามเส้าด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ผู้เรียนไม่ให้ความสำคัญในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และเนื้อหาจำนวนมาก และเวลาในการเรียนมีจำกัด ทำให้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีข้อจำกัด ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ภายใต้กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กิจกรรมผ่านฐานการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” เป็นกิจกรรมที่สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติโดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจ การอธิบาย รับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การวิเคราะห์และสรุป กิจกรรมยังสามารถพัฒนาด้านผู้สอน ผู้เรียน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ครูผู้สอนเป็นผู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยบรรยากาศในการจัดกิจกรรมของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ตรงตามสนใจ และครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อจะได้เรียนรู้ร่วมกัน

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน, ชุมชนเป็นฐาน, กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

* สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Department of Social Studies, Faculty of Education, Naresuan University

ABSTRACT

The objective of this research was to develop the management of learning activities on local history in Nan using the community-based model to promote the critical thinking process. The participants consisted of students, historical educators, and teachers in Mueang district, Nan province. The data analysis employed a summarizing induction method via descriptive notes and verified the data reliability with a triangulation process through various data collection methods.

The results of this research found that: The problematic condition of history learning management is that students do not pay attention to history subjects, there are a lot of contents, and the time to study is limited. The management of learning activities therefore has limitations. The researcher developed a community-based approach to learning local history activities of Nan Province to promote critical thinking processes, under the activities "Rien Roo Tin Pan Din Koed" (Learning the homeland) to aim for learners to learn through local learning resources and to develop critical thinking processes. This research can be concluded that the activity "Rien Roo Tin Pan Din Koed" (Learning the homeland) is an activity that can answer the question of promoting critical thinking processes. Learners take action starting from understanding, explaining, listening, connecting relationships. An analysis and summaries activities can also develop teachers, learners, learning materials and aiming for the achievement of the learners is important. In addition, teachers are responsible for designing learning activities and creating a learning atmosphere. Learners can learn happily and according to their interests. Teachers must take into account the differences of learners in order to learn together.

Keywords: Learning activity, Nan local history, Community-based model, Critical thinking process

บทนำ

การปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเยาวชนไทย ซึ่งยังคง หลักการสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ในมาตรฐานการเรียนรู้ 3 มาตรฐานโดยแยกวิชา ประวัติศาสตร์ให้จัดการเรียนการสอนเป็นวิชาเฉพาะ และเรียนประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้น เพื่อให้ เข้าใจปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นบทเรียนจาก อดีต โดยมีประโยชน์ให้ผู้คนในสังคมได้เรียนรู้เรื่องราว ความเป็นมาของสังคมของตนเอง เห็น บทเรียนใน 3 อดีตที่มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว การรักษาเอกราชและความแตกแยกของ ผู้คนในชาติ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและช่วยในการตัดสินใจที่จะดำเนินการในเรื่องที่จะเกี่ยวข้องกับ สังคมและชาติ บ้านเมืองที่สำคัญบทเรียนจากอดีตจะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมในชะตากรรม ให้กับคนในสังคมเดียวกัน ปลูกฝังความรู้สึกในความเป็นชาติ และหวงแหนอิสรภาพและเอกราช ของชาติตน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

วิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่มีรายละเอียดของเนื้อหาดีมาก ซึ่งผู้เรียนไม่สามารถที่จะท่องจำเนื้อหาได้หมด ปัจจุบันพบปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทยไม่มีการพัฒนาแต่ดำเนินไปในทิศทางที่ผิดที่มุ่งเน้นในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่มากกว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวัดผลเน้นความสามารถในการท่องจำ มีการวัดผลแบบปรนัยมากกว่าการให้ผู้เรียนฝึกเรียงความ การเขียน และใช้ข้อสอบที่เป็นแบบอัตนัย หรืออาจจะเป็นปัญหาเรื่องสื่อการเรียนการสอน ถึงแม้สื่อจะมีอยู่มาก แต่สื่อที่สำคัญที่สุดยังเป็นหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ และหนังสืออ่านประกอบรายวิชาต่าง ๆ อีกทั้งหนังสือที่มีอยู่ก็ยังขาดความเป็นมาตรฐานที่ชวนให้ไม่น่าอ่าน ขาดความทันสมัย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2543) ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตกต่ำลง และขาดทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ด้วยการสอนประวัติศาสตร์เพียงแค่อ่านหนังสือตัวอย่างและให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองนั้นอาจทำให้เด็กไม่เข้าใจ ไม่เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้จริง ๆ ครูผู้สอนจึงต้องรู้และเข้าใจถึงการใช้สื่อการสอน เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องจัดเนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาครูผู้สอนควรจัดสภาพแวดล้อมและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน (สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ, 2545, น. 72-73) จากเหตุผลดังกล่าวการที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี รักชาติบ้านเมืองและท้องถิ่น มีการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มีทักษะการคิดที่ดี จากแนวคิดของคณะกรรมการการศึกษา วัฒนธรรม และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้อย่างเข้าใจลึกซึ้ง ต้องการส่งเสริมการเรียนรู้สิ่งที่ใกล้ตัวผู้เรียนก่อน เช่น ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ซึ่งการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนที่เป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหา ตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐานให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครูผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่นเดียวกับ วิจารณ์ พานิช (2557, น. 89) ที่ให้ทัศนะว่า โรงเรียนต้องแสวงหาแนวทางจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับองค์กรหรือกลไกต่าง ๆ ในชุมชนและในสังคม เรียกว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning : CBL) ซึ่งมีความแตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิม กล่าวคือ การเรียนรู้แบบเดิมผู้เรียนรับ การถ่ายทอดจากครูโดยตรง (Reception Learning) ในขณะที่การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นพบ (Discovery Learning) มีการวิเคราะห์ การประเมิน การมี วิจารณญาณและการแก้ปัญหา โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติจริง

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน ที่มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่มากมาย มีชื่อเรียกในพงศาวดารว่า นันทบุรี เมืองน่านในอดีตเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ก่อตัวขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในหุบเขาทางตะวันออกของภาคเหนือ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจะเห็นได้ว่า เมืองน่านเป็นชุมชนและเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่เมืองหนึ่งในดินแดนล้านนาตะวันออก โดยที่ตั้งของตัวจังหวัดปัจจุบันตั้งซ้อนทับบนตัวเมืองโบราณเดิม มีการย้ายถิ่นฐานและสร้างเมืองใหม่อยู่หลายครั้ง เนื่องมาจากการปรับที่ตั้งให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งการย้ายถิ่นฐานแต่ละครั้งล้วนก่อให้เกิดชุมชนหรือเมืองอันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เรื่องราวบางอย่างค่อยๆ เลือนหายไป หรืออาจมีการเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ และเยาวชนรุ่นใหม่ขาดความสนใจในการศึกษาหรือเรียนรู้ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักให้มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้และลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้สะดวก จากการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ สร้างความตระหนักในรักท้องถิ่นของตนเอง และการเรียนรู้หลักฐานที่ปรากฏตามแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นยังช่วยส่งเสริมกระบวนการแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ออกแบบวิธีการดำเนินการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection)

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 30 คน ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคารจังหวัดน่าน ปีการศึกษา 2564 จำนวน 21 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคารจังหวัดน่านที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ 2) นักเรียนมีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) นักเรียนมีเวลาที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

1.2 กลุ่มผู้ให้ความรู้ จำนวน 5 คน เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมความรู้ในของประวัติความเป็นมา/ภูมิหลังของสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองน่าน

1.3 กลุ่มครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นครูผู้สอนที่สอนวิชาประวัติศาสตร์ มีความรู้ ประสบการณ์ และเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียน

การสอนในโรงเรียน ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคารจังหวัดน่าน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและมีการใช้เครื่องมือการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

2.2 แนวทางการบันทึกระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.3 แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.4 สมุดกิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด”

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

1) ศึกษาเอกสาร หลักการแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์

2) สัมภาษณ์ผู้เรียนและครูผู้สอน เกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ แนวทางในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกแล้วคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน ใช้แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการสนทนาแบบไม่มีโครงสร้าง ไม่เคร่งครัด มีการตั้งคำถามหลักเอาไว้ แต่ในการสนทนาจะไม่เรียงคำถามหรือในบางครั้งก็ถามนอกเหนือจากคำถามที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ระหว่างการสนทนา และใช้แนวทางการบันทึกระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นแบบบันทึกที่ใช้บันทึกข้อมูล เรื่องราว หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ระหว่างที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้หรือดำเนินการวิจัย บันทึกการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ความรู้

3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ สังเคราะห์หาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3.2 ระยะที่ 2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1) ศึกษาเอกสาร หลักการแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองน่าน ภูมิหลังของแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองน่านต่าง ๆ และทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2) ออกแบบแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3) ดำเนินการตามกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการจัดกิจกรรมแบบฐานการเรียนรู้ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม 3 ชั่วโมง มีทั้งหมด 6 ฐานการเรียนรู้ ในแต่ละฐานการเรียนรู้ใช้เวลาทำกิจกรรม 30 นาที ผู้เรียนจับกลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะได้รับสมุดกิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” โดยกิจกรรมของฐานการเรียนรู้ผู้เรียนจะได้ฝึกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

4) หลังสิ้นสุดกิจกรรม มีการประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์สรุพบัญญัติ (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุพบัญญัติข้อมูลจากบันทึกระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดแบบพรรณนา ซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมสนทนาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และมีใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้เกิดความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันโดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันก็ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่ เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้วหลังจากนั้นจึงจำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามได้ดังนี้ คือ

1. สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ จากการสังเกตการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาและการสัมภาษณ์ผู้เรียนและครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนนั้นยังมีการสอนแบบการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่มากกว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เน้นการท่องจำในเนื้อหา บรรยายการเรียนแบบท่องเรียนมากกว่าให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ได้ลงมือปฏิบัติ สื่อการสอนยังเป็นหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ ขาดการนำสื่อการสอนที่มีความหลากหลายและเหมาะสมมาปรับใช้กับผู้เรียน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ ทางด้านการจัดการเรียนการสอน พบประเด็นปัญหาสำคัญ ดังนี้

- 1) ผู้เรียนไม่ให้ความสำคัญในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และเนื้อหาจำจนวนมาก
- 2) เวลาในการเรียนมีจำกัด เนื่องจากวิชาประวัติศาสตร์ตามโครงสร้างรายวิชาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน

ปลายกำหนดเรียนเพียงสองคาบต่อสัปดาห์ และคาบเรียนแค่ 50 นาที ประกอบกับเนื้อหามีจำนวนมาก ทำให้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีข้อจำกัด

2. แนวทางในการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เป็นการกล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆด้านไปพร้อมกันได้ มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระลงในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการคิด เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมผ่านประสบการณ์โดยตรง

3. กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ภายใต้กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” โดยการใช้ฐานการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรม ประกอบด้วย 6 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ถิ่นน่านบ้านเรา เมืองงาช้างดำ ฐานการเรียนรู้ที่ 3 จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แข่งเรือลือเลื่อง ผ้าลายน้ำไหล และโรงเรียนของเรา ในแต่ละฐานการเรียนรู้จะมีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติมีทั้งการสร้าง ความเข้าใจ การอธิบายและรับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การวิเคราะห์และสรุป ที่สามารถส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม 3 ชั่วโมง ในแต่ละฐานการเรียนรู้ใช้เวลาทำกิจกรรม 30 นาที ผู้เรียนจับกลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะได้รับสมุดกิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” และสามารถเริ่มการทำกิจกรรมตามสมุดกิจกรรมที่ได้รับ

หลักการสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ 1) การส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และแนวทางการจัดกิจกรรมจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ เรื่องราวประวัติความเป็นมาของประวัติศาสตร์เมืองน่าน บริบทแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองน่าน โดยการบอกเล่าจากชาวบ้าน นักปราชญ์ วิทยากร ผู้รู้ในท้องถิ่นหรือชุมชน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ภายใต้กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” โดยใช้ฐานการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องศึกษาและความเข้าใจขั้นตอนการทำกิจกรรม ซึ่งในระหว่างการทำกิจกรรมแต่ละฐานการเรียนรู้ จะมีการแข่งขันกันตอบคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจกระตือรือร้นในการหาคำตอบ การแข่งขันมีการเก็บสะสมคะแนน สามารถนำคะแนนแลกของรางวัลหลังจากการทำกิจกรรมเสร็จสิ้น เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมผ่านประสบการณ์โดยตรง ส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้

ชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กิจกรรมมีความสอดคล้องตามตัวชี้วัดและจุดประสงค์การเรียนรู้ และเหมาะสมกับผู้เรียน

4. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 ด้านผู้สอน จากการสังเกตครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากในการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกในทางที่เหมาะสม และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน โดยการถามคำตอบ หรือการให้รางวัล เพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการหาคำตอบ และการทำกิจกรรมการเรียนรู้ให้สำเร็จ นอกจากนี้ กิจกรรมยังสามารถบูรณาการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ได้ เช่น ภาษาไทย เป็นการจับใจความสำคัญและสรุปความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม เทคโนโลยี เป็นเทคนิคการถ่ายในการทำกิจกรรมกลุ่มของแต่ละกลุ่ม และมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน

4.2 ด้านผู้เรียน ในการดำเนินกิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมใช้เวลา 3 ชั่วโมง ทั้งหมด 6 ฐานการเรียนรู้ ผลการวิจัยจากการสังเกตผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติ ได้สัมผัสสถานที่ แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จริงเป็นฐานในการเรียนรู้ เรียนรู้จากประสบการณ์การบอกเล่าจากปราชญ์ผู้รู้ในการเรียนจากกิจกรรมฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐาน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของประวัติศาสตร์เมืองน่าน บริบทแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองน่าน และในแต่ละฐานการเรียนรู้จะมีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติมีทั้งการสร้างความเข้าใจ การอธิบายและรับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การวิเคราะห์และสรุป ที่สามารถส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้ ซึ่งระหว่างการทำกิจกรรมผู้เรียนมีความสนุกสนาน ให้ความสนใจในการทำกิจกรรม ฝึกการทำงานร่วมกัน อีกทั้งผู้เรียนยังได้ประสบการณ์การเรียนรู้นอกห้องเรียน

4.3 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จากการสังเกต พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการนำสื่อที่มีความหลากหลายมาปรับใช้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เช่น กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” เป็นกิจกรรมที่ใช้ฐานการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ มีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่านเป็นฐานการเรียนรู้ ผู้เรียนได้ลงพื้นที่ในการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีการทำความเข้าใจแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จากผู้ให้ความรู้ ฝึกให้ผู้เรียนได้อธิบายความรู้ร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ การวิเคราะห์และสรุปสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมหรือการเรียนรู้ สามารถส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้

ดังนั้น กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” เป็นกิจกรรมที่สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ครูผู้สอนเป็นผู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยบรรยากาศในการจัดกิจกรรมของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ตรงตามสนใจ และครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อจะได้เรียนรู้ร่วมกัน

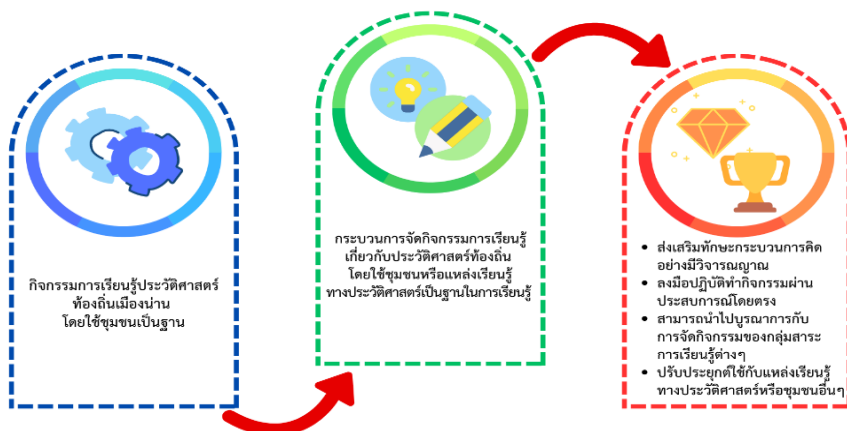
อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ภายใต้กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” มีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ผู้เรียนได้ลงพื้นที่ในการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีการทำความเข้าใจแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จากผู้ให้ความรู้ ฝึกให้ผู้เรียนได้อธิบายความรู้ร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ การวิเคราะห์และสรุปสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมหรือการเรียนรู้ สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของสุมาลี ชัยเจริญ (2557) มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน เป็นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของประวัติศาสตร์เมืองน่าน บริบทแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองน่านผ่านประสบการณ์โดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้บนฐานชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม โดยเชื่อว่า ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ตลอดจนเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น และเห็นคุณค่าเกิดความหวงแหนแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ (2561) ซึ่งเป็นกลยุทธ์การสอนที่เชื่อมโยงเนื้อหาสาระในบทเรียนให้สัมพันธ์กับชุมชน ผ่านการบูรณาการสาระความรู้ในหลายศาสตร์กับประเด็นปัญหาในโลกที่เป็นจริง และเป็นเรื่องใกล้ตัวในชุมชนและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน เน้นทักษะการคิด การแก้ปัญหา เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติจริง มีการประเมินผลตามสภาพจริงโดยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ ประสิทธิ์ พิทักษ์ชวงค์ (2554) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากธรรมชาติ ซึ่งผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบด้วยตนเองในเรื่องที่สนใจได้รู้ การรู้จักแก้ปัญหาแล้วนำสิ่งที่ได้จากการค้นคว้ามาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกิดจากการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ตลอดเวลาให้เหมาะสมและ

สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันแล้วนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน การเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในชุมชน เป็นฐานในการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียน

กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณ สอดคล้องกับทฤษฎี ขัมมณี (2547, น. 58) เป็นทักษะที่ทำให้ผู้เรียนสามารถ ตัดสินใจได้ดีขึ้นอย่างสมเหตุสมผลมีประสิทธิภาพเพราะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณเป็นทักษะการ คิดประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นคุณลักษณะของผู้เรียนตามจุดหมายการเรียนรู้ในปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ด้วยวิธีนี้ จะช่วยทำให้นักเรียนมีโอกาสฝึกและพัฒนา ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณด้วยตนเองเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการทำ กิจกรรมแต่ละฐานการเรียนรู้เป็นการลงมือปฏิบัติมีทั้งการสร้างความเข้าใจ การอธิบายและรับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การวิเคราะห์และสรุป ที่สอดคล้องกับ Gagne (1985) กระบวนการที่ เริ่มจากสัญลักษณ์ทางภาษา จนโยงมาเป็นความคิดรวบยอด เป็นกฎเกณฑ์นำกฎเกณฑ์ไปใช้โดยมี ขั้นตอนดังนี้ 1) สังเกตให้ผู้เรียนสังเกต รับรู้ และพิจารณา 2) อธิบาย ให้ผู้เรียนอธิบายหรือตอบ คำถาม แสดงความคิดเห็น 3) รับฟังให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากความคิดเห็นของ ตน 4) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างและความคล้ายคลึงของสิ่ง ต่าง ๆ 5) วิจารณ์ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนวิเคราะห์เหตุการณ์แล้วให้จำแนก 6) สรุปให้ผู้เรียนได้ พิจารณาการกระทำ หรือข้อมูลต่าง ๆ และยังได้สอดคล้องกับ Dressel and Mayhew (1957, p. 179-181) องค์ประกอบของความสามารถในการคิดอย่าง มีวิจารณ์ญาณ ประกอบด้วย ความสามารถ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ความสามารถในการนิยามปัญหา เป็นความสามารถในการกำหนด ปัญหา ระบุองค์ประกอบของปัญหา 2) ความสามารถในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการหา คำตอบของปัญหา 3) ความสามารถในการจัดระบบข้อมูล เป็นการจำแนกแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ กับ แหล่งข้อมูลที่เชื่อถือไม่ได้ 4) ความสามารถในการเลือกสมมติฐาน กำหนดจากความสัมพันธ์ เชิงเหตุและผล การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสมมติฐานกับข้อมูล และ 5) ความสามารถ ในการสรุปและตัดสินใจ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย



จากผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้้องค์ความรู้ใหม่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นฐานในการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ตรงตามสนใจ ได้แสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้านไปพร้อมกันได้ มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระลงในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้งการสร้าง ความเข้าใจ การอธิบายและรับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การวิเคราะห์และสรุป เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน ลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมผ่านประสบการณ์โดยตรง และกิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำไปบูรณาการกับการจัดกิจกรรมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์หรือชุมชนอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ควรมีการปรับเปลี่ยนฐานการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และเพื่อกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างจากเดิม
 - 1.2 ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีการบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อจะให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติงานขึ้นเดียว แต่สามารถวัดประเมินผลได้หลากหลาย
 - 1.3 กิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำเกมใช้ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่หลากหลาย และเป็นการสร้างความสนใจให้กิจกรรมการเรียนรู้
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป
 - 2.1 ควรมีการวางแผนหรือเตรียมการในกรณีที่ผู้เรียนไม่ได้มีการศึกษาเนื้อหาเอกสารล่วงหน้ามาก่อน
 - 2.2 ควรมีการศึกษาและเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในบริบทที่แตกต่างกันในเชิงพื้นที่จังหวัดน่าน หรือพื้นที่ใกล้เคียง
 - 2.3 ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ตามบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน

แหล่งอ้างอิง

ทิตนา แคมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประสิทธิ์ พิทักษ์คงวงศ์. (2554). *การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดปทุมธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2543). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ไทย : จะเรียนจะสอนกันอย่างไร*. กรมวิชาการ.
- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21*. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย, 11(3), 179-191.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุคนธ์ สิ้นรพานนท์ และคณะ. (2545). *การจัดกระบวนการเรียนรู้ : เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. อักษรเจริญทัศน์.
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). *การออกแบบการสอน : หลักการ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. สาขาเทคโนโลยี การศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). *การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน*. แด เน็กซ์อินเตอร์คอร์เปอร์เรชั่น.
- Dressel, P. L., & Mayhew, L. B. (1957). *General Education: Explorations in Evaluation* (2nd ed.). American Council on Education.
- Gagne', R. M. (1985). *The Conditions of Learning and Theory of Instruction*. CBS College Publishing.

การบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0
CHILD CENTER LEARNING ADMINISTRATION OF PRIMARY SCHOOLS
IN THAILAND 4.0 ERA

อนุวรรต บุญเรือง *

Anuwat Boonrueang

ทัศนีย์ บุญมาภิ *

Tassanee Boonmaphi

สุรศักดิ์ สุทธิศิริ *

Surasak Suttasiri

Corresponding Author E-mail: mon_ota@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหาร 2) สงเคราะห์วิธีการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ประชากรได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 94 คน เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการประเมินผล ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ

2. วิธีการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ควรมีเอกสารและหลักฐานเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์เป็นสำคัญ โดยเน้นทักษะด้าน Internet สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทันสมัย สร้างเครือข่ายการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนกับหน่วยงานภายนอก และควรมีการประเมินผลการเรียนจากทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, โรงเรียนประถมศึกษา, ยุคไทยแลนด์ 4.0

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the primary school management 2) to analyze child-centered management of primary schools in Thailand 4.0. The population of

* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่

Educational Administration, Faculty of Social Sciences and Liberal Arts, North-Chiang Mai University

the study were 94 members of administrators and teachers. It was a survey research. Questionnaires were used for data collection and data analysis was conducted by using percentage, average, standard deviation and content analysis.

The results of this research found that:

1. Student-centered learning management of primary schools in the Thailand 4.0 era was generally at a high level. Looking at each aspect, it was found that the evaluation, the preparation of the school, the promotion of student-centered learning, the research for learning, and the development of teachers in educational institutions were in the high level in all aspects respectively.

2. The approach to learning management that focuses on students is that there should be documents and evidence to continually disseminate knowledge about the basic curriculum to personnel in educational institutions. Teachers should be encouraged to organize learning activities that promote creative skills. Emphasis on modern information technology media skills. Creating a network for conducting classroom action research with external agencies and should continuously evaluate the learning from the students' critical thinking skills.

Keywords: Management, Learning center administrative, Primary school, Thailand 4.0

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุค Thailand 4.0 ซึ่งขับเคลื่อนประเทศด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมไปสู่ความ “มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน” เน้นภาคการผลิตไปสู่ภาคบริการมากขึ้นและประชากรมีรายได้สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศไทยจะต้องมีการสร้างนวัตกรรมเป็นของตนเอง ดังนั้น การศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อก้าวเข้าสู่ “การศึกษา 4.0” อย่างเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน การศึกษาในยุค Thailand 4.0 ไม่ใช่เป็นเพียงการให้ความรู้กับคนหรือผู้เรียนเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ กล่าวคือในการเรียนรู้ใด ๆ ก็ตาม นอกจากความรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับแล้ว ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตไปด้วย และการจะก้าวเข้าสู่ยุค Thailand 4.0 ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกจากการปรับปรุงเรื่องของหลักสูตร ตำรา และบทบาทของครูผู้สอนแล้ว เราก็ควรจะต้องส่งเสริมทักษะแห่งอนาคตให้กับผู้เรียนด้วย เพราะเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมในอนาคต ซึ่งทักษะที่สำคัญเหล่านี้ได้แก่ ทักษะการคิดเชิงบริหาร ทักษะการใช้ Internet ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ทักษะด้านภาษาอังกฤษ ทักษะด้านคณิตศาสตร์ และทักษะด้านจิตสาธารณะ เป็นต้น ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะดังกล่าว นอกจากกลวิธีและกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ แล้ว ครูผู้สอนควรนำแนวทางของ STEM Education, Active Learning และ Problem Based Learning มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน เพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนเกิด “ทักษะ” ด้านต่าง

ๆ ที่คงอยู่และมีพัฒนาการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องที่สามารถนำไปเป็นฐานในการสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรม (Innovation) ได้ในอนาคต (พาสนา จุฬรัตน์, 2561)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้เกิดความรู้ โดยได้จากการคิด การค้นคว้า การทดลอง ตามความสามารถของผู้เรียนและสามารถสรุปองค์ความรู้ของตนเองด้วยตนเอง ผู้เรียนจะทำกิจกรรมทั้งหลายด้วยความสามารถของตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะให้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องสอนตามความต้องการของผู้เรียนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรมและการทำงานซึ่งนำไปสู่การพัฒนานักเรียนครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย และจิตใจอารมณ์ สังคมและสติปัญญา (ประเวศ วะสี, 2544) การเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจเมื่อตนเองประสบผลสำเร็จในงานที่ได้รับมอบหมายนำไปสู่ความมั่นใจและการอยากเรียนรู้ต่อไป สำหรับครูผู้สอนนั้นจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน บทบาทครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้มีอำนาจออกคำสั่งหรือการบอกความรู้มาเป็นผู้แนะนำชี้แนะให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำกิจกรรมมุ่งฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียน

เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 2 เป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 ประกอบด้วยโรงเรียนจำนวน 8 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านเหมืองลึก, โรงเรียนบ้านหนองยางไคล, โรงเรียนบ้านแพะยันต์ดอยแช่, โรงเรียนบ้านดอยคำ, โรงเรียนบ้านป่าเลา, โรงเรียนบ้านศรีป่าน, โรงเรียนบ้านแม่เมย และโรงเรียนบ้านปางแม่ลอบ ซึ่งจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยบริบทของโรงเรียนหลายโรงเรียน มีนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า อาதி เช่น กระเหรี่ยง เป็นต้น ความแตกต่างในด้านของภาษาทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียน และในบางครั้งทำให้การสื่อสารอาจเกิดความคลาดเคลื่อน เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เพราะนักเรียนจะสื่อสารด้วยภาษาของตนเอง ทำให้เป็นปัญหาต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 จากผลจากการทดสอบการประเมินคุณภาพผู้เรียนในปี 2563 ของเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 2 ผลการประเมินโดยรวม พบว่าสถานศึกษาที่มีผลการประเมินสูงกว่าระดับเขต คิดเป็นร้อยละ 44.44 และสถานศึกษาที่มีผลการประเมินต่ำกว่าระดับเขต คิดเป็นร้อยละ 66.66 จากผลการทดสอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 2 (กลุ่มงานวัดผลและประเมินผลการศึกษา, 2563)

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้มาตรฐานที่กำหนดและมีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของสถานศึกษาส่งผลให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตาม

เป้าหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0
2. เพื่อสังเคราะห์วิธีการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาโดยใช้ประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอนของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 ปีการศึกษา 2563 ทั้งหมด 8 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารจำนวน 8 คน ครูผู้สอน 86 คน รวมจำนวน 94 คน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 8 คน และครูวิชาการโรงเรียนจำนวน 8 คน รวม 16 คน โดยทำการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องมือรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม การบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 แบบสอบถามมีเนื้อหาและรูปแบบดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คนโดยวิธีออนไลน์ ในเรื่องวิธีการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดสนทนากลุ่มด้วยตนเอง

2.3 การหาคุณภาพเครื่องมือได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 และรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือและปรับ แบบสอบถาม

3) ศึกษาความหมาย ทฤษฎี หลักการ แนวคิด องค์ประกอบเพื่อทำนियามศัพท์ในการวิจัย และนำนियามเชิงปฏิบัติการมาเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

4) นำแบบสอบถามฉบับร่าง ที่จัดทำขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสม

5) นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำแบบสอบถามไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง Index of Item-Objective Congruence (IOC) โดยพิจารณาข้อที่มีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 เป็นต้นไป

6) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เมื่อปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

7) นำแบบสอบถามที่จัดทำสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try – Out) กับประชากรที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด ประกอบด้วยครูผู้สอนในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอเมือง 1, 2, 3, 4 และในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทา 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1

8) นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้แล้ว มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธี Cronbach's Alpha Coefficient ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.87

9) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อเตรียมส่งไปยังประชากรในการวิจัย

10) นำประเด็นคำตอบจากแบบสอบถามแต่ละด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 3 อันดับสุดท้าย มาจัดทำประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งผลการวิจัยโดยรวมของแต่ละด้านเตรียมนำเสนอเพื่อทำการสนทนากลุ่มต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.1 การรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1) ขอนหนังสือจากสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ถึง ผู้อำนวยการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยขอนหนังสือจากผู้อำนวยการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอแม่ทาที่ 2

- 3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเอง
- 4) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกฉบับ
- 5) จำแนกแบบสอบถามโดยการคัดแยกฉบับตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามแล้ว นำคะแนนที่ได้จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) จัดสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องตามที่กำหนดไว้ โดยจัดการสนทนาในรูปแบบออนไลน์เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์โควิด-19 ที่ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 10 คน ดังต่อไปนี้ (1) ผู้อำนวยการผู้มีผลงานดีเด่นระดับชาติ จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลลำพูน 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านม้า 1 คน (2) ศึกษานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูนเขต 1 จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศฯเชี่ยวชาญ 1 คน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ 1 คน (3) ผู้อำนวยการผู้มีผลงาน Best practice ระดับเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสันคะยอม 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมะเขือแจ้ 1 คน (4) ผู้อำนวยการผู้มีผลงานห้องเรียนคุณภาพระดับดีเยี่ยม จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแพะยัญญ์ดอยแช่ 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปงแม่ลอบ 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่เมย 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านทาเหมืองลึก 1 คน

3.2 การวิจัยนี้ประมวลผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1) วิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา จำแนกตาม เพศ อายุ สถานะของตำแหน่ง ระยะเวลาการปฏิบัติงานหน้าที่ในตำแหน่ง และวุฒิทางการศึกษา โดยใช้ ความถี่และค่าร้อยละ เสนอในรูปแบบตาราง

2) วิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวมและรายด้าน เสนอในรูปแบบตาราง แล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผล (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 121) ดังนี้

- 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับมากที่สุด
- 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก
- 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลาง
- 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับน้อย
- 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3) สังเคราะห์ข้อมูล วิธีการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0 จากการสนทนากลุ่มด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

- 4) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุศไทยแลนด์ 4.0

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การบริหารจัดการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุศไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและรายด้าน

การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ		ระดับการปฏิบัติ		
		μ	σ	แปลผล
1	ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา	3.88	0.63	มาก
2	ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา	3.86	0.64	มาก
3	ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3.87	0.62	มาก
4	ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้	3.87	0.63	มาก
5	ด้านการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3.89	0.62	มาก
รวม		3.87	0.63	มาก

ผลการวิเคราะห์การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนประถมศึกษาในยุศไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ ด้านการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$) รองลงมา ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.88$) ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.87$) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.86$)

ผลการวิเคราะห์ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ ในการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.11$) รองลงมา สถานศึกษาจัดแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะชีวิตและการทำงาน ส่งเสริมทักษะด้านจิตสาธารณะ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.02$) สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูผู้สอนและนักเรียน ใช้สื่อ Internet เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.92$) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ สถานศึกษามีเอกสารและหลักฐานเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.67$)

ผลการวิเคราะห์ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ สถานศึกษาได้พัฒนาบุคลากรให้มีเจตคติที่ดี มีทักษะด้านจิตสาธารณะในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.01$) รองลงมา สถานศึกษาจัดทำโครงการปฏิบัติงานเพื่อ สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.96$) สถานศึกษาได้จัดให้มีการพัฒนาบุคลากร ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.91$) ตามลำดับและข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ สถานศึกษาสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรม การเรียนที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์เป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.74$)

ผลการวิเคราะห์ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ สถานศึกษาเน้นให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทักษะคิดวิเคราะห์อย่างหลากหลาย อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.06$) รองลงมา สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางทักษะด้านภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.93$) สถานศึกษาสนับสนุนให้ครูผู้สอนรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการเรียนรู้ และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทักษะด้าน Internet สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทันสมัยในการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.76$)

ผลการวิเคราะห์ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ สถานศึกษาสนับสนุนให้ครูผู้สอนประเมินผลการจัดกิจกรรมการสอนและเขียนสรุปเป็นรายงานผลการวิจัยในชั้นเรียน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.92$) รองลงมา สถานศึกษาสนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในวิชาที่สอนและเน้นทักษะภาษาอังกฤษเพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.92$) สถานศึกษาสนับสนุนการดำเนินการวิจัยอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาครูผู้สอน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.90$) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ สถานศึกษาสร้างเครือข่ายการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนกับหน่วยงานภายนอกโดยใช้สื่อ Internet เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.81$)

ผลการวิเคราะห์ด้านการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ สถานศึกษากำหนดเกณฑ์วิธีการประเมินผล และติดตามผลการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.00$) รองลงมา สถานศึกษามีการประเมินการปฏิบัติการสอนของครูผู้สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.93$) สถานศึกษามีการใช้ทักษะภาษาอังกฤษสอดแทรกในการประเมินผลการเรียนการสอนของครูผู้สอนที่ อยู่ในระดับมาก ($\mu =$

3.93) ตามลำดับและข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ สถานศึกษามีการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนจากทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.82$)

การสังเคราะห์วิธีการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 จากการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา คือ สถานศึกษาควรให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จัดแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะชีวิตและการทำงาน ส่งเสริมทักษะด้านจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นให้ครูผู้สอนและนักเรียน ใช้สื่อ Internet เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย

ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา คือ สถานศึกษาควรพัฒนาบุคลากรให้มีเจตคติที่ดี มีทักษะด้านจิตสาธารณะในการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด และจัดทำโครงการปฏิบัติงานเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีการพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นสำคัญในการพัฒนาครู

ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ สถานศึกษาควรเน้นให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างหลากหลาย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมสอดแทรกให้ ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง โดยมีการสนับสนุนให้ครูผู้สอนรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ คือ สถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมการสอนและเขียนสรุปเป็นรายงานผลการวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยให้ครูผู้สอนได้จัดทำวิจัยในชั้นเรียนหรือในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ ที่มุ่งเน้นส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษด้วย เพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียนและสนับสนุนการดำเนินการวิจัยอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้มีคุณภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

ด้านการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ สถานศึกษาควรมีการกำหนดเกณฑ์วิธีการประเมินผล และติดตามผลการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างชัดเจน มีการประเมินการปฏิบัติการสอนของครูผู้สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้มีการใช้ทักษะภาษาอังกฤษสอดแทรกในการประเมินผล การเรียนการสอนของครูผู้สอนให้เกิดผลและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุคนไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม อยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเท่าเทียมกันทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ ด้านการประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น

ผู้เรียนเป็นสำคัญ ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลวิจัยของ สุวิมล มธุรส และคณะ (2562, น. 266) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาไทย 4.0 ในบริบทของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถพยากรณ์การพัฒนานักเรียนสู่คนไทย 4.0 มี 3 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการบริหารแบบหวังผลสัมฤทธิ์ 2) ทักษะด้านคุณธรรมจริยธรรม และ 3) ทักษะด้านภาษาการสื่อสารและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมต่างชาติ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะต้องมีบทบาทที่สำคัญได้แก่ บทบาทในฐานะผู้นำ บทบาทในฐานะผู้รักษาระเบียบวินัยของผู้เรียน บทบาทในฐานะผู้ประเมิน บทบาทในการทบทวนนโยบายและกระบวนการภายใน บทบาทในการกำหนดตาราง บทบาทในการจ้างผู้สอนใหม่ บทบาทในการปกครองและชุมชนสัมพันธ์ และบทบาทในการมอบหมายงาน โดยบทบาทดังกล่าวถือได้ว่าเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่แสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมและ เป็นไปเพื่อให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามตำแหน่งที่ดำรงอยู่ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัญพร คำทอง และ ประยุทธิ์ ชูสอน (2563, น.447) ที่ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของการ บริหารงานวิชาการในยุคไทยแลนด์ 4.0 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ 1.1) การพัฒนาครู 1.2) การ พัฒนากระบวนการเรียนรู้ 1.3) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 1.4) การใช้สื่อ นวัตกรรม และ เทคโนโลยีทางการศึกษา 1.5) การนิเทศการศึกษา 1.6) การวัดและประเมินผล และ 1.7) การวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพ

2. วิธีการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาใน ยุคไทยแลนด์ 4.0

2.1 ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาควรมีเอกสาร และหลักฐานเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาได้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นด้านการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการ วิจัยของ สมกิต บุญยะโพธิ์ (2555, น. 315) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้น พื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู 3) กางวางแผนกลยุทธ์ 4) การบริหารทรัพยากรบุคคล 5) กระบวนการบริหารจัดการ 6) ความคาดหวังต่อความสำเร็จของผู้เรียน โดยองค์ประกอบด้าน ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลทางตรงต่อองค์ประกอบด้านความคาดหวังต่อ ความสำเร็จของผู้เรียน และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์ประกอบด้านการวางแผนกลยุทธ์และ องค์ประกอบด้านกระบวนการบริหารจัดการ

2.2 ด้านการพัฒนาครูในสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาคควรสนับสนุนให้ครูผู้สอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์เป็นสำคัญ เพื่อให้สถานศึกษาได้พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมการจัดทำโครงการ ปฏิบัติงานเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนจัดให้มีการ พัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นสำคัญ สอดคล้องกับ การวิจัยของ พระสมุห์หิรัศ นรินโท (2562, น. 468) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาครูเพื่อคุณภาพ ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยพบว่า สภาพการพัฒนาครูเพื่อคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีการสอบเพื่อรับและต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำหนดให้ครูทุกคนต้องพัฒนาตนเองทุกปี พัฒนาระบบเงินเดือน การตอบแทนครูที่เหมาะสม ประเมินผลการทำงานของครูด้วยวิธีการ ประเมินแบบค่าสัมพัทธ์จัดสรร ค่าตอบแทนและสวัสดิการให้สามารถดึงดูดคนเก่งและดีมาเป็นครู มีระบบประกันและรับรองคุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพครูและสถาบันผลิตครูวางแผนการผลิตครู การพัฒนาและการใช้อย่างเป็นระบบ จัดระบบเพื่อให้บัณฑิตสาขาอื่นได้เป็นครู มีพัฒนาระบบ การผลิตครูอาจารย์ที่สอนในระดับสูงกว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน สนับสนุนให้เกิดการต่อยอด เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า

2.3 ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า สถานศึกษาคควรจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะด้าน Internet สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ทันสมัยในการ จัดการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่าง หลากหลาย จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางทักษะด้านภาษาอังกฤษ อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนให้ครูผู้สอนรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเพื่อนำไป วางแผนพัฒนาการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างมีคุณภาพต่อไปทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ ครูสามารถ ออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในขณะที่ยังให้ความรู้ โดยเปลี่ยนบทบาท จากที่เคยบอกความรู้โดยตรง ให้ผู้เรียนบันทึกหรือคัดลอกเป็น การใช้คำสั่งและคำถามดำเนิน กิจกรรม ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำเพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเตรียมสื่อการสอนที่เป็น ตัวอย่างเครื่องมือหรือการปฏิบัติงานในลักษณะต่าง ๆ เป็นข้อมูลหรือประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ เข้าใจเช่น สอนให้เขียนโครงสร้างความรู้เป็นแผนผังที่ตนเองเข้าใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน แสดงออกว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องใด สอดคล้องกับ ภัทรนิชา สุดตาชาติ (2560) ศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า บทบาท ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็น สำคัญเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อย ดังนี้ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการนิเทศการเรียน การสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลของการเรียนการสอนและ ด้านการเตรียมการเรียนการสอน

2.4 ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ พบว่า สถานศึกษาคควรสร้างเครือข่ายการทำวิจัย ปฏิบัติการ ในชั้นเรียนกับหน่วยงานภายนอกโดยใช้สื่อ Internet เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

โดยสถานศึกษานับสนุนให้ครูผู้สอนประเมินผล การจัดกิจกรรมการสอนและเขียนสรุปเป็น รายงานผลการวิจัยในชั้นเรียนเน้นทักษะภาษาอังกฤษเพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียนในการดำเนินการ วิจัยอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้มีการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับการวิจัย ของ จิตติรัตน์ แสงเลิศอูทัย และ ชัยยุทธ มณีรัตน์ (2562) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยปฏิบัติการใน ชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน พบว่าการเรียนการสอนที่ดีควรมีลักษณะเป็นพลวัต นั่นคือ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งครูและผู้เรียนไปพร้อมกัน และกระบวนการที่สามารถพัฒนาครูและ ผู้เรียนไปพร้อมกันนั้นคือการ วิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หรือที่เรียกว่าการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งเป็น กระบวนการวิจัยจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับ ผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ของครู โดยครูเป็นผู้วิจัย และเป็นผู้ใช้ผลการวิจัยในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ของตนเองซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียน ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยในชั้นเรียนเป็นการแสวงหา แนวทาง วิธีการหรือนวัตกรรมเพื่อ แก้ปัญหา หรือพัฒนาผู้เรียนโดยครูซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับ สภาพปัญหาของผู้เรียนและการจัดการ เรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างดีที่สุด การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่ใช้แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการสังเกตและการสะท้อนหรือประเมินผลการปฏิบัติ ดังนั้นการ วิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ที่มุ่งแก้ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนและการ จัดการเรียนการสอนของครูอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการวิจัยเป็น ปัญหาที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ของครู การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน โดยมีครูเป็น ผู้ดำเนินการวิจัยและใช้ผลการวิจัยในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการคิดค้น พัฒนา หรือ สร้าง นวัตกรรมใหม่ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที

2.5 ด้านการประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า สถานศึกษาควรมีการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนจากทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน อย่างต่อเนื่อง โดยที่ให้สถานศึกษากำหนดเกณฑ์วิธีการประเมินผล และติดตามผลการ ปฏิบัติงานการสอนเป็นสำคัญ สถานศึกษาควรมีการใช้ทักษะภาษาอังกฤษสอดแทรกในการ ประเมินผล และพัฒนาการเรียนการสอนของครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับผลในการ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ สลิตา รินสิริ (2558, น. 52) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนในอำเภอเกาะจันทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 พบว่า 1. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนในอำเภอเกาะจันทร์สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดย เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการประเมินผล ด้านการ เตรียมการจัดการเรียนรู้ และด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ 2. แนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนในอำเภอเกาะจันทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชลบุรี เขต 2 พบว่า แนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านการประเมินผล ด้านการ เตรียมการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวทางในการจัดการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดย ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการ

สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้ครูบุคลากรได้รับการอบรมการวัดผล ประเมินผล ให้ครูมีวิธีการวัดผลประเมินผลที่หลากหลาย นิเทศก์กำกับติดตามการเตรียมการ สอนของครู นิเทศติดตามการใช้สื่อการสอนของครู

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในยุศไทยแลนด์ 4.0 สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เท่าเทียมกันทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาครูใน สถานศึกษา ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ ด้าน การประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะต้องมีบทบาทที่สำคัญได้แก่ บทบาทในฐานะผู้นำ บทบาทในฐานะ ผู้รักษาระเบียบวินัยของผู้เรียน บทบาทในฐานะผู้ประเมิน บทบาทในการทบทวนนโยบายและ กระบวนการภายใน บทบาทในการกำหนดตาราง บทบาทในการจ้างผู้สอนใหม่ บทบาทในการ ปกครองและชุมชนสัมพันธ์ และบทบาทในการมอบหมายงาน โดยบทบาทดังกล่าวถือได้ว่าเป็น แบบแผนพฤติกรรมที่แสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมและ เป็นไปเพื่อให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามตำแหน่งที่ดำรงอยู่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 เพิ่มสมรรถภาพการบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ทั่วถึง ครบถ้วน โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้และสามารถนำมาให้ครูได้ใช้ปฏิบัติได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น การจัด อบรมให้แก่บุคลากรครูผู้สอนมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานและสามารถนำไปใช้ในการ เรียนรู้ในชั้นเรียนและในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็นสำคัญ

1.3 จัดให้มีระบบการสื่อสารข้อมูล เช่น ระบบเครือข่ายการบริหารงานภายใน โรงเรียน ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อสืบค้น แลกเปลี่ยน ข้อมูลระบบการพัฒนางาน สถานศึกษา

1.4 สร้างเครือข่ายการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนกับหน่วยงานภายนอกโดยใช้สื่อ Internet เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

1.5 ควรมีการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนจากทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน อย่างต่อเนื่องเพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของผู้เรียนและ บุคลากรครูในโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนประถมศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ส่งเสริมทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ในโรงเรียนประถมศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 ควรวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในยุคโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่ส่งเสริมสมรรถนะผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนประถมศึกษาขั้นพื้นฐาน

แหล่งอ้างอิง

- กลุ่มงานวัดผลและประเมินผลการศึกษา. (2563). รายงานผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2563. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูนเขต 1.
- กัญชพร คำทอง และประยุทธ์ ชูสอน. (2563). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุคไทยแลนด์ 4.0 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(3), 446-460.
- จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย และชัยยุทธ มณีรัตน์. (2562). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 9(2), 1-11.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สุวีริยาสาส์น.
- ประเวศ วะสี. (2544). *ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษของ ศ.น.พ. ประเวศ วะสี*. เพื่อนคิด.
- พระสมุห์นริศ นรินโท. (2562). *การพัฒนาครูเพื่อคุณภาพของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พาสนา จุลรัตน์. (2561). การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุค Thailand 4.0. *วารสาร Veridian E Journal* ฯ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(2), 2363-2380.
- ภัทรนิชา สุตตาชาติ. (2560). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมกิต บุญยะโพธิ์. (2555). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สลิตา รินสิริ. (2558). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนใน อำเภอกะฉัง จังหวัดลำปาง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุวิมล มธูรส, กิตติ รัตนราช, และอนันต์ อุปสอด. (2562). การศึกษาไทย 4.0 ในบริบทของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์ลำปาง*, 8(2), 266-278.

ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนในล้านนา

THE STUDY IN BODY OF KNOWLEDGE AND TEMPLE AND COMMUNITIES

MUSEUMS MANAGEMENT PROCESS IN LANNA

บุษกร วัฒนบุตร *

Busakorn Watthanabut

ตระกุล จิตวัฒนากร *

Trakul Chitwatthankorn

วิโรจน์ หมั่นเทพ *

Wirote Muenthep

เกียรติ บุญโยโป *

Kiat Bunyapo

Corresponding Author E-mail: busaaiey2516@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วัดบ้านต้อม ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน 2) ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 รูปหรือคน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงจำนวน 3 พื้นที่ ได้แก่ วัดน้ำจำ วัดต้อมกลาง และวัดบ้านก้อง

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดน้ำจำ วัดต้อมกลาง และวัดบ้านก้อง เกิดขึ้นจากการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีการศึกษาที่เกื้อหนุนและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและกระจายโอกาสการศึกษาสู่ชุมชน

2. กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดในล้านนา ได้แก่ การรับบริจาคสิ่งของที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ การรวบรวมบริวารของพระผู้ใหญ่ การรวบรวมคัมภีร์ ฝ้ายันต์ เครื่องมือทำมาหากิน การสร้างแบบจำลอง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การกำหนดตารางผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชม โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบที่ความคิดเห็นเป็นมติจากการประชุมร่วมกันและบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ

3. แนวปฏิบัติที่ดี ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจการจัดการพิพิธภัณฑ์ การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การจัดหมวดหมู่ของโบราณวัตถุ และการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุด้วยการบันทึกเลขทะเบียนวัตถุ ชื่อวัตถุหมวดหมู่ ประเภทวัสดุ ขนาด ปีพุทธศักราชที่สร้างผลงาน และภาพถ่าย

คำสำคัญ: องค์ความรู้, การจัดการ, พิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชน, ล้านนา

* สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

Business and Human Capital Development, Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study the body of knowledge of local management of Wat Nam Jam, Wat Ban Tom, and Wat Ban Kong 2) to study the management process of local museums 3) to propose the best practices for managing museums of temples and communities in Lanna. This research was qualitative using research tools, including a study of documentary data and in-depth interviews with 16 key informants. The museums of the temples and communities in Lanna were used. Wat Nam Jam, Wat Ban Tom, and Wat Ban Kong were selected by purposive sampling.

The results of this research found that:

1. the body of knowledge in managing the museums of Wat Nam Jam, Wat Ban Tom, and Wat Ban Kong arises from developing the temple as a learning center with an education that supports and transfers knowledge to the local people.

2. The museum management process of Lanna temples is accepting donations of items worth conservation, collecting monks' belongings, collecting scriptures, Yantra cloth, livelihood tools, model making. There is a cultural tourism network, scheduling the museum curator, and transferring knowledge to visitors by working together systematically, which is a resolution from a joint meeting and managed in the form of a board.

3. There are good practices, including providing knowledge and understanding of museum management, systematically storing data, categorizing antiques, and registering antiques by recording object registration numbers, object names, categories, Type of material, size, year of creation, and photographs.

Keywords: Body of knowledge, Management, Museums of temple and communities, Lanna

บทนำ

พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนนับว่าเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทำให้มีความคิดกว้างขวาง และเข้าใจในเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของตนเอง หากชุมชนใดมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้คนในชุมชนเป็นคนมีเหตุมีผลและร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่ใช่แหล่งเรียนรู้เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้นได้ถูกยกระดับและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ผู้คนนอกชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนนั้นได้ ปัจจุบันมีการส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (ฐาปกรณ์ ทองคำนุช และคณะ, 2564)

การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนได้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอันประกอบไปด้วยการทำความเข้าใจความหมาย การเรียนรู้ของชุมชน องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การรวมตัวกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลการกระทำ (วิชิต วัชร งามละม่อม, 2558) เพื่อสนองต่อสถานการณ์ที่มีซอฟต์แวร์ (Soft power) ที่เป็น

อิทธิพลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมหรือคล้อยตาม ด้วยการดึงดูดความสนใจและการโน้มน้าวเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม

ภารกิจหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ ความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประเทศสมาชิกต่างมีจุดเด่นและรากฐานที่เชื่อมโยงกัน รวมถึงสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติร่วมกับหลายหน่วยงานจัดงานประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ระดับนานาชาติ (Museum forum 2016) เมื่อปี พ.ศ. 2559 มีผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และกระบวนการทำงานด้านพิพิธภัณฑ์ โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการพิพิธภัณฑ์ไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเปิดโลกทัศน์การสร้างสรรค์ต่อยอดการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการปรับบทบาทของพิพิธภัณฑ์ไทยให้มีความเชื่อมโยงกับสังคมมากขึ้น เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบันมากไปกว่าเป็นเพียงการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการขยายบทบาทสู่การพัฒนาการศึกษาของประชาชน และสร้างพิพิธภัณฑ์ไทยให้มีกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์อันหลากหลาย มีความน่าสนใจ ทันสมัย และสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลต่อการนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ในขณะที่การอนุรักษ์และการเรียนรู้วัฒนธรรมมีการขยายขยายการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมกับการสื่อสารในโลกยุคดิจิทัลผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตของคนในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งสะท้อนมุมมองว่าเทคโนโลยีจะเข้าเติมเต็มพื้นที่ของความไม่เท่าเทียม ช่วยเปิดโอกาสให้คนสามารถเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมและศิลปะจากทั่วทุกมุมโลกได้ทุกที่ทุกเวลา ช่วยลดข้อจำกัดทางกายภาพของพิพิธภัณฑ์เพียงอาศัยปลายนิ้วสัมผัสการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมรับรู้สู่กระบวนการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ที่มุ่งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมฐานข้อมูลวัฒนธรรมรับรู้ อาทิ นิทาน ตำนาน ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ (ศุภวัตร พลายน้อย, 2556) ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา วิธินำเสนอ การนำชม อันก่อให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ และความภาคภูมิใจในตนเอง รวมไปถึงการสร้างบทบาททางสังคมของพิพิธภัณฑ์ในฐานะองค์กรที่จะช่วยเหลือชุมชนให้สามารถเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลง รวมถึงช่วยสร้างความเป็นพลเมือง สะท้อนอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม การปกป้องคุ้มครอง และการให้การศึกษาเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างพื้นฐานความเข้าใจและความเป็นชาติให้กับเยาวชนตั้งแต่วัยเด็ก (สมลักษณ์ เจริญพจน์ และคณะ, 2547)

ประเทศไทยมีพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค พบว่า เฉพาะพิพิธภัณฑ์ในล้านนาเมื่อรวมข้อมูลจากทั้ง 8 จังหวัดในภาคเหนือมีมากถึง 316 แห่ง (ศุภวัตร พลายน้อย, 2564) หากได้รับการผลักดันและพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการให้กับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์และผู้เกี่ยวข้องให้มีกรอบแนวคิดการทำงานที่สร้างสรรค์ที่พร้อมปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการและดำเนินงานที่ดีร่วมกับการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาทักษะ และคุณภาพชีวิต ย่อม

นำมาซึ่งการอนุรักษ์รักษาพัฒนาจนนำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มุ่งองค์ความรู้ที่โดดเด่น มีการจัดการชุมชนที่ดีและเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นผู้วิจัยเห็นว่า บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม และโบราณวัตถุในท้องถิ่นให้เป็นมรดกให้ชนรุ่นหลังสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
3. เพื่อเสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 รูปหรือคน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ เป็นผู้ที่มีส่วนในการดูแลพิพิธภัณฑ์ เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และเป็นบุคคลที่มีส่วนในการบริหารจัดการภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในชุมชนวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้จัดการและผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนาจำนวน 16 รูปหรือคน เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ วัด 3 แห่งในล้านนา ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, วัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละพื้นที่ของวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัยที่มีการจัดตั้ง

พิพิธภัณฑ์ในวัด ได้แก่ วัดน้ำจ้ำ วัดบ้านต้อม และ วัดบ้านก้อง พบว่าทั้ง 3 วัดในชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดการเรื่องราวของพิพิธภัณฑ์ในแต่ละแห่ง ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยการรวบรวมโบราณวัตถุที่นำมาจัดแสดงที่แสดงถึงวิถีชีวิตในชุมชน โดยเฉพาะเครื่องบริขารของครูบาแก้ว หรือหลวงปู่พระครูแก้ว ชยเสโน อดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ ในปี พ.ศ. 2508 ได้เคยชักชวนศรัทธาญาติโยมในการสร้างถาวรวัตถุไว้เพื่อให้ระลึกถึงพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน เป็นสิ่งของที่มีคุณค่าต่อความรู้สึกรักความทรงจำของชุมชนและผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม โดยของใช้ของครูบาแก้วจะเป็นสื่อเพื่อเล่าถึงเรื่องราวพลังศรัทธาในการพัฒนาชุมชน เมื่อท่านครูบาแก้วมรณภาพในปี พ.ศ. 2553 พระครูพิศาลเจติยารักษ์ เจ้าอาวาสได้ทำการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ เป็นอาคาร 2 ชั้น เนื้อที่ 160 ตารางเมตร เพื่อเป็นสถานที่จัดแสดงของเก่าแก่โบราณในแต่ละยุคสมัย ซึ่งจะมีทั้งของมีค่าและสิ่งของเครื่องใช้ของคนในชุมชน โดยโบราณวัตถุที่นำมาจัดแสดงบางส่วนเป็นของที่มีอยู่ในวัด รวมทั้งที่รวบรวมจากศรัทธาญาติโยม พิพิธภัณฑ์ได้มีการพัฒนาจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเล็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 และโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และชมรมผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งภายในพิพิธภัณฑ์จะมีองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องดนตรี เครื่องทองเหลือง อาวุธ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร คัมภีร์ใบลาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน พระเครื่องบูชา พระเหรียญ



ภาพที่ 1 พระครูพิศาลเจติยารักษ์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (15 กุมภาพันธ์ 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้นการจัดการพิพิธภัณฑ์ของวัดน้ำจ้ำมุ่งประเด็นเรื่องการศึกษาสร้างองค์ความรู้ในชุมชนอันเป็นวัฒนธรรมประเพณีในภาคเหนือ เรียนรู้ขนบธรรมเนียมที่ดั้งมั้งทั้งทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้าน และอาหาร ฯลฯ นับเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนานในล้านนา ดินแดนแห่งความ

หลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าภาคอื่นของไทย เพราะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเสน่ห์มนต์ขลังที่ชวนให้น่าเรียนรู้

1.2 วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการ พิพิธภัณฑสถานวัดมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยการรวบรวมโบราณวัตถุมาจัดแสดงวิถีชีวิตของ ชุมชน อันเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในแต่ละ สถานการณ์ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ซึ่งวิถีชีวิตที่หลากหลายถูกหลอมรวมประสาน กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน อาจมีแตกต่างกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่นที่พัฒนาตามยุค สมัย

พิพิธภัณฑวัดบ้านต๋อมได้รับการดูแลโดยเจ้าอาวาสซึ่งเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ โดยสิ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นของที่ศรัทธาประชาชนกว่า 200 หลังคาเรือนในชุมชนนำมาถวายเพื่อรวบรวมและจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน อาทิเช่น ผ้ายันต์ยักษ์ มีความเก่าแก่กว่า 200 ปี โดยมีรายการบางอ้อมาถ่ายทำ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐนำไปเผยแพร่ออกสื่อ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดคติความเชื่อเรื่องจักรวาล แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดู โดยเนื้อหาหลักของแนวคิดนี้เป็นคติในการสร้างความสมดุลระหว่างโลกมนุษย์กับจักรวาล โดยเชื่อว่าหากจักรวาลเล็กที่หมายถึงโลกเกิดความสมดุลกับจักรวาลใหญ่แล้วจะเกิดความอุดมสมบูรณ์และความสงบสุขขึ้นในโลกมนุษย์ ดังนั้นจึงออกแบบให้ผังวัดหรือศาสนสถานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอันเป็นตัวแทนของความสมดุลและยังมีการรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินชีวิตสวดแทรกการรักษาวัฒนธรรมความเป็นล้านนา



ภาพที่ 2 ฝ่ายนิตยภัช วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
(29 มีนาคม 2565)

1.3 วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยการรวบรวมวัตถุ โดยสิ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นการรวบรวมของครูบาเสาร์ ทั้งพระพุทธรูป หีบธรรม คัมภีร์โบราณ โดยพระพุทธรูปสำคัญ คือ พระพุทธรูปที่ถูกขุดพบจากเวียง

ภาคกลาง มีประชาชนถิษจักรยานมาเร่ขายเป็นพระพุทธรูปที่เป็นองค์สำเนาทองสัมฤทธิ์ แล้วครูบาเสาร์มีความห่วงหาพันที่จะรักษาพระพุทธรูปนี้ไว้เป็นของคู่บ้านคู่เมืองในวัดบ้านก้อง จึงสละสมณศักดิ์เพื่อให้เวลากับการดูแลพระพุทธรูปนี้ ทุกวันที่ 20 เมษายนของทุกปีจะมีประเพณีสงกรานต์น้ำพระในชุมชนวัดบ้านก้อง ซึ่งครอบคลุมไปถึง 3 ตำบลมากกว่า 1,000 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีการดูแลบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาสพระครูโกวิทธรธาวาที ผศ.ดร. มีเป้าหมายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะ บวร คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ร่วมคิดร่วมทำในท้องถิ่น



ภาพที่ 3 พระพุทธรูป วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
(14 มีนาคม 2565)

2. กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่าทั้ง 3 วัดในชุมชนมีการจัดกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ในแต่ละแห่งในชุมชนด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

2.1 วัดน้ำจำ พบว่า มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน ประกอบด้วย 1) มีการรับบริจาคสิ่งของที่ชุมชนเห็นว่าควรค่าแก่การอนุรักษ์ สร้างเป็นแนวทางให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ อาทิเช่น เครื่องใช้ เครื่องครัวในชุมชน 2) วัดได้มีการรวบรวมบริหารครูบาแก้ว ซึ่งเป็นข้าของเครื่องใช้ของครูบาแก้วในขณะที่มีชีวิต 3) วัดมีการรวบรวมคัมภีร์และเก็บรักษาให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ค้นคว้าหาความรู้ และอนุรักษ์จัดเก็บอย่างเป็นหมวดหมู่ 4) วัด

ได้มีการสร้างแบบจำลองโมเดลต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน อาทิเช่น การทำครัว การทำนา ทำไร่ และการประกอบพิธีกรรม 5) วัดร่วมกับชุมชนสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการนำนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โดยมีการเรียกเก็บค่าใช้จ่าย เห็นได้ว่าพิพิธภัณฑ์ของวัดน้ำจำ มีกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างการจัดการผ่านการท่องเที่ยว การมีศูนย์โฮมสเตย์โดยมีชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ มีผู้จัดการดูแลพิพิธภัณฑ์ คนในชุมชนเล่าเรื่องได้ วัดมีรายได้จากการท่องเที่ยว และมีการจัดระบบระเบียบโดยมีหน่วยงานทางการศึกษาเข้าร่วมพัฒนาให้การสนับสนุนทางวิชาการ

2.2 วัดบ้านต้อม พบว่า กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบ้านต้อมมีการสร้างอาคารขึ้นเพื่อรวบรวมสิ่งของโดยเจ้าอาวาสและไวยาวัจกร โดยมีวิธีการดังนี้ 1) วัดได้มีการรวบรวมผ้ายันต์ซึ่งเป็นของที่มีคุณค่าของชุมชนที่เกิดจากการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และเกิดจากการเขียนในเชิงศิลปะของช่างฝีมือในหมู่บ้าน 2) วัดมีการรวบรวมเครื่องมือทำมาหากินเก็บรักษาให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ เพื่อให้คนรุ่นหลังมาค้นคว้าหาความรู้ และอนุรักษ์ จัดเก็บอย่างเป็นหมวดหมู่ พิพิธภัณฑ์วัดบ้านต้อมมีการสร้างการจัดการผ่านประเพณีความเชื่อในชุมชนในงานเทศกาลประเพณี ส่วนกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนนั้น เจ้าอาวาสจะเป็นผู้จัดการอย่างเป็นเอกเทศ มีความพยายามที่จะสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนด้วยการสร้างมัคคุเทศก์น้อยเพื่อร่วมกันเผยแพร่องค์ความรู้ในวัด แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากมีขั้นตอน มีความซับซ้อนในการดำเนินงาน ในทำนองเดียวกันการแต่งตั้งคณะกรรมการการบริหารพิพิธภัณฑ์จะดำเนินการและการอำนวยการจากเจ้าอาวาส มีคณะศรัทธา ผู้นำชุมชนมาเป็นพลังในการสนับสนุนวัด รวมไปถึงการยื่นจดลิขสิทธิ์ในผ้ายันต์ยักษ์ที่บรรจุด้วยอักษรล้านนา ขอม ในช่วงเวลาถัดไป

2.3 วัดบ้านก้อง พบว่า กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบ้านก้องมีการสร้างอาคารเพื่อรวบรวมสิ่งของ โดยมีการจัดการพิพิธภัณฑ์ด้วยการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยการรวบรวมสิ่งของ จัดระบบแบ่งพื้นที่ในการจัดเก็บพระพุทธรูป หีบธรรม โดยเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ แต่ยังไม่พบการบันทึกประวัติของพระพุทธรูปต่าง ๆ มีเพียงการฟังจากการเล่าเรื่องผ่านมุขปาฐะของพ่อกำนัน พ่อหลวง ผู้ใหญ่ที่เป็นคนเก่าแก่ในชุมชน ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีความต้องการให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีเพียงการจัดการให้ชุมชนเห็นเป็นต้นแบบ มีกระบวนการดังนี้ 1) รับบริจาคสิ่งของที่มีค่าที่จะนำมาเป็นความรู้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชุมชน 2) การประชุมร่วมกันในการบริหารจัดการ 3) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ 4) การสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนรุ่นหลังและผู้ที่มาเยี่ยมชม 5) การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชน 6) การจัดตารางให้สามเณรดูแลพิพิธภัณฑ์เมื่อมีผู้มาเยี่ยมชม

3. แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า มีการสร้างแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑวัดเป็นอย่างดี มีความร่วมมือกันระหว่างบ้านและวัด ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ดังนี้

แนวทางที่ 1 การให้ความรู้ความเข้าใจการจัดการพิพิธภัณฑวัดแก่คนในชุมชน คือ พิพิธภัณฑวัดและชุมชนทั้ง 3 แห่ง สร้างแนวทางการจัดการองค์ความรู้ผ่านการจัดเสวนากลุ่มย่อย การจัดเก็บข้อมูลของสิ่งของในพิพิธภัณฑวัดให้มีระบบระเบียบด้วยการบันทึกรายละเอียดของโบราณวัตถุ สิ่งของมีค่า ข้าวของเครื่องใช้ ด้วยการบันทึกเลขทะเบียนวัตถุ ชื่อวัตถุ หมวดหมู่ ประเภทวัสดุ ขนาด ปีพุทธศักราชที่สร้างผลงานชิ้นนั้น และภาพถ่าย ผ่านการประชุมสัมมนา การให้ความรู้แก่คนในชุมชน การเปิดรับเยาวชนในโรงเรียนเข้าทัศนศึกษา และขอความร่วมมือสถาบันการศึกษาจัดทำระบบและกลไกให้ครบวงจรตามกระบวนการ

แนวทางที่ 2 การจัดหมวดหมู่สิ่งของภายในพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่น ด้วยการสร้างแนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑวัด การบันทึกข้อมูลสิ่งของแต่ละชิ้น สร้างหมวดหมู่ การจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุ เพื่อความเป็นระบบและง่ายต่อการบริหารจัดการ สะดวกในการค้นหาข้อมูล และรักษาโบราณวัตถุ โดยจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑวัด แบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดเครื่องใช้ หมวดวิถีชีวิต โดยสร้างเลขรหัสโบราณวัตถุและสิ่งของ บันทึกข้อมูลสถานที่ตั้งของวัด และประวัติความเป็นมา

แนวทางที่ 3 แนวทางการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ พบว่า มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ซึ่งองค์ประกอบข้อมูล ดังนี้ 1) บัตรทะเบียนวัตถุ พิพิธภัณฑวัด และที่ตั้ง 2) ข้อมูลทั่วไป เช่น ชื่อวัตถุ เลขลำดับ หมวดหมู่ ประเภท ลักษณะทางกายภาพ 3) การบันทึกข้อมูล เช่น ชื่อของผู้บันทึก วันที่บันทึกข้อมูล ชื่อผู้บันทึกภาพ รหัสของภาพถ่าย สถานที่จัดเก็บวัตถุ 4) คำอธิบายวัตถุ เช่น แหล่งที่มา ผู้เรียบเรียงข้อมูลโบราณวัตถุ วันที่เรียบเรียงข้อมูล

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑวัดทั้ง 3 แห่งมีความสำคัญต่อชุมชนในแต่ละท้องถิ่นตามวิถีความเป็นมาของตน มีจุดแข็งอยู่ที่การรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแสดงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และความสามัคคีในชุมชนที่คนทุกเพศทุกวัยมาทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ภายในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชนและเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการตนเองตามวิถีของชุมชนที่พร้อมสำหรับการพัฒนาให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับไกรสิทธิ์ วิไลเลิศ (2556)

ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุในพื้นที่จังหวัดชลบุรี พบว่า พิพิธภัณฑวัตถุในวัดมีทรัพยากรอยู่ครบ ทั้งสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในส่วนของการจัดการงานด้านพิพิธภัณฑวัตถุ พบว่า การแสดงวัตถุดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ข้อจำกัดนั้นจะเป็นการที่พิพิธภัณฑวัตถุบางแห่งยังจัดการด้วยบุคคลคนเดียว ได้แก่เจ้าอาวาสเท่านั้น จึงยังไม่ก่อให้เกิดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน

2. กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑวัตถุทั้ง 3 แห่งมีกระบวนการอนุรักษ์โบราณวัตถุด้วยการจัดตั้งพิพิธภัณฑวัตถุเพื่อจัดเก็บสิ่งของ มีกระบวนการสร้างทะเบียน และเก็บรายละเอียด โดยผ่านการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาด้วยการอบรมให้ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นให้กับผู้ดูแลพิพิธภัณฑวัตถุ และผู้เกี่ยวข้องในแต่ละวัด เพื่อเตรียมการสำหรับการมีเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรับผิดชอบ สร้างเครือข่าย แล้วร่วมกันพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุเชิงบูรณาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับปราชญ์ คำภักดี (2561) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุอีสาน วัดกลางโสมนัส บ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบแนวทางการแก้ปัญหาที่ประกอบด้วย 1) นำคนนอกเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลง และกระตุ้นให้ชาวบ้านสำนึกรักและมีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุ 2) จัดอบรมให้ความรู้เรื่องแนวทางการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุอย่างรอบด้านจากนักวิชาการ 3) ศึกษาดูงานพิพิธภัณฑวัตถุที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการฟื้นฟูพิพิธภัณฑวัตถุของชุมชน

3. แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า มีแนวทางในการสร้างองค์ความรู้และการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุวัดและชุมชน ดังนี้ 1) การให้ความรู้ความเข้าใจการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุ สร้างแนวทางการจัดการองค์ความรู้ผ่านการจัดเสวนากลุ่มย่อย การจัดเก็บข้อมูลของสิ่งของในพิพิธภัณฑวัตถุอย่างเป็นระบบระเบียบ 2) สร้างแนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑวัตถุวัดและชุมชน ด้วยการบันทึกข้อมูลสิ่งของแต่ละชิ้น สร้างหมวดหมู่ในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัตถุ 3) ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสร้างและการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นกระบวนการสร้างกติกา ระเบียบข้อบังคับ เป็นสร้างกฎระเบียบอันเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัตถุชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับคาเมร่า เจราหวัง (2563) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา พิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นชุมชนพบพบว่า พิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุตั้งโกดังเก็บของของชุมชนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว แต่พิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นยังสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่าให้แก่ชุมชนได้ เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้สะดวกมากขึ้น รวมไปถึงศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา และรากเหง้าสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง อีกทั้งพิพิธภัณฑวัตถุท้องถิ่นยังเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เป็นพื้นที่ที่จะเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยน ทำกิจกรรม และช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างรอบด้านได้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานัน ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นของพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานา

องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาพิพิธภัณฑทั้ง 3 แห่ง พบว่า พิพิธภัณฑทั้ง 3 แห่ง มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา ความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน เมื่อได้จัดกลุ่มองค์ความรู้ใหม่ พบว่า มีองค์ความรู้ 3 กลุ่มคือ 1) วัตถุที่ทำการอนุรักษ์ 2) การได้มาของวัตถุ และ 3) การออกแบบทางสถาปัตยกรรม

องค์ความรู้	วัดน้ำจำ	วัดบ้านต้อม	วัดบ้านก้อง
วัตถุที่ทำการอนุรักษ์	บริขารครุฑแก้ว คัมภีร์ เหรียญ ธนบัตร เครื่องใช้ อุปกรณ์ดำเนินชีวิต	ยันต์ เครื่องใช้ประจำวัน	พระพุทธรูป หีบธรรม คัมภีร์โบราณ
การได้มาของวัตถุ	การบริจาค	การรวบรวมของเจ้า อาวาสและการบริจาค	การรวบรวมของเจ้า อาวาสและการบริจาค
การออกแบบทางสถาปัตยกรรม	จัดพื้นที่ของพิพิธภัณฑเป็นสัดส่วน		

ตารางที่ 1 องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานาไปสร้างนโยบายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อวางแผนการทำงานเชิงบูรณาการที่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงในการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

2. ควรยกระดับพัฒนาพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นสู่การเป็นพิพิธภัณฑออนไลน์บนระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ทุกเวลา เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และขยายเครือข่ายเชิงบูรณาการกับพิพิธภัณฑทั่วทั้งประเทศไทย

แหล่งอ้างอิง

- ไกรสิทธิ์ วิไลเลิศ. (2556). การจัดการพิพิธภัณฑวัด เขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- คามะรา เจราหวัง. (2563). การจัดการพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นชุมชนละหาร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ฐาปกรณ์ ทองคำนุช, เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์, และอรรวรรณ ศิริสวัสดิ์ อภิขยกุล. (2564). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยด้วยแนวคิดพิพิธภัณฑ์จุดหมายปลายทาง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 15(1), 38-52.
- ปราษฎ์ คำภักดี. (2561). การจัดการพิพิธภัณฑ์อีสานวัดกลางโสมน บ้านค้อ ตำบลลำห้วยหลวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 7(1), 44-55.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). *ทฤษฎีการมีส่วนร่วม*. สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM.
- ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2556). *น่านวชิรวิทยาการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์องค์ความรู้*. พีเออีพีอิง.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2564). *1,600 พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย*. ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย. <https://db.sac.or.th/museum>
- สมลักษณ์ เจริญพจน์ และคณะ. (2547). *คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. กราฟิเคพอร์แมท ไทยแลนด์.

แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน
THE GUIDELINE FOR DEVELOPING THE TEMPLE TO BECOME WELL-BEING
LEARNING CENTER OF COMMUNITY

พระมหาธณัฏฐพงศ์ สุพรหมปญโญ (คิดอ่าน) *

Phramaha Thanatpong Subrahmapakho (Kitarn)

Corresponding Author E-mail: thanatpong.kit@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของวัดในโครงการวัดบันดาลใจ 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน 3) เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดพื้นที่วิจัย คือวัดในโครงการวัดบันดาลใจ 3 วัด ได้แก่ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่, วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม จังหวัดเชียงใหม่ และ วัดบุญชุม จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัยพบว่า

1. วัดในเมืองและชานเมือง มีรูปแบบการสร้างวัดที่ดี มีการวางผังแม่บท มีพื้นที่การใช้งานชัดเจน โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส แต่เขตสังฆาวาสและเขตบริการสาธารณะ ยังมีการจัดสรรพื้นที่ไม่เป็นสัดส่วน เสนาสนะที่สร้างกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนวัดในชนบท พบว่า พื้นที่ของวัดไม่มีการแบ่งเขตการใช้งานที่เป็นสัดส่วน ทำให้เกิดปัญหาการใช้งานที่ไม่สมประโยชน์

2. กระบวนการพัฒนา มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การวางผังแม่บท พัฒนาภูมิทัศน์ การก่อสร้าง ระบบการจัดการ 2) การสร้างกิจกรรมระหว่างวัด ชุมชน 3) การส่งเสริมต้นทุนเดิมของวัด 4) การส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วม 5) การพัฒนาบุคลากร

3. แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัด คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ชุมชนให้ความสนใจ มีพระสงฆ์ทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัย ทรงภูมิรู้ภูมิธรรม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีสามารถในการสื่อสารได้ดี การรักษาจุดเด่นทุนเดิม สิ่งที่เป็นมรดกของวัด การตั้งเป้าหมาย และเข้าใจบริบทของสังคม การส่งเสริมชุมชนให้เป็นฐานในการพัฒนา การสร้างกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน รวมถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยชุมชน วัดและภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, พื้นที่วัด, ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ, ชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the context of the temple in the Inspiration Temple Project 2) to study the process of developing the temple area to be a well-being learning center for the community and 3) to propose guidelines for developing the temple

* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Department of Buddhism, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

area to be a well-being learning center for the community. This research was qualitative. The research area was 3 temples in the Inspiration Temple Project, namely Wat Phra Singh Woramahawiharaya in Chiang Mai, Wat Umong Suan Phutthadham in Chiang Mai, and Wat Boonchum in Phayao.

The results of the research found that:

1. Urban and suburban temples have good building patterns. There is a master plan. There is a clear usage area, especially in the Buddhawat area, but the Sanghawas area and the public service area are disproportionately allocated. The buildings are scattered everywhere within the temple. But the temples in the countryside were not divided into proportional utilization areas causing problems with unprofitable use.

2. The development process has 5 aspects: 1) temple planning, Landscape improvement, construction, and management system 2) the creation of activities between temples and communities 3) a promotion of belongings in temples 4) promotion of community participation 5) Human resource development.

3. The way to develop the temple area is to develop a refreshing environment. There must be monks who act according to the Dhamma and Vinaya, who are knowledgeable, have a respectful approach, have the ability to communicate well, maintain the strengths, original capital, and heritage of the temple, have goals, and understand the context of society. Promoting the community as a base for development Creating activities that connect temples and communities, including continuous development by communities, temples, and network partners.

Keywords: Development guidelines, Temple area, Health learning center, Community

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สร้างอารามครั้งแรกโดยตรัส (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม 4 ข้อ 59) ว่า “อนุชานามิ ภิกขเว อารามํ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” การสร้างวัดในสมัยพุทธกาลให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สงบสงัด ร่มรื่น สบาย เพราะเป็นสภาพเอื้อให้เกิดความเหมาะสมต่อการพัฒนาจิตใจ จึงเรียกว่า อาราม แปลว่า เป็นที่มำยินดี บริบทของอารามในสมัยพุทธกาลมีปรากฏในพระวินัยปิฎก คือ พระราชดำริของพระเจ้าพิมพิสาร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม 4 ข้อ 59) ว่า “อุทยานเวฬุวันของเรานี้ไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนัก คมนาคมสะดวก ผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีกเว้นจากคนสัญจรไปมา เป็นที่กระทำความลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น..”จากข้อความดังกล่าว พอจะทำให้ทราบว่า ลักษณะพื้นฐานทางกายภาพของวัดก็คือ มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สดชื่นรื่นเริง ชุบชูใจให้สงบ และสำคัญที่สุดคือ เป็นพื้นที่ทางธรรม ที่คอยขัดเกลากิเลสทั้งหยาบและละเอียด ทำให้ผู้คนได้หลุดพ้นจากความทุกข์ เข้าสู่มรรคาแห่งความสุขอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาเมืองไทย ทำให้วัดมีบทบาททางสังคม

ที่หลากหลายมากขึ้น คือ เป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน เป็นสถานที่กระจายทรัพยากรทางสังคม เป็นสถานพยาบาล เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและมหรสพ เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นคลังพัสดุของส่วนรวม และเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น บทบาทเหล่านี้ทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาอย่างยาวนาน

จนกระทั่งประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 (อรศรี งามวิทย์พงศ์ และคณะ, 2559, น. 17-25) มีแนวคิดในการพัฒนาความเป็นเมือง ตามอย่างประเทศอุตสาหกรรม ที่ให้ความสำคัญกับกระแสบริโภคนิยม ไม่เว้นแม้กระทั่งสถาบันศาสนาก็ถูกกระแสของแนวคิดใหม่ครอบงำทำให้มุ่งแต่การพัฒนาด้านวัตถุ มีการก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นมากมายในทุกที่ ขณะเดียวกันก็ทำให้ธรรมชาติถูกทำลายลงไปเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และปัญหาสังคมอื่น ๆ มากมาย (อรศรี งามวิทย์พงศ์ และคณะ, 2560, น. 13) การพัฒนาความเป็นเมืองดังกล่าว ทำให้บทบาทของวัดถูกลดทอนลงจำกัดเฉพาะเรื่องศรัทธาและพฤติกรรมเท่านั้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนค่อย ๆ ลดน้อยลง ทำให้สภาพของวัดหลายพื้นที่กลายเป็นสถานที่จอดรถบ้าง เป็นตลาดนัดบ้าง เป็นแหล่งจัดพิธีกรรมทางไสยศาสตร์บ้าง ผู้คนหันไปพึ่งพาการบำบัดให้อ่อนนวลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ห่างไกลจากวัตถุประสงค์เดิมของการสร้างวัด ที่จะให้เป็นสถานที่พัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีสติปัญญา เข้าใจโลกและชีวิต เพื่อให้สามารถหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยการพึ่งพาตนเอง ด้วยบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป และปัญหาเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์เอง ทำให้วัดค่อย ๆ ห่างจากสังคมไปเรื่อย ๆ สภาพปัญหาหลาย ๆ ด้านทำให้วัดทั่วประเทศเกิดวิกฤติ ผู้คนเหินห่างจากแก่นพุทธธรรม เปื่อหน่วยต่อการเข้าวัด แม้แต่บุคลากรในพระพุทธศาสนาก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากการสำรวจข้อมูลโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2563 ระบุ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563) ว่า “จำนวนประชากรของพระภิกษุสามเณรลดอย่างต่อเนื่องทุกปีโดยเฉพาะวัดที่อยู่ตามชนบท ปัจจุบันเหลือพระภิกษุ จำนวน 215,871 รูป และสามเณร จำนวน 36,980 รูป รวมทั้งสิ้น 252,851 รูป”

ปัจจุบันมีโครงการที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของสถาบันอาศรมศิลป์ ชื่อโครงการวัดบันดาลใจ (สถาบันอาศรมศิลป์, 2565) เป็นโครงการที่เล็งเห็นความสำคัญของวัดที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางของชีวิตผู้คนในสังคมไทยตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนโครงการพัฒนาวัดโดยการเริ่มต้นสร้างสภาพสภาพแวดล้อมที่เป็น “รมณียสถาน” ให้แก่วัด ให้เป็นอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นธรรมชาติ มีสภาวะน่าอยู่ น่าสบาย เอื้อต่อการพักผ่อนสงบจิตใจ และเรียนรู้หลักธรรม (สำนักข่าวสร้างสุข, 2560) มีแนวคิดในการออกแบบวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ สร้างเสริมสุขภาพทางกาย จิตใจ และสภาวะทางสังคม 5 ประการ คือ 1) ลดภาวะวัดรื้อน คือเน้นในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) สบายอาราม คือเน้นให้เกิดการวางผังการจัดการพื้นที่สอดคล้องกับพื้นที่ธรรมชาติ 3) ธรรมตามสมัย คือมีการปรับประยุกต์กิจกรรมธรรมะให้ร่วมสมัยเพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ 4) เชิดชูมรดกทางวัฒนธรรม คือ

บูรณะปฏิสังขรณ์มรดกทางวัฒนธรรม พลิกฟื้นกิจกรรมเก่าให้ถูกต้องร่วมสมัย 5) ปิดทองหลังวัด คือกิจกรรมจิตอาสา ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่ของวัด (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูวัดและพื้นที่ศรัทธาของผู้คนที่มิต่อวัดอย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริมกิจกรรมที่ดี การจัดการที่ดี และสื่อสารให้สังคมได้รับรู้ เพื่อให้บุคคลมีการปฏิบัติและเกิดการพัฒนาสุขภาพ ตลอดจนจัดการสิ่งแวดล้อมและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพเพื่อให้บรรลุการมีสุขภาพที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผลจากการดำเนินงานของโครงการ (สถาบันอาศรมศิลป์, 2565) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี มีวัดที่เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก ทั้งยังช่วยกระตุ้นให้สังคมได้เล็งเห็นความสำคัญของการพลิกฟื้นวัดที่เหมาะสม และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ จนทำให้เกิดกระแสตอบรับทางสังคมที่ดี ได้รับการสนับสนุนแนวความคิดและเป็นจุดเริ่มต้นให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น นำไปต่อยอดขยายผลสู่วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ส่งผลทำให้มีวัดต่าง ๆ ที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการกว่า 55 วัด (โครงการวัดบันดาลใจ, 2564) แต่ปัจจุบันเหลือวัดที่ทำงานต่อเนื่อง จำนวน 29 วัด แบ่งประเภทเป็น วัดกรณีศึกษา จำนวน 24 วัด และวัดศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 5 วัด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาพของชุมชน โดยเฉพาะวัดกรณีศึกษาที่ได้ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ เขตจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งมีจำนวน 3 วัด คือ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ว่ามีปัจจัยอะไรที่เป็นเหตุทำให้นาวัดเข้าโครงการวัดบันดาลใจ มีกระบวนการการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาพอย่างไร มีปัญหาอุปสรรค หรือมีแนวคิดในการบริหารจัดการอย่างไร และประสบผลสำเร็จในการดำเนินการตามกระบวนการมากน้อยเพียงไร ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้จะใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดในปัจจุบันให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้สถาบันศาสนาได้มีบทบาทในการพัฒนาสังคมให้เกิดความสงบร่มเย็นยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของวัดในโครงการวัดบันดาลใจ
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาพของชุมชน
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาพของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ทั้งขอบเขตด้านเนื้อหา ด้านเอกสาร ด้านพื้นที่และประชากรผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาบริบทของวัดในพระพุทธศาสนา แนวคิดสุขภาวะในพระพุทธศาสนา และหลักธรรมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาวะ เช่น หลักสัปปายะ 7, หลักภavana 4

2) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดวัดบันดาลใจ แนวคิดกิจกรรม 5 ส. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของวัดในโครงการวัดบันดาลใจ เช่น ประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อม บริบท การวางแผนผัง ปัญหาและอุปสรรค และปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้วัดเข้าไปสู่โครงการวัดบันดาลใจ เพื่อการพัฒนาพื้นที่วัด

4) ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน โดยมีขอบเขตในการศึกษา 5 ด้าน คือ (1) ด้านกายภาพ (2) ด้านกิจกรรม (3) ด้านการส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด (4) ด้านการมีส่วนร่วม (5) ด้านการพัฒนาบุคลากร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

5) ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ และร่วมสมัย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

1.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาจากพระไตรปิฎก โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก 45 เล่ม โดยใช้พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบกับบรรณกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์วิสุทธิมรรค และผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า อรรถกถาฉบับแปลภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2) ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัย รายงานวิจัย บทความ หรือแหล่งข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ เช่น พื้นที่วัดบันดาลใจในวิกิถดจิตวิญญาณเมืองเป็นต้น และหนังสือตำราพระพุทธศาสนาต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรผู้ให้ข้อมูล

1) ด้านพื้นที่ เลือกวัดในโครงการวัดบันดาลใจในเขตภาคเหนือที่มีความสำคัญ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านการเรียนรู้ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาด้านจิตใจ การให้บริการสังคม โดยได้คัดเลือกวัดกรณีศึกษา 3 กลุ่มเป้าหมาย คือ วัดที่อยู่ในเมือง จำนวน 1 วัด คือ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดที่อยู่ชานเมือง จำนวน 1 วัด คือ วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดที่อยู่ในชนบท จำนวน 1 วัด คือ วัดบุญชุม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา รวมทั้งหมด 3 วัด

2) ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เลือกบุคลากรภายในวัด คือ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ไวยาวัจกร/ผู้ประสานงาน กรรมการวัด/ผู้ประสานงาน วัดละ 4 คน รวม 12 คน บุคคลที่อาศัยในชุมชนรอบวัด/พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ วัดละ 2 คน รวม 6 คน ภาชีเครือข่าย 1 คน และจิตอาสา 1 คน รวม 6 คน รวมประชากรผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 24 คน

3) ด้านประชากรผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคัดเลือกบุคคลที่สังคมยอมรับว่า มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา โดยในการวิจัยนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถจะให้ข้อมูลทั้งในด้านศาสนาโดยเฉพาะเรื่องของวัดและสถาบันสงฆ์, การบริหารจัดการวัด, การพัฒนาวัด เป็นต้น และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาสภาพแวดล้อม การออกแบบ การวางผังสิ่งก่อสร้าง งานด้านสถาปัตยกรรม และการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย เป็นต้น ซึ่งแต่ละมิติล้วนมีส่วนสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน โดยในงานวิจัยนี้ได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ประกอบด้วย (1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน (2) นักวิชาการโครงการวัดบันดาลใจ จำนวน 1 คน (3) ภาชีเครือข่ายโครงการวัดบันดาลใจ สถาบันอาศรมศิลป์ จำนวน 1 คน (4) สถาปนิก จำนวน 1 คน (5) นักจัดกิจกรรม หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญ จำนวน 1 คน (6) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมล้านนา จำนวน 1 คน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

2.1 ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสาร หรืออื่น ๆ โดยเฉพาะบริบทของวัดในพระพุทธศาสนา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสุขภาวะในพระพุทธศาสนา แนวคิดวัดบันดาลใจ แนวคิดกิจกรรม 5ส. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเครื่องมือวิจัย

2.2 ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม โดยสำรวจ สันทนา สังเกต และบันทึกข้อมูลเบื้องต้นเอง เกี่ยวกับวัดในโครงการวัดบันดาลใจ ว่ามีบริบทอย่างไร มีสภาพปัญหาอุปสรรคอย่างไร มีปัจจัยอะไรที่ผลักดันให้เข้าร่วมโครงการ มีการดำเนินการพัฒนาเป็นอย่างไร โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่วัด 5 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านกิจกรรม 3) ด้านการส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย โดยคัดเลือกวัดที่อยู่ในโครงการวัดบันดาลใจ เขตจังหวัดภาคเหนือ กรณีศึกษา 3 วัด/กลุ่ม คือ 1) วัดที่อยู่ในเมือง จำนวน 1 วัด ได้แก่ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 2) วัดที่อยู่ชานเมือง จำนวน 1 วัด ได้แก่ วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 3) วัดที่อยู่ในชนบท จำนวน 1 วัด ได้แก่ วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ของขั้นตอนการวิจัย เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 24 รูป/คน 2) ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน รวมเป็น 31 รูป/คน เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา คือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) 3) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

2.3 ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน

2.4 ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการศึกษาวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ แบบบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง และการสนทนากลุ่ม แล้วนำมาตีความ แปรความ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Content Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชนและสังคม 5 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านกิจกรรม 3) ด้านการส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาบริบทของวัดในโครงการวัดบันดาลใจ ผลการวิจัยพบว่า บริบทของวัดในโครงการวัดบันดาลใจ ได้แก่ วัดที่อยู่ในเมืองและชานเมือง พบว่า เป็นวัดที่สถาปนาขึ้นโดยกษัตริย์ มีรูปแบบการสร้างวัดที่ดี เนื่องจากมีบุคลากรที่มีองค์ความรู้ด้านการช่างและความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรื่องการวางผังแม่บทถือคติจักรวาล มีพื้นที่การใช้งานชัดเจน โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส ซึ่งมีเจดีย์ วิหาร อุโบสถ เป็นต้น แต่เขตสังฆาวาสและเขตบริการสาธารณะ พบว่า ยังมีการจัดสรรพื้นที่ไม่ค่อยเป็นสัดส่วน ไม่เป็นระเบียบ ส่วนใหญ่สร้างตามแนวคิดความเห็นของเจ้าอาวาสหรือกรรมการ ซึ่งภายหลังก็พบว่ามีปัญหา คือ เสนาสนะที่สร้างกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ได้มีพื้นที่ชัดเจน ส่วนวัดที่อยู่ในชนบท พบว่า พื้นที่ของวัดไม่ได้มีการแบ่งเขตการใช้งานที่ชัดเจน เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในงานก่อสร้างและองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดปัญหาการใช้งานที่ไม่เหมาะสมและไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่จะประพฤติตามพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้อง

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า วัดในโครงการวัดบันดาลใจ ได้แก่

2.1 วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ โดยมีกระบวนการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ 1) กายภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาภูมิทัศน์ คือ วัดได้เพิ่มพื้นที่สีเขียว สร้างความร่มรื่นในเขตพุทธาวาส การวางผังแม่บท คือ วัดได้กำหนดแผนพัฒนาผังแม่บทพื้นที่การใช้งานให้สมประโยชน์ แก้ไขปัญหาเรื่องการใช้งาน การพัฒนาพื้นที่วัด (การ

ก่อสร้างอาคาร เสนาสนะ) คือ การกำหนดแผนรื้อถอนเสนาสนะกุฏิสงฆ์ การขยายลานพระเจดีย์ การสร้างแกนทางเดิน การปรับสถานที่จอดรถ การจัดการ/ระบบ คือ การวางแผนจัดระบบทางเดินและทางรถ ลดปัญหาการใช้งานที่สับสนและความปลอดภัย 2) กิจกรรม คือ สิ่งที่ได้ร่วมกันวางแผน ระหว่างวัด ชุมชน เครือข่าย โดยหลัก ๆ ที่ดำเนินการ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) กิจกรรมที่วัดทำประจำ ได้แก่ กิจกรรมวันธัมมัสสวะ กิจกรรมทำวัตรเช้าเย็น กิจกรรมวันอาทิตย์ กิจกรรมเนื่องในประเพณีสำคัญ เช่น ตักบาตรดอกไม้อุทิศบูชาพระพุทธรูปสำคัญ การอัญเชิญพระพุทธรูปออกให้สรงน้ำ เป็นต้น (2) กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ และหอจดหมายเหตุพุทธทาส กรุงเทพมหานคร คือ กิจกรรมจริยศิลป์ 3) การส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด คือ วัดได้ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ ผ่านสื่อพิมพ์ โบชัวร์ หนังสือ และสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Line เป็นต้น 4) การมีส่วนร่วม คือ วัดได้สร้างการมีส่วนร่วมด้วยการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมที่วัดทำประจำ 5) การพัฒนาบุคลากร คือ วัดได้ส่งเสริม สนับสนุนด้านการศึกษา การอบรมความรู้เฉพาะด้านแก่บุคลากรที่ทำงานในวัด และการปลูกฝังด้วยวิธีการพูดคุย สั่งสอน ให้เห็นคุณค่าของวัดและการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมเพื่อสร้างศรัทธา รักษา ศรัทธา ในการทำความดี

2.2 วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ โดยมีกระบวนการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ 1) กายภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาภูมิทัศน์ คือ วัดได้พยายามรักษาจุดเด่น ฐานทุนเดิม คือ ป่าไม้ ธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ การวางผังแม่บท คือ วัดได้วางผังแม่บท จัดสรรพื้นที่การใช้งานให้เหมาะสมสอดคล้องกับฐานทุนที่มีอยู่ การพัฒนาพื้นที่วัด (การก่อสร้างอาคาร เสนาสนะ) คือ การสร้างที่จอดรถ การสร้างป้ายแนะนำสถานที่ป้ายบอกทาง สร้างลานธรรมเจ้าขึ้นเพื่อรองรับการจัดกิจกรรม ปรับปรุงหอสมุดธรรมโฆษณ การจัดการ/ระบบ คือ วัดได้ทดลองปรับทางสัญจร สร้างประตู วางระบบที่จอดรถ ส่งเสริมการเดินเท้าให้คนได้สัมผัสธรรมชาติ 2) กิจกรรม คือ สิ่งที่ได้ร่วมกันวางแผน ระหว่างวัด ชุมชน เครือข่าย โดยหลัก ๆ ที่ดำเนินการ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) กิจกรรมที่วัดทำประจำ ได้แก่ กิจกรรมวันธัมมัสสวะ กิจกรรมประเพณี เช่น ประเพณีชิงเปรต กิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรม การอุปสมบทพระ กิจกรรมสอนกรรมฐาน (2) กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ และหอจดหมายเหตุพุทธทาส กรุงเทพมหานคร ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรเดือนเกิด กิจกรรมเพลินธรรมนำชม กิจกรรมสืลภาวนา กิจกรรมดูหนังหาแก่นธรรม กิจกรรมจริยศิลป์ 3) การส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด คือ ได้ดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้คนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ สิ่งที่มีคุณค่าในวัด และได้ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือวารสารชาวพุทธ เว็บไซต์ Facebook Line YouTube เป็นต้น 4) การมีส่วนร่วม คือ ได้สร้างการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมของวัดและกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ 5) การพัฒนาบุคลากร คือ ได้ดำเนินการ 2 ส่วน คือ ระดับโครงการ ได้แก่ พาไปศึกษาดูงาน จัดอบรมหลักสูตรการทำงาน และระดับวัดคือ การส่งเสริมสนับสนุนในการศึกษาและการทำงาน

2.3 วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ โดยมีกระบวนการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่ 1) กายภาพ ประกอบด้วย การพัฒนาภูมิทัศน์ คือ วัดได้เพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยการนำต้นข่อยมาปลูกตกแต่งรอบบริเวณวิหาร และการปลูกต้นไม้ตามบัญชีพืชพันธุ์เพื่อสร้างความร่มรื่นในเขตพุทธาวาส, การวางผังแม่บท คือ วัดได้กำหนดและจัดสรรพื้นที่การใช้งานออกเป็น 3 ส่วน คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตบริการสาธารณะ, การพัฒนาพื้นที่วัด (การก่อสร้างอาคารเสนาสนะ) คือ การรื้อกำแพงเก่าและศาลาบาตร การสร้างกำแพงหิน การบูรณะอุโบสถ การปรับปรุงอาคารเฉลิมพระเกียรติ การสร้างลานธรรม, การจัดการ/ระบบ คือ การกำหนดที่จอดรถ การส่งเสริมการเดินทางภายในวัด การจัดระบบทางเดินและทางรถ 2) กิจกรรม คือ สิ่งที่ได้ร่วมกันวางแผน ระหว่างวัด ชุมชน เครือข่าย โดยหลัก ๆ ที่ดำเนินการ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) กิจกรรมที่วัดทำประจำ ได้แก่ กิจกรรมประเพณี กิจกรรมการเผยแพร่ธรรมต่าง ๆ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (2) กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ และหोजดหมายเหตุพุทธทาส กรุงเทพมหานคร คือ กิจกรรมหมุนล้อธรรม นำแสงสว่างสู่ชุมชน กิจกรรมของโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม กิจกรรมผ้าป่าต้นไม้ 3) การส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด คือ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ การสร้างพื้นที่สำหรับเผยแพร่องค์ความรู้ การจัดนิทรรศการปัจจุบันอยู่ในระหว่างดำเนินการ 4) การมีส่วนร่วม คือ สร้างด้วยการเปิดโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 5) การพัฒนาบุคลากร คือ การส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาเล่าเรียน การมอบหมายหน้าที่ในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกในการสร้างความดี

3. วัดอุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า วัดต้องมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่วัด 5 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านกายภาพ คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาภูมิทัศน์ การวางผังแม่บท การก่อสร้างอาคารเสนาสนะ การจัดการ/ระบบ มีผลการสรุปดังนี้ 1) ภูมิทัศน์ คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์ของวัดควรมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นสัปปายะสถาน โดยมีองค์ประกอบคือ (1) สร้างความร่มรื่น (2) เน้นความสะอาด เป็นระเบียบ (3) มีความปลอดภัย (4) งดการก่อสร้างเสนาสนะที่ไม่จำเป็น (5) ต้องสงบเงียบ (6) เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน (7) ต้องเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (8) ควรแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วนชัดเจน คือ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตธรณีสงฆ์หรือเขตบริการสาธารณะ 2) การวางผังแม่บท มีองค์ประกอบคือ (1) ต้องคำนึงถึงบริบทของวัด (2) กำหนดจุดประสงค์ที่ชัดเจน (3) พึงความเห็นของชุมชน (4) รวบรวมข้อมูลก่อนออกแบบ (5) ปรึกษาโครงการวัดบันดาลใจ (6) วางแผนงบประมาณให้เพียงพอ และต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญคือ สิ่งปลูกสร้างต้องมีความเรียบง่ายและจำเป็น คือ ประโยชน์สูง ประหยัดสุด นอกจากนั้นต้องให้ชุมชนยอมรับและมองเห็นเป้าหมายของการพัฒนาวัด โดยคำนึงถึงความงาม และการแบ่งพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจน 3) การก่อสร้างเสนาสนะ ควรคำนึงถึงความเป็นระบบระเบียบ สามารถรองรับกิจกรรมการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้ากับบริบทของสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีการจัด Zoning และคำนึงถึงความ

พอดีกับการใช้งาน นอกจากนั้นสิ่งสำคัญคือ ควรสร้างหรือออกแบบให้สอดคล้องกับหลักพระวินัย

4) การจัดการ/ระบบ ต้องอาศัยการวางแผนและวิสัยทัศน์ของผู้นำ และองค์ความรู้ ตลอดถึงประสบการณ์ จากการระดมสมองจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาร่วมกันตัดสินใจร่วมกันวางแผน และสิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือการจัดระบบการใช้งานให้ตอบโจทย์กิจกรรมหรือการใช้งาน นอกจากนั้นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ มาตรฐานและระบบการป้องกันภัย เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น

3.2 ด้านกิจกรรม คือ กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดควรมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับต้นทุนเดิมของวัด และเกิดจากการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ระหว่างวัดกับชุมชน โดยหลัก ๆ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) กิจกรรมที่วัดทำประจำ ได้แก่ กิจกรรมประเพณี กิจกรรมการเผยแพร่ธรรมต่าง ๆ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสอนกรรมฐาน 2) กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ และหอจดหมายเหตุพุทธทาส กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการนำเอาทักษะของพระสงฆ์ในวัดนั้น ๆ และบริบทต้นทุนที่วัดมี มาตั้งเป็นโจทย์ร่วมกันวางแผนออกแบบกิจกรรมให้ตอบโจทย์สังคมสมัยใหม่ ให้มีความสมสมัย สอดคล้องกับวิถีชีวิตในยุคสมัยใหม่ ซึ่งมีการปรับปรุงแบบ คือ (1) ปรับเวลาในการทำกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม (2) ปรับรูปแบบกิจกรรมการให้ความรู้ เช่น การเทศนา การบรรยาย ทั้งเนื้อหาสาระเทคนิค เป็นต้น 3) จัดกิจกรรมให้เป็นที่น่าสนใจของชาวบ้าน 4) จัดกิจกรรมโดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่คนรุ่นใหม่ โดยมีแนวทางคือ การใช้เครื่องมือสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแพร่ให้มีความน่าสนใจ ดึงดูดใจ สนใจ ปรับรูปแบบการเทศน์โดยสอดแทรกสิ่งที่คนรุ่นใหม่สนใจ เหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อจูงใจในการนำเข้าสู่ธรรมะ

3.3 ด้านการส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าต้นทุนเดิมของวัด คือ การส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าอันเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา คือ 1) ทำป้ายประชาสัมพันธ์ ทำโบชัวร์ หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ 2) มีพระที่ทำหน้าที่เหมือนมัคคุเทศก์คอยให้ความรู้ ให้คำแนะนำ โดยที่พระต้องมีความรู้ความสามารถ ทั้งในแง่ของวิชาการ ธรรมะ หรือการสื่อสารอย่างดี นำเสนอให้เหมาะสม ไม่น่าเบื่อ นอกจากนั้นควรมีบรรยากาศของการส่งเสริมการเรียนรู้ คือ (1) นำเทคโนโลยีมาใช้ ร่วมกับการสร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีเทคโนโลยี เพื่อให้มรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (2) สร้างบรรยากาศของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ให้เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา

3.4 ด้านการมีส่วนร่วม คือ การปลูกฝังให้คนในสังคม ชุมชน หมู่บ้าน หน่วยงานต่าง ๆ มีจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาพื้นที่วัด จะต้องปลูกฝังโดยการสร้างจิตสำนึกให้มีความรัก ต้นทุน การส่งเสริมให้คนในสังคม ชุมชน หมู่บ้าน หน่วยงานต่าง ๆ หรือจิตอาสา เข้ามามีส่วนในการพัฒนาพื้นที่วัด มีวิธีการคือ 1) การส่งเสริมโดยการใช้กิจกรรม 2) กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา คือการสร้างความรู้สึกรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ให้เขารู้สึกว่าเป็นของเรา วัดของเรา ถ้าได้รู้สึกอย่างนี้จะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการพัฒนา 3) ต้องสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน 4) การส่งเสริมให้ได้ศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ให้เห็นคุณค่าเพื่อการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรักและการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืน

5) ให้ประโยชน์แก่ชุมชน เช่น ช่วยเหลือ ให้ความรู้ แบ่งปันสิ่งของ หรือสนับสนุนให้เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความไม่ลำบาก ท้ายที่สุดชุมชนก็จะเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ของวัด

3.5 ด้านการพัฒนาบุคลากร คือ การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดให้เป็นวัดบันดาลใจ ต้องพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัด คือ บุคลากรภายในวัด เช่น พระสงฆ์ สามเณร เป็นต้น บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น ชุมชน เครือข่าย เป็นต้น มีข้อสรุป ดังนี้ 1) พัฒนาบุคลากรในวัด คือ พัฒนาให้มีความสามารถตามความถนัด เช่น ด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรม ด้านวิปัสสนากรรมฐาน ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารพุทธธรรม โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ศึกษาในระบบการศึกษา รวมถึงการจัดส่งไปอบรมตามโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือ (1) ความสามารถในการเผยแผ่ เช่น การสื่อสาร การถ่ายทอด การใช้เครื่องมือในการเผยแผ่ (2) บุคลิกภาพ ให้มีศีลาจารวัตรดีงามน่ากราบไหว้เป็นที่ชื่นใจของผู้พบเห็น (3) ภูมิรู้ภูมิธรรม โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า บริยัติ ให้มีความลึกซึ้ง 2) พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น ชุมชน ภาศ์เครือข่าย เป็นต้น โดยมีการอบรมให้ความรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาวัดพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลโดยใช้แนวคิดวัดในพระพุทธศาสนา แนวคิดสุขภาวะในพระพุทธศาสนา แนวคิดวัดบันดาลใจ แนวคิด 5 ส. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บริบทของวัดในโครงการวัดบันดาลใจพบว่า วัดที่อยู่ในเมือง ชานเมือง และชนบท มีปัญหาเรื่องการจัดสรรพื้นที่การใช้งานที่ไม่ชัดเจนเหมือนกันโดยเฉพาะส่วนที่เป็นเขตสังฆาวาส และเขตบริการสาธารณะ ทำให้เกิดปัญหา คือ สิ่งที่สร้างไปแล้วกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ได้มีพื้นที่ที่ชัดเจน เมื่อจะปรับเปลี่ยนก็ไม่สามารถทำได้ทันทีทันใด เพราะมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ และการใช้งานหนักของวัดที่มีกิจกรรมทุกวัน นอกจากนั้น เสนาสนะที่สร้างยังบดบังทัศนียภาพของปูชนียสถานสำคัญซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัด โดยเฉพาะพระเจดีย์และพระวิหาร จากการศึกษาพบว่า การสร้างเสนาสนะส่วนใหญ่สร้างตามแนวคิดของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน โดยคำนึงถึงความพร้อมของพื้นที่เป็นหลัก ตรงไหนว่างก็จะสร้างตรงนั้น และมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้เกิดปัญหาการใช้งานที่เหมาะสมและเอื้อต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่จะประพฤติตามพระวินัย ที่ถูกต้อง การสร้างเสนาสนะบางอย่างผิดหลักพระธรรมวินัย ซึ่งชาวบ้านเองก็ไม่มีความรู้ความเข้าใจจึงต้องอาศัยพระสงฆ์ที่มีความเข้าใจไปอธิบายเหตุผล และสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ชาวบ้าน จึงสามารถนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาได้ โดยที่ต้องมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับ งานวิจัยของ (นรณ กุลผาย, 2561) ที่พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน คือ การให้ความรู้ การจัดการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ การดำเนินการ และการพัฒนา นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ แนวคิดของ (โครงการวัดบันดาลใจ, 2564) ที่กล่าวว่า การพัฒนาวัด

เป็นการแก้ไขปัญหาคือหอของวัดที่มีอยู่ และพัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นพื้นที่แห่งชีวิตและจิตวิญญาณ ที่สำคัญคือตอบโจทย์ชีวิตคนเมือง โดยมีแนวคิดและกระบวนการคือ การจัดทำผังแม่บทและมีแผนพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อมของวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และอาคารอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถรองรับกิจกรรมของวัดได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ควบคู่ไปกับการออกแบบบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทวัดนั้น ๆ ตามแนวคิดธรมณีสถานเพื่อการศึกษาและปฏิบัติ พัฒนาสุขภาวะกาย จิตใจ และปัญญา เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างสร้างสรรค์และทันสมัยโดยมีหลักการทำงานเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็น "วัดบันดาลใจ" ได้แก่ สถานที่ที่เป็นธรมณีสถาน ศูนย์การเรียนรู้ และกิจกรรมสมสมัย และการพัฒนาทางกายภาพนั้น ยังคงยึดหลักพระธรรมวินัย ตอบโจทย์การเป็นวัดที่มีบทบาทหลักในการเผยแผ่ธรรมตามหลักพุทธศาสนา และการสงเคราะห์สังคมในมิติต่าง ๆ

2. กระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชนพบว่า การพัฒนาพื้นที่วัดในโครงการวัดบันดาลใจ ทั้ง 3 วัด คือ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร, วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม และวัดบุญชุม ที่มีความโดดเด่นด้านการพัฒนาแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะบริบทของพื้นที่ ฐานทุนที่มีอยู่ และปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาวัดประสบผลสำเร็จ คือ ต้นทุนบุคคลโดยเฉพาะบุคลากรผู้นำของวัด เช่น เจ้าอาวาส หรือผู้ประสานงาน ดำเนินการพัฒนา สอดคล้องกับ งานวิจัยของ (อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ, 2560, น. 83-98) ที่กล่าวว่า เหตุปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาวัดประสบความสำเร็จ คือ ต้องประกอบด้วยทุน 2 ประการ ได้แก่ 1) ทุนบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนการฟื้นฟูวัด เพราะพระสงฆ์เป็นปัจจัยเริ่มต้นของการสร้างความเลื่อมใสศรัทธา ก่อให้เกิดการระดมทุนอื่น ๆ ตามมา นอกจากนั้นทุนบุคคลส่วนที่สองก็คือ คฤหัสถ์ที่มีความเข้มแข็ง มีภูมิรู้ภูมิธรรม มีศรัทธา ก็เป็นกำลังขับเคลื่อนสำคัญ และทุนบุคคลส่วนที่สามคือ จิตอาสา เครือข่าย ภาคี กลุ่มใหม่ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่จะช่วยขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน 2) ทุนสังคม คือ ทุนที่มีอยู่ในวัดหรือชุมชน เช่น แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา องค์ความรู้ท้องถิ่นต่าง ๆ ที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งสามารถที่จะบริหารจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

3. แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชน พบว่า วัดต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สวยงาม สงบ และร่มรื่น เป็นสัปปายะสถาน เพื่อเอื้อต่อการศึกษาศาสนา และฝึกปฏิบัติธรรม ซึ่งความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ สิ่งก่อสร้างตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ต้องได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ การป้องกันความอึกทึกครึกโครมก็เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง รวมทั้งควรจัดการก่อสร้างอาคารสถานที่ที่เกิณจำเป็น ทั้งนี้เพราะการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อให้ผู้เข้ามาใช้ประโยชน์เกิดความพร้อมในการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาได้ดี สอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ 7 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559, น. 436) ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต เกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี โดยเฉพาะที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัย หรือเสนาสนะ

ไม่พลุกลาน จอแจ เป็นสัดส่วน สะอาด ปลอดภัย เช่นเดียวกับแนวคิดกิจกรรม 5 ส. (อนุวรรตน์ ศิลารื่องอำไพ, 2556) คือ สะสาง สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย เป็นกระบวนการในการจัดสถานที่อยู่อาศัยให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพของการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ (นริวัลค์ ธรรมนิมิต โชค, 2550) ที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่กล่าวว่า วัดที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบาย ต้องมีนโยบายที่มุ่งปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมให้เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาด้านศิลปสมาธิ ปัญญา มีแผนในการจัดกิจกรรมประจำปี 2) ด้านคุณลักษณะของพระภิกษุสามเณร จะต้องเป็นบุคคลตัวอย่างในการฝึกฝนพัฒนาความดี มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม มีทักษะในการจัดกิจกรรม การสอน 3) ด้านสถานที่ควรร่มรื่น สะอาด สงบ และมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา มีสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ เช่น ลานหินโค้ง ห้องสมุด 4) ด้านกิจกรรมควรเน้นกิจกรรมเจริญวิปัสสนา เพื่อส่งเสริมปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอารามในสมัยพุทธกาล (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), 2558, น. 102) ที่เป็นสถานที่ซึ่งทำให้ผู้มาถึงมีความยินดีพอใจ เกิดความเย็นกายเย็นใจ สดชื่นรื่นรมย์ เป็นสปปายะสถานที่เหมาะแก่การหลีกเร้นเพื่อฝึกฝนพัฒนากายและใจ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่เจียบสงบนอกจากนั้นอารามยังสะท้อนถึงลักษณะทางกายภาพที่สำคัญ คือ มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ พรรณไม้ ดอกไม้ ผลไม้ และยังเป็นที่อยู่ของพวกสิ่งสาธาสัตว์มากมาย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

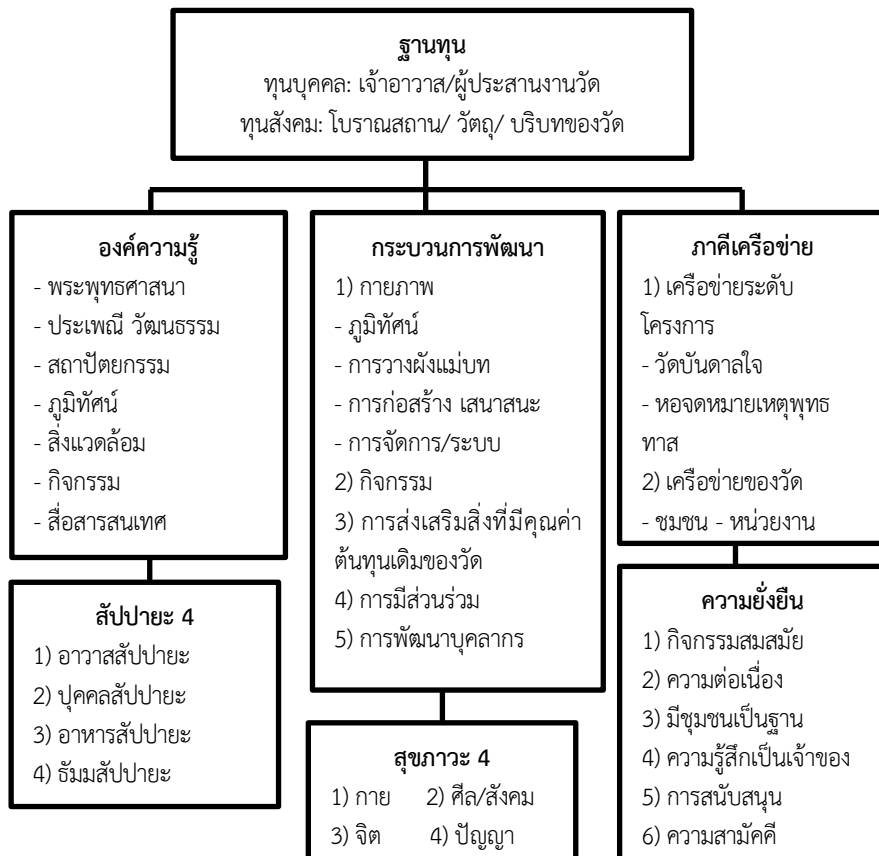
จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาวัดประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย

1. ทูณบุคคล ได้แก่ บุคลากรผู้นำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนา หากผู้นำมีความเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความรู้ความสามารถ หรือมีการบริหารจัดการที่ดี สร้างเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างชุมชนได้ รวมถึงมีบุคลากรภายในวัดร่วมขับเคลื่อน ก็สามารถที่จะพลิกฟื้นให้วัดกลับมาเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้
2. ทูณสังคม ได้แก่ ฐานทุนที่วัดและชุมชนมี เช่น โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ถือเป็นฐานทุนสำคัญที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ เกิดการทำงานร่วมกัน เกิดการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพากันระหว่าง วัด และชุมชนได้เป็นอย่างดี
3. เครือข่าย ได้แก่ 1) เครือข่ายระดับโครงการ คือ โครงการวัดบันดาลใจ สถาบันอาศรมศิลป์ ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ทำงานด้านศิลปะ มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาเรื่องการฟื้นฟูวัดในส่วนกายภาพ ที่สนับสนุนบุคลากรมาช่วยออกแบบ วางแผนพัฒนา รวมถึงจัดหาหมายเหตุพุทธศาสน อินทปัญญา กรุงเทพมหานคร ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจกรรมของวัดให้ทันสมัย โดยคำนึงถึงบริบทและฐานทุนที่วัดมีอยู่ 2) เครือข่ายระดับวัด ได้แก่ ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น จิตอาสา ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด

4. องค์ความรู้ที่ใช้ในการพัฒนาวัด ได้แก่ ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อม กิจกรรม และสื่อสารสนเทศ ซึ่งความรู้เหล่านี้พบว่าป็นองค์ประกอบร่วมในการพัฒนาวัดที่สำคัญ

5. กระบวนการพัฒนา ได้แก่ รูปแบบหรือวิธีการพัฒนาพื้นที่วัด เพื่รองรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสม สมสมัย เป็นประโยชน์ ประกอบด้วย 1) ด้านกายภาพ ได้แก่ การพัฒนาภูมิทัศน์ การวางผังแม่บท การก่อสร้าง เสนาสนะ และการจัดการ/ระบบ 2) ด้านกิจกรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่สมสมัย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของในยุคปัจจุบัน เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย 3) การสื่อสาร ได้แก่ การส่งเสริมสิ่งที่เป็นคุณค่าต้นทุนเดิมของวัดให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดพื้นที่ให้ชุมชน ภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด 5) การพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การพัฒนาทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ และแรงบันดาลใจในการทำงาน

6. เป้าหมายของการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เกิดสัปปายะ 4 อย่าง คือ ที่อยู่อาศัยสัปปายะ บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ ธรรมสัปปายะ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เกิดสุขภาวะที่สมบูรณ์ 4 ด้าน คือ กาย สังคม จิต และปัญญา



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้สุขภาวะของชุมชนของวัดต้นแบบ 3 แห่งพบว่า แต่ละแห่งมีความโดดเด่นแต่ละด้าน ดังนี้

1. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร พบว่า การพัฒนาที่มีความโดดเด่น คือ การพัฒนาด้านกายภาพ เพราะเป็นวัดที่มีฐานทุนเดิมดีอยู่แล้ว และมีรูปแบบการจัดวางแผนผังตามคติความเชื่อจักรวาลที่มีพระเจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด มีการพัฒนาด้านกายภาพที่ดี เป็นระบบระเบียบ มีการบริหารจัดการที่ดีตั้งแต่แรก ซึ่งสามารถเป็น 9 วัดนาร่องของโครงการในระยะแรก เพื่อให้วัดอื่น ๆ ได้นำแนวคิดไปพัฒนาเป็นแบบอย่าง วัดพระสิงห์วรมหาวิหารเมื่อเข้าร่วมโครงการแล้ว มีการพัฒนาด้านกายภาพโดยการปรับภูมิทัศน์ด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว คือการนำเอาต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติม เพื่อสร้างความร่มรื่นให้แก่ผู้ที่ได้เข้ามาในวัดเพื่อสวดมนต์ ไหว้พระ หรือมาเที่ยว เป็นต้นให้เกิดความสบายใจ โดยต้นไม้ที่นำมาปลูกเพิ่มเติมนั้น ได้รับคำแนะนำจากคณะทำงานโครงการวัดบันดาลใจ มีการกำหนดรายชื่อ ประเภทของต้นไม้ ที่สามารถนำมาปลูกในวัดได้ และในขณะเดียวกันก็ได้นำเอาป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาติดต้นไม้เพื่อให้สร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรม นอกจากนั้นยังมีแผนปรับปรุงพัฒนาระบบการจราจร ปรับพื้นที่การใช้งานเสนาสนะ ภูมิสงฆ์ เป็น Zoning ให้ชัดเจน เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ สัมกับความเป็นวัดสำคัญคู่มืองเชียงใหม่ ผลลัพธ์จากการพัฒนาด้านกายภาพ ทำให้คนในชุมชนมีสุขภาวะทางด้านกาย สังคม จิต และปัญญา

2. วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม พบว่า การพัฒนาที่มีความโดดเด่น คือ การพัฒนาด้านกิจกรรม โดยเฉพาะการทำองค์ประกอบของพื้นที่วัดให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาจิตวิญญาณได้อย่างสมสมัย ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมให้คนมาใช้ประโยชน์ในวัด เช่น กิจกรรมดูหนังหาแก่นธรรม กิจกรรมเพลินธรรมนำชม การปรับปรุงหอสมุดธรรมโฆษณ เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมให้สมสมัย เข้ากับวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน การพัฒนากิจกรรมได้อาศัยทุนบุคคล คือ พระสงฆ์ผู้ประสานงานในวัด ภาควิชาช่วยระดับโครงการ เช่น วัดบันดาลใจ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เครือข่ายของวัด เช่น กลุ่มศิลปะ ชุมชน หน่วยงาน เป็นต้นร่วมกันวางแผน ออกแบบ และดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดขึ้น ผลลัพธ์จากการจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้คนในชุมชนมีสุขภาวะทางด้านกาย สังคม จิต และปัญญา

3. วัดบุญชุม พบว่า การพัฒนาที่มีความโดดเด่น คือ การพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทางวัดได้จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม ซึ่งเป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านสุขภาวะที่สำคัญสำหรับชุมชน เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะ พูดคุยกัน มาแบ่งปันความรู้ความสามารถ ตลอดจนเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ทำให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพ ซึ่งจะสร้างรู้สึกภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่นและเป็นพื้นที่ที่สร้างกำลังใจ แรงบันดาลใจให้กับเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกันอีกด้วย นอกจากนั้นกิจกรรมบางกิจกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมจิตอาสา ทำให้เกิดการสร้างสังคมที่ดีมีเมตตา กรุณาต่อกัน สร้างความสุขในสังคม ทั้งยังเป็นสิ่งที่สร้างความสมัคร

สมานสามัคคี ซึ่งเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้ชุมชนกลายเป็นฐานทุนสำคัญในการพัฒนาวัดให้กลับมาเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลลัพธ์จากการจัดตั้งโรงเรียนทำให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งผลทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสุขภาวะทางด้านกาย สังคม จิต และปัญญาที่ดี เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนด้วยดี ซึ่งการพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมได้อาศัยทุนบุคคล โดยเฉพาะ ผู้นำฝ่ายสงฆ์ ได้แก่ พระมหาวัฒนา ธมมานุสारी รักษาการเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ คอยเชื่อมประสานระหว่างวัด ชุมชน เครือข่าย โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจและเป้าหมายแก่ชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาพื้นที่วัดทั้ง 3 แห่ง มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของวัด ฐานทุนเดิมที่วัดมีอยู่ รวมถึงประสบการณ์ ความรู้ หรือวิสัยทัศน์ของบุคลากรผู้นำ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาวศีเครือข่าย อย่างไรก็ตามการพัฒนาวัดทั้ง 3 แห่งแม้จะแตกต่างกันด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือต้องการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่พัฒนา กาย ศีล จิต และปัญญาของพุทธบริษัททั้ง 4 เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ตามหลักในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การพัฒนาพื้นที่วัด ควรมีการร่วมมือกันระหว่างวัด ชุมชน และภาวศีเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เช่น ด้านการออกแบบ ด้านการก่อสร้าง ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยี เข้ามาร่วมกันวางแผนพัฒนา

1.2 การพัฒนาวัดควรสอดคล้องกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการกำหนดรูปแบบการสร้างที่เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและการจัดวางที่เหมาะสม โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและวัฒนธรรมจังหวัด เข้ามาช่วยดูแลหรือให้คำปรึกษาในการพัฒนาวัด

1.3 การพัฒนาวัด อาจจะไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมโครงการวัดบันดาลใจ แต่สามารถไปศึกษาเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ หรืออาจจะมีโครงการศึกษาดูงานวัดที่เข้าร่วมโครงการวัดบันดาลใจ หรือวัดที่มีการพัฒนาดีเด่น เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำองค์ความรู้นั้นไปพัฒนาพื้นที่ของตนตามเอกลักษณ์ บริบททางวัฒนธรรมและพื้นที่ของตน

1.4 การสร้างความร่วมมือกับผู้นำชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด หรือมุมมองการพัฒนาวัดให้น่าสนใจ และเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกล พร้อมกับการวางแผนรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาพื้นที่วัดระหว่างองค์กรเอกชน คือ โครงการวัดบันดาลใจ กับ องค์กรของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่ามีกระบวนการในการพัฒนาวัดอย่างไร

2.2 ควรศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาพื้นที่วัดที่เข้าร่วมโครงการวัดบันดาลใจระดับวัด ศูนย์การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

แหล่งอ้างอิง

โครงการวัดบันดาลใจ. (2564). *ข้อเสนอกรอบการทำงานโครงการวัดบันดาลใจ* [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. สถาบันอาศรมศิลป์.

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค. (2550). *การศึกษารูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายจรูญ กุลผาย. (2561). *การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี). (2558). *ศัพท์วิเคราะหฺ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์เลียงเชียง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันอาศรมศิลป์. (2565). *โครงการวัดบันดาลใจ*. <https://www.arsomsilp.ac.th/watbundanjai>

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 30). สำนักพิมพ์พลีธรรม.

สำนักข่าวสร้างสุข. (2560, 23 กุมภาพันธ์). *เปิดต้นแบบ ‘วัดที่คนไทยอยากเห็น’*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. <https://www.thaihealth.or.th/?p=221810>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560, 6 มีนาคม). *‘สบายอาราม’ ปรึภูมิทัศน์ให้วัดดีต่อใจ*. <https://www.thaihealth.or.th/?p=240504>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). *ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี 2561-2563*. https://www.onab.go.th/cms/s1/u213/ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา_ปี_.pdf

อนูวรรตน์ ศิลารื่องอำไพ. (2556). *คู่มือวัดสร้างสุข (5 ส. ภาคประชาชน)*. โครงการวัดสร้างสุข สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ. (2559). *พื้นวัด คืบเมือง*. สถาบันอาศรมศิลป์.

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ. (2560). *กลยุทธ์ พื้นวัด คืบธรรม นำเมือง*. สถาบันอาศรมศิลป์.

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลด
ความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน
THE DEVELOPMENT OF RELIGIOUS AND MEDITATION TOURISM FOR ALONE
ELDERLY PEOPLE'S PROMOTING WELL-BEING AND DEPRESSION IN TOURISM
AREAS OF SECONDARY CITIES IN UPPER NORTHERN THAILAND

พระมหาวิรัตน์ สุรมณี *, พระพิทักษ์ ฐานิสโร **,

Phramaha pala Suramedhi, Phra Phithak Thanissaro

วรารณ ชนะจันทรตา *, ทองสาย ศักดิ์วีระกุล ***, อัครชัย ชัยแสวง ***

Waraporn Chanachanta, Thongsai Sakveerakul, Akrachai Chaisawaeng

Corresponding Author E-mail: suramatiii@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจร 2) พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง รูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มหัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงาน จำนวน 25 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ควรเน้นพัฒนาสิ่งดึงดูดใจและสภาพแวดล้อมให้มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าทางจิตใจ ให้การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้เหมาะสมและเพียงพอ ขับเคลื่อนระบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชน เพื่อให้การบริการที่แก่นักท่องเที่ยว ส่วนการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยว ควรกำหนดแผนงานและจัดระบบโครงสร้างการบริหารจัดการให้ชัดเจน พัฒนาระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะการบริการและการสื่อสารที่ดี

2. การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรกำหนดเป้าหมายแผนการดำเนินงาน โดยบูรณาการการดำเนินงานทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันบนฐานการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ บูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุภายในชุมชน เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบาย

* สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Department of Teaching Social Studies, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

** สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Department of Teaching English Language, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

*** สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Department of Teaching Thai Language, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัด ใช้ชื่อว่า “MFCAP Model” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ 1) M= Material (วัตถุธรรม) 2) F= Faith (ศรัทธาธรรม) 3) C= Custom and Arts and Culture (ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม) 4) A= Activities and Meditation (กิจกรรมและการปฏิบัติธรรม) และ 5) P= Pilgrimage (จาริกบุญจาริกธรรม)

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงศาสนา, วิปัสสนากรรมฐาน, สุขภาวะ, ความซึมเศร้า

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to synthesize the potential development and management of integrated temples 2) to synthesize the development of participatory community-based tourism management 3) to synthesize the development of religious and meditation tourism and to promote the well-being and reduce depression of the elderly who are alone. The model was qualitative research based on in-depth interviews and group discussions. The data were analyzed by expository and descriptive.

The results of this research found that:

1. Tourism potential development, emphasis should be placed on developing attractiveness and environment to be unique and sentimental, provide reasonable and adequate service of basic amenities, drive the tourism management system by allowing the community to participate concretely, and build partnerships with community networks to provide accommodation services for tourists. Tourism Management Development Division should have a plan and management structure clearly, and develop a system of coordination and public relations. Focus on developing personnel to have good service and communication skills.

2. Development of community-based tourism management for the elderly should be a targeted action plan by integrating 3 dimensions of operations, namely economy, society, and environment, based on religious and meditation tourism for the elderly. Integrating cooperation between relevant tourism agencies, providing various facilities to serve elderly tourists in the community, making travel possible with the convenience.

3. The model of Religious and meditation tourism on the pilgrimage route integrated with Buddhist Dharma therapy, named the "MFCAP Model", has key components as follows: 1.) M= Material (Object Dharma), 2) F= Faith (Faith Dharma), 3) C= Custom and Arts and Culture (tradition and culture), 4) A= Activities and Meditation (activities and Dharma practice), and 5) P= Pilgrimage (Pilgrimage).

Keywords: Religious tourism, Insight meditational, Health, Depression

บทนำ

ในสภาพการณ์ปัจจุบันนี้ กลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มประชาคมเกษียณ (Retirement Community) ที่อยู่เพียงลำพังจะมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตที่เกิดจากความเครียดและความซึมเศร้าจากสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อประเมินข้อมูลจากการสำรวจของกรมสุขภาพจิตในช่วงปี พ.ศ.

2556-2561 ที่ผ่านมาจะพบได้ว่า เขตประชากรที่มีปัญหาสุขภาพจิตค่อนข้างสูง คือ เขตประชากรภาคเหนือโดยเฉพาะเขตภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ พะเยา) ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 1,889.34 ต่อประชากรแสนคนในปี พ.ศ. 2556 เป็น 3,323.95 ต่อประชากรแสนคนในปี 2561 นอกจากนี้ในเขตจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ยังเป็นเขตจังหวัดที่มีรายงานการเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในประเทศ ซึ่งปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญอย่างหนึ่งของการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุคือโรคซึมเศร้า ความซึมเศร้าของผู้สูงอายุจึงเป็นภาวะอารมณ์ที่แสดงออกโดยมีอารมณ์เศร้า ว้าวุ่น สิ้นหวัง รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า ไม่มีความสุขในการดำรงชีวิต และความพึงพอใจในชีวิตลดลง (เทพฤทธิ์ วงศ์ภูมิ และคณะ, 2554) กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจึงต่างดิ้นรนแสวงหาแนวทางและวิธีการเยียวยาทางด้านจิตใจเพื่อไม่ให้เกิดความซึมเศร้า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะใช้เวลาเดินทางไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในวัดและศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้และการพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งนับเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ตามคติความเชื่อที่ว่า การได้มาท่องเที่ยวในวัด สักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ไหว้พระสวดมนต์ จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตของตนเอง ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานนี้ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเติบโตและเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็วมากที่สุดรูปแบบหนึ่งสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ประเมินภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตั้งแต่เดือนมกราคม-พฤษภาคม 2561 พบว่า มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมศาสนสถาน ปฏิบัติธรรม และปฏิบัติศาสนกิจตามวัดต่าง ๆ จำนวน 9.62 ล้านคน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบน ในปี 2561 พบว่า มีนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน รวมทั้งสิ้น 6,262,138 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยวกว่า 22,758.01 ล้านบาท (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562, น. 58) ทั้งนี้เนื่องจากในเขตภาคเหนือตอนบน ถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีแหล่งท่องเที่ยวโดดเด่นทางศาสนาอารยธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น เมื่อมองในมิติการท่องเที่ยวจะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม อีกทั้งศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นจุดดึงดูดของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ในปี 2562 รัฐบาลมีนโยบายต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเสริมสร้างและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น จึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง หรือ Less visited area อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นการกระจายการเดินทางท่องเที่ยว สร้างความเข้มแข็งให้แก่พื้นที่เมืองรอง เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวในอนาคต จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ แม้จะเป็นสัญญาณที่ดีที่โดยภาพรวมของเมืองท่องเที่ยวรองมีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น แต่หากดูลึกในรายละเอียดจะพบว่า การขยายตัวของท่องเที่ยวเมืองรองยังคงกระจุกและไม่กระจายเท่าที่ควร จึงจำเป็นที่จะต้องมีการ

พัฒนาการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญที่มีประสิทธิภาพในเขตท่องเที่ยวเมืองรอง เพื่อรองรับความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานของสังคม สร้างความเชื่อมโยงและสร้างความเท่าเทียมในการแสวงหาโอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญและการปฏิบัติธรรมให้เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนาแผนงานวิจัยและสังเคราะห์ผลการวิจัยครั้งนี้จากโครงการวิจัย ได้แก่ โครงการวิจัยที่ 1 การพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจร โครงการวิจัยที่ 2 การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม โครงการวิจัยที่ 3 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัด ภายใต้แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจรรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง
2. เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง
3. เพื่อสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงานจำนวน 25 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมบริบทของการศึกษาวิจัย โดยมีการเจาะจงจำนวนขอบเขตการศึกษาวิจัย คือ ประชากรในโครงการวิจัยย่อยทั้ง 3 โครงการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาการดำเนินงาน

2. พื้นที่การวิจัย ได้แก่ วัดและชุมชนในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน จำนวน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระดมความคิดร่วมกันเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลสรุปการวิจัย นำไปสู่การสังเคราะห์การวิจัยการพัฒนากองทุนเพื่อวิทยาศาสตร์และวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง โดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดและเครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลจากผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการพบเห็นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลที่เป็นข้อสรุปจากการที่ได้จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตลอดจนนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวมและจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเคราะห์จากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

5. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ เพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอผู้เชี่ยวชาญ จากนั้น ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์สร้างขึ้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (face validity) โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือจำนวน 3 คน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตัดทอนเพิ่มเติมสำนวนภาษาในแต่ละประเด็น ปรับปรุงตามความเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้น คณะผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือการวิจัยเพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยตรวจพิจารณา โดยคณะกรรมการได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วพิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ และออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัยต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์การพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจรรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของวัด ควรเน้นพัฒนาสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าทางจิตใจ พัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัดให้ชัดเจน สนับสนุนและให้การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมและเพียงพอ ขับเคลื่อนระบบบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวของวัด ควรกำหนดแผนการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการโดยสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จัดระบบโครงสร้างการบริหารจัดการและกรอบภาระหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจน พัฒนาระบบการอำนวยความสะดวกมุ่งเน้นการติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน พัฒนาระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรให้มีองค์ความรู้ การบริการและทักษะการสื่อสารที่ดี รวมทั้งปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวของวัดให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของวัดดังกล่าว จะต้องมีการดำเนินการตามระบบและกลไกการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจร ประกอบด้วย การวางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวของวัดและแผนงานเชิงปฏิบัติการ (Planning) การจัดองค์กรโดยกำหนดโครงสร้างและขอบเขตหน้าที่ให้ชัดเจน (Organizing) การพัฒนาบุคลากรโดยมุ่งเน้นสร้างสมรรถนะ บุคลิกภาพ และทักษะการสื่อสาร (Staffing) การอำนวยความสะดวกด้านการติดตามประเมินผลและการสร้างแรงจูงใจ (Directing) ส่งเสริมการตลาดเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน (Marketing) การขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ (Participation) การพัฒนาคุณภาพการให้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ (Service)

2. ผลการสังเคราะห์การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ พบว่าการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนและปรับปรุงแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงาน โดยบูรณาการการดำเนินงาน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันบนฐานการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ ออกแบบระบบความปลอดภัยในพื้นที่ด้านท่องเที่ยวในชุมชน บูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุภายในชุมชน ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยควรคำนึงถึงการให้โอกาสผู้สูงอายุมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ควรเป็นกิจกรรมที่ไม่หักโหมหรือแข่งขัน แต่ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน รื่นเริงบันเทิงใจ เน้นให้ผู้สูงอายุได้แสดงออก เป็นการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถและภูมิหลังของสมาชิก เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคม

กระบวนการพัฒนาจึงเกี่ยวข้องกับระบบและกลไกการดำเนินงานของชุมชน โดยประกอบด้วย การวางแผนชุมชน (Planning) การจัดองค์กรชุมชน (Organizing) การพัฒนาบุคลากรในชุมชน (Staffing) การอำนวยการของชุมชน (Directing) การตลาดท่องเที่ยวชุมชน (Marketing) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) และการให้บริการของชุมชน (Service) ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว เป็นองค์ประกอบในการยกระดับและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ชุมชนจึงจัดทำโครงสร้างการทำงาน แผนงาน และกลไกการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชน จนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ โดยเสริมสร้างให้ชุมชนมีการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งจัดตั้งกองทุนของชุมชนเพื่อพัฒนาฐานเศรษฐกิจฐานรากและสังคมของชุมชน

3. ผลการสังเคราะห์การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้า พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัด ใช้ชื่อว่า “MFCAP Model” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ 1) M= Material (วัตถุธรรม) 2) F= Faith (ศรัทธาธรรม) 3) C= Custom and Arts and Culture (ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม) 4) A= Activities and Meditation (กิจกรรมและการปฏิบัติธรรม) และ 5) P= Pilgrimage (จาริกบุญจาริกธรรม)

ทั้งนี้ รูปแบบจะมีองค์ประกอบร่วม ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การท่องเที่ยวที่เน้นการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และพุทธศิลปกรรมบนฐานความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของล้านนา องค์ประกอบที่ 2 การเดินทางท่องเที่ยวที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาที่นักท่องเที่ยวมีต่อเกจิอาจารย์ ครูบา และความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อว่าสิ่งนั้นจะสามารถบันดาลให้ตนมีความสุขในชีวิต องค์ประกอบที่ 3 การท่องเที่ยวตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและเทศกาลสำคัญในพื้นที่ โดยอาศัยความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และความต่อเนื่องของการสืบสานประเพณี องค์ประกอบที่ 4 การเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ฝึกปฏิบัติธรรม และเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้มีสติสมาธิรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่ 5 การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนจิตใจตามแหล่งท่องเที่ยวของวัด มีลักษณะเป็นทัวร์ทำบุญไหว้พระตามวัดต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขและความสบายใจทั้งเป็นสิริมงคลกับตนเองหรือครอบครัว

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ ควรมุ่งเน้นการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

(Attraction) การพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) การพัฒนาที่พัก (Accommodations) การพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary services) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และการพัฒนาการบริการผู้สูงอายุ (Service) ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวเป็นองค์ประกอบด้านการจัดการในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน โดยเน้นพัฒนาสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้มีเอกลักษณ์และทรงคุณค่าทางจิตใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร์ และคณะ (2559) พบว่า การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นสิ่งดึงดูดใจด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการอย่างเพียงพอและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วและสะดวก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันศึกษาด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพื่อให้ทราบขีดความสามารถแหล่งท่องเที่ยวและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผลการวิจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นชัดในพื้นที่วิจัยคือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร เพื่อให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง และวัดได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการวัดควรอยู่ในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของวัด และประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของวัด โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของวัดอย่างเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของวัดทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นในบริเวณวัดต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวนั้นอย่างแท้จริง ส่วนการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ ควรมุ่งเน้นการพัฒนาการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การพัฒนาบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การตลาดท่องเที่ยว (Marketing) กระบวนการมีส่วนร่วม (Participation) และการให้บริการ (Service) ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นองค์ประกอบในการยกระดับและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน โดยมุ่งเน้นกำหนดแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว จัดระบบโครงสร้างการบริหารจัดการและกรอบภาระหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจน พัฒนาระบบการอำนวยการโดยควรมุ่งเน้นการติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน พัฒนาระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ มุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรให้มีองค์ความรู้ การบริการและทักษะการสื่อสารที่ดี ส่งเสริมการตลาดเพื่อเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งฤดี แยมจรัส (2563) พบว่า แนวทางการบริหารจัดการองค์กร เพื่อการจัดท่องเที่ยวยั่งยืนในเขตอุทยานแห่งชาติ พบว่า ควรสร้างความตระหนักและองค์ความรู้ให้บุคลากรเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว กำหนดวิสัยทัศน์กลยุทธ์ แผนการดำเนินงาน ปฏิบัติงานตามแผน จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นระยะเพื่อให้สะดวกต่อการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล หัวหน้าต้องมีภาวะผู้นำ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ในการทำงาน

2. การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมขับเคลื่อนและปรับปรุงแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินงาน โดยบูรณาการการดำเนินงาน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกันบนฐานการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายรรวมทั้งควรบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระบบและกลไกการดำเนินงานของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว เป็นองค์ประกอบในการยกระดับและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานชุมชนจึงควรจัดทำโครงสร้างการทำงาน แผนงาน และกลไกการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชน จนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑิตงามประภาส (2560) พบว่า แนวทางที่จะทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนเหมาะสมหลีกเลี่ยงเกิดศักยภาพและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุได้ ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงสถานที่แหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวสูงอายุได้อย่างเต็มศักยภาพ เช่น การสร้างราวจับในแหล่งท่องเที่ยว การสร้างราวจับในสุขา เป็นต้น เพื่อให้การบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การพัฒนายังควรออกแบบการบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อสนับสนุนและจัดวิธีการในการอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด โดยจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ ออกแบบระบบความปลอดภัยในพื้นที่ด้านห้องพักในชุมชน บูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุภายในชุมชน เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย สอดคล้องกับงานวิจัยของปริญญา นาคปทุม และ ระชนานนท์ ทวีผล (2561) พบว่าการสร้างคุณภาพทางการบริการทางการท่องเที่ยว ถือเป็นประเด็นสำคัญที่สามารถเสริมศักยภาพทางการแข่งขันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยต้องศึกษาพฤติกรรมความต้องการทางการบริการของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ทั้งก่อนรับบริการ ระหว่างบริการ และหลังรับบริการ เพื่อประเมินความต้องการและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ

3. การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญ โดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เรียกว่า “MFCAP Model” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการบนฐานทางพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยได้รูปแบบใช้ชื่อว่า “MFCAP Model” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ 1) M= Material (วัตถุธรรม) 2) F= Faith (ศรัทธาธรรม) 3) C= Custom and Arts and Culture (ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม) 4) A= Activities and Meditation (กิจกรรมและการปฏิบัติธรรม) และ 5) P= Pilgrimage (จาริกบุญจาริกธรรม) ทั้งนี้ สำหรับการพัฒนาแบบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Getzels and Guba (1957) ที่ว่า รูปแบบจะต้องเป็นที่รวมของแนวคิด และแสดงถึงความสัมพันธ์ต่าง ๆ และการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนา

กรรมฐานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวนิต อรรถฤทธิกุล และคณะ (2560) พบว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ศึกษามีความพร้อมในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวโน้มมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ระดับแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวภาพรวมอยู่ในระดับมาก การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้รูปแบบ มีชื่อเรียกว่า “MADANA Model” มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ (1) M=Managing to Tourism (การจัดการการท่องเที่ยว) (2) A=Attraction for Tourism (สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว) (3) D=Diversity of Tourism (ความหลากหลายของการท่องเที่ยว) (4) A=Activity of Tourism (กิจกรรมการท่องเที่ยว) (5) N=Networking of Tourism (เครือข่ายการท่องเที่ยว) และ (6) A= Amenity of Tourism (ความประทับใจในการท่องเที่ยว)

ส่วนแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง สามารถใช้รูปแบบความสุขเชิงจิตวิทยาในการนำไปบูรณาการกับหลักธรรมบำบัดได้ โดยรูปแบบความสุขสำหรับผู้สูงอายุมีองค์ประกอบอยู่ 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสุขสบาย (Health) (2) สุขสนุก (Recreation) (3) สุขสง่า (Integrity) (4) สุขสว่าง (Cognition) และ (5) สุขสงบ (Peacefulness) ทั้งนี้ การบูรณาการหลักพุทธธรรมบำบัดมีความจำเป็นและสำคัญ เนื่องจากการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตผู้สูงอายุ จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติยา สมบัติบุรณ์ และคณะ (2562) พบว่า ความสุขสำหรับบุคคลที่เข้าสู่วัยสูงอายุเป็นสิ่งสำคัญ ผู้สูงอายุมักขาดความสุขหรือมีความสุขลดลงได้ง่ายกว่าวัยอื่น ๆ เนื่องจากต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตหลายด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตสังคม และ ด้านจิตวิญญาณ รวมทั้งยังมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตมากกว่าวัยอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยเข้าสู่ยุค Thailand 4.0 ที่มีการใช้เทคโนโลยี วิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์และการวิจัย ในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุขด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุม ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตสังคม และด้านจิตวิญญาณ โดยใช้กิจกรรมสร้างสุข 5 มิติ สำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ

ทั้งนี้ ผลการวิจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นชัดในพื้นที่วิจัย คือ วัดได้ดำเนินการตามรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแสวงบุญของผู้สูงอายุ เพื่อรองรับความต้องการในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถนำแนวทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญและจัดกิจกรรมสะพานบุญไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในเส้นทางแสวงบุญที่มีคุณค่ารองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดภูมิคุ้มกันและภูมิต้านทานภายในจิตใจที่เข้มแข็งผ่านการท่องเที่ยววัด การปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การทำกิจกรรมในชุมชน ฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติโดยอาศัยหลักการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและหลักพุทธธรรมบำบัดมาประยุกต์ใช้ให้ร่วมสมัย ช่วยลดปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง ซึ่งเกิดจากความเครียดและภาวะซึมเศร้าจากสถานการณ์ต่าง ๆ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจร รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลดความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง ชุต้องค์ความรู้และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแสวงบุญของผู้สูงอายุ เพื่อรองรับความต้องการในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย สามารถนำไปเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของวัดแบบครบวงจร ทำให้แหล่งท่องเที่ยวของวัดมีความพร้อมในทุกมิติ เกิดการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวภายในวัดหรือศาสนสถานที่มีความเหมาะสม จนสามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้นักท่องเที่ยวได้ในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา และทำให้บุคลากรทางการท่องเที่ยวของวัดมีทักษะและสมรรถนะในการให้บริการ การท่องเที่ยวของวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เรียกว่า “MFCAP Model” ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 องค์ความรู้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน
โดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการตลาดของการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีวัดเป็นฐานอย่างมีสมดุล เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ ผ่านการส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่ม และส่งเสริมการตลาดชุมชนท้องถิ่น

1.2 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายสร้างสรรค์และนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวและเพิ่มวันพักค้าง ซึ่งจะเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจฐานรากสู่ชุมชนและท้องถิ่น

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ควรดำเนินการสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในจังหวัด โดยนำไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันผลักดันเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน โดยกำหนดแผนงานและนโยบายที่ชัดเจน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้ เพื่อการกระจายรายได้จากแหล่งท่องเที่ยวให้ถึงชุมชนอย่างทั่วถึง

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ควรดำเนินการสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในจังหวัด โดยนำไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัด

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ควรมีนโยบายขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทาง การท่องเที่ยว และการสร้างช่องทางการสื่อสารที่ดีในดำเนินงานทุกภาคส่วน

2.4 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายสร้างสรรค์และนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจฐานรากสู่ชุมชนและท้องถิ่นโดยดำเนินโครงการ WAT หรือ "ศรัทธานำทางเส้นทางนำเที่ยววิถีพุทธ"

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุ

3.2 ควรมีการศึกษานวัตกรรมทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อส่งเสริมคุณค่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบางในเขตภาคเหนือตอนบน

แหล่งอ้างอิง

- จิตติยา สมบัติบุรณ์, นุชนาถ ประกาศ, และบุศริน เอี้ยวสีหยก. (2562). ความสุขผู้สูงอายุไทยในยุค Thailand 4.0. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า*, 30(2), 219-227.
- เทพฤทธิ์ วงศ์ภูมิ, จักรกฤษณ์ สุขยิ่ง, และอุมาพร อุดมทรัพย์ากุล. (2554). ความสุขของโรคซึมเศร้าในประชากรสูงอายุจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 56(2), 103-116.
- ปริญญา นาคปทุม และระชานนท์ ทวีผล. (2561). การพัฒนาคุณภาพงานบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), 255-269.
- ปวีณา งามประภาส. (2560). การศึกษาศักยภาพและการเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวบ้านแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(2), 177-189.
- รุ่งฤดี แยมจรัส. (2563). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตอุทยานแห่งชาติจังหวัดระนอง. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 15(1), 179-187.
- ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร์, โอชัยญา บัวธรรม, และชัชญา ยอดสุวรรณ. (2559). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(1), 234-259.
- ศิวินิต อรรถวุฒิกุล, นรินทร์ สังข์รักษา, และสมชาย ลักษณะานุรักษ์. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรี. *วารสาร Veridian E Journal ๗ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 2392-2407.
- สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). *แนวทางการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยว. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*.
- Getzels, J.W. & Guba, E.G. (1957). Social behavior and administrative process. *American Journal of Education*, 65(4), 423-441.

ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน

SKILLS OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS IN 21ST CENTURY OF
PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS, GENERAL EDUCATION SECTION, NAN
PROVINCE

พระมหาภูติศ แคว้งอินทร์ *, ธีระภัทร ประสมสุข *

สุรัตน์ ศรีดาเดช *, ประกอบ สารวรรณ *

PhramahaPoodis Kangin, Teerapat Prasomsuk

Surat Sridadej, Prakob Sarawan

Corresponding Author E-mail: poodis.new22@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทักษะผู้บริหารสถานศึกษา แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษา และตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร 16 รูป/คน ครู 146 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แบบสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์สัณฐานเนื้อหาแล้วสรุปเป็นเชิง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการเป็นผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล ด้านการคิดวิเคราะห์ ด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้านวิชาการ ด้านมนุษย และด้านการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน คือ ควรมีกระบวนการแก้ไขปัญหาในข้อจำกัดของบริบท ควรมีจินตนาการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรสร้างปฏิสัมพันธ์ในการทำงาน ควรมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงาน ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ควรปรับตัวแสวงหาความรู้วิชาการ ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรในการทำงาน และควรเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบนำทักษะด้านอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้

3. ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 100

คำสำคัญ: ทักษะ, ผู้บริหารสถานศึกษา, ศตวรรษที่ 21

* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย นอร์ท-เชียงใหม่

Educational Administration, Faculty of Social Sciences and Liberal Arts, North-Chiang Mai University

ABSTRACT

The objectives of this research were: to study Educational Institution Administrators' Skills and to examine developing methods for the Skills of Educational Institution Administrators in the 21st Century of Phrapariyattidhamma Schools, General Education Section, Nan Province. The research populations are 16 administrators and 146 teachers. Research tools consist of questionnaires, then the collected data is analyzed by searching for average and standard deviation. Also, data from interviewing questionnaire are analyzed and synthesized in the descriptive summary.

The results of this research found that:

1. The overall Skills of Educational Institution Administrators in the 21st Century of Phrapariyattidhamma Schools, General Education Section, Nan Province are at a high level. Also, when we consider each method by average in order, leadership is the highest, and the second is teamwork. Then there are communicating information and digital technology, analysis thinking, innovative creativity, academics, and humans, while problem-solving is the lowest respectively.

2. Developing methods on Skills of Educational Institution Administrators in the 21st Century of Phrapariyattidhamma Schools, General Education Section, Nan Province are as follows. There should be a problem-solving process by context limitation, the imagination of innovative creativity, creation of working interaction, working ethics, promotion of educational technology, an adaption of academic knowledge seeking, creation of corporate culture toward working, and systematic data linking while applying with other skills.

3. Referring to the examining result of developing methods on Skills of Educational Institution Administrators in the 21st Century, correctness, suitability, probability, and utility are 100 percent.

Keywords: Skills, Educational institution administrators, The 21st Century

บทนำ

ในปัจจุบันนี้ภาครัฐได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 (2562, น. 21) เพื่อนำมาใช้ในการอุปถัมภ์การศึกษาของทางคณะสงฆ์ ได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า โดยที่โบราณราชประเพณี สถาบันพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติมาโดยตลอด ซึ่งคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปกับการศึกษาวิชาสามัญ เพื่อให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนส่งเสริมด้วยดีจากภาครัฐ และสามารถบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และของชาติ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระสงฆ์จึงต้องบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้ได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม จากการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมก่อนพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 พบปัญหาในด้านการบริหารจัดการการศึกษาที่หลากหลายเกิดความสับสน ปัญหาการบริหารไม่เป็นระบบและไม่ทันกับการ

เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การจัดการบริหารไม่เด่นชัดมีความผูกขาดกับกิจการคณะสงฆ์ที่ทำให้การบริหารไม่มีคุณภาพ (พระวรวงศ์ กิตติญาโณ (แก้วพิลา) และคณะ, 2561, น. 66-67)

จึงทำให้การบริหารจัดการสถานศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สอดคล้องตรงกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 สนองนโยบายความมุ่งหมายที่ทางภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาคณะสงฆ์ยิ่งกว่าอดีตที่ผ่านมา และถึงเวลาที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารที่จำเป็นต้องมีทักษะการบริหารงานในศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีมาตรฐาน สรรค์สร้างศาสนทายาทที่ดี บุคลากรที่ดี สู้สังคมไทยเพื่อประโยชน์โดยรวม

สมนึก เครือวงศ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 กันยายน 2562) นักวิชาการสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 ได้กล่าวว่า สำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 ได้พบถึงปัญหา อุปสรรคในปีการศึกษา 2562 ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ขาดกระบวนการนิเทศ กำกับติดตาม ไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีเครือข่ายในการทำงานแบบมีส่วนร่วม

จากข้อมูลการนิเทศ กำกับ ติดตาม คุณภาพ เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 พบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในพื้นที่จังหวัดน่าน มีการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ผู้บริหารยังขาดทักษะในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน, 2564, น. 8-15)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาและเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการวางแผนงานพัฒนาทักษะผู้บริหารในสถานศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทความเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สนองวัตถุประสงค์พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรมพ.ศ. 2562

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน
3. เพื่อตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาโดยใช้ประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 162 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มี 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน จำนวน 8 ด้าน แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และแบบประเมินตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางที่สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง แบบประเมินตรวจสอบ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางที่สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ประกอบด้วย 8 ด้าน

การหาคุณภาพของเครื่องมือศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร ทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นแบบสอบถาม เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธี Cronbach's Alpha Coefficient ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง ที่จัดทำขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบแก้ไขให้มีความตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสม เพื่อนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน

นำแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบเกณฑ์ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของแนวทางที่สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ โดยหาร้อยละของความคิดเห็น ซึ่งได้พิจารณาค่าร้อยละระหว่าง 60.00 –

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ ความถี่และค่าร้อยละ เสนอในรูปแบบตาราง

วิเคราะห์ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมและรายด้าน เสนอในรูปแบบตารางแล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผลของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, น. 209)

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปจากความถี่ของผู้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นแล้วและอธิบายผล นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปและอธิบายผล

สังเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน พิจารณาแบบบันทึกสัมภาษณ์ทั้งหมด เพื่อคัดเลือกแบบบันทึกสัมภาษณ์ที่มีความสมบูรณ์ และถือว่าเป็นหน่วยวิเคราะห์นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเป็นเชิงพรรณนา

ตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ที่สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางที่ได้รับ โดยหาค่าร้อยละของความคิดเห็น ซึ่งได้พิจารณาค่าร้อยละระหว่าง 60.00 – 100

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อศึกษาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยรวมและรายด้าน

ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21		ระดับการดำเนินงาน		แปลผล
		μ	σ	
1	ทักษะด้านการแก้ปัญหา	3.57	0.57	มาก
2	ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม	3.93	0.68	มาก
3	ทักษะด้านสร้างทีมงาน	4.07	0.70	มาก

ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21		ระดับการดำเนินงาน		แปลผล
		μ	σ	
4	ทักษะด้านการเป็นผู้นำ	4.12	0.67	มาก
5	ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล	4.01	0.59	มาก
6	ทักษะด้านวิชาการ	3.64	0.40	มาก
7	ทักษะด้านมนุษย	3.60	0.40	มาก
8	ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์	3.97	0.68	มาก
โดยรวม		3.86	0.59	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.86$) ($\sigma = 0.59$) และเมื่อพิจารณาทักษะรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ทักษะการเป็นผู้นำ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.12$) ($\sigma = 0.67$) รองลงมาคือ ทักษะด้านสร้างทีมงาน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.07$) ($\sigma = 0.70$) ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.01$) ($\sigma = 0.59$) ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.97$) ($\sigma = 0.68$) ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.93$) ($\sigma = 0.68$) ทักษะด้านวิชาการ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.64$) ($\sigma = 0.40$) ทักษะด้านมนุษย อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.60$) ($\sigma = 0.40$) และทักษะด้านการแก้ปัญหา อยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.57$) ($\sigma = 0.57$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ใน 8 ด้าน คือ ทักษะด้านการแก้ปัญหา ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม ทักษะด้านสร้างทีมงาน ทักษะด้านภาวะผู้นำ ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล ทักษะด้านวิชาการ ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ โดยเลือกเฉพาะประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ใน 8 ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จำนวน 6 ท่าน ดังนี้

แนวทางแก้ไขปัญหาให้ทันทั่วทั้งที่ไม่ผิดพลาด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรแก้ปัญหาโดยกำหนดปัญหา ระยะสั้นและระยะยาว ค้นหาสาเหตุ มีสติ สร้างทีมงานเข้ามาปรึกษาหารือร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นระบบ ยึดหลักธรรมพระพุทธศาสนา

แนวทางการติดตาม ประเมินผล นวัตกรรมที่น่าประยุกต์ใช้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้มีการติดตาม ประเมินผล ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนให้ชัดเจน และประเมินความพึงพอใจ เกี่ยวกับการใช้ นวัตกรรมที่น่าประยุกต์ใช้

แนวทางสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคคลในองค์กร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความภาคภูมิใจ ปณิธาน Mindset ทศนคติ แนวคิดใหม่ ๆ ควบคู่การให้สวัสดิการ

พร้อมอำนวยความสะดวก การทำงานเป็นทีม ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาด้าน วิทยฐานะ

แนวทางการแนะนำชี้แนะแนวทางในการดำเนินงาน คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี วิธีการแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการดำเนินงานในการทำงานด้วยการใช้กระบวนการ PDCA ปลุกฝังในเรื่องการทำงานให้มีความรักในวิชาชีพ ใช้หลักแห่งความเมตตาธรรมในการทำงาน รับฟัง ความคิดเห็น ตื่นตัวอยู่เสมอพร้อมทุกสถานการณ์ สามารถในการจัดลำดับความสำคัญ วางแผน เวลา งาน กับ เวลาส่วนตัวให้สมดุล

แนวทางการนำเทคโนโลยี ดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ในระบบงาน คือ ผู้บริหารสถานศึกษามี การนำเทคโนโลยี ดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ในระบบงาน กำหนดวิสัยทัศน์ด้าน ICT สร้างวัฒนธรรม การทำงานและบรรยากาศสถานศึกษาให้มีการใช้ ICT ผูกอบรมพัฒนาศักยภาพทุกคนของ สถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถด้าน ICT ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี สามารถใช้ ICT ส่งเสริมสนับสนุนสร้างแรงจูงใจครูอาจารย์บุคลากรทุกคนของสถานศึกษาให้นำ ความรู้ความสามารถด้าน ICT และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดให้มาสร้างนวัตกรรมในการ จัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงาน มีระบบการกำกับติดตามและการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการ ใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการนำมาประยุกต์ใช้ในระบบงาน และการสร้าง ความสัมพันธ์กับชุมชน มีระบบการจัดการฐานข้อมูลของสถานศึกษา

แนวทางการเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ คือ ผู้บริหารสถานศึกษายุค 5G ต้องยอมรับการ เปลี่ยนแปลงของโลก เรียนรู้ได้ทุกที่และทุกเวลา ต้องปรับตัวเองและสถานศึกษาให้ยังประโยชน์ หรือนำประโยชน์จากเทคโนโลยียุค 5G นำมาประยุกต์ใช้ในด้านวิสัยทัศน์ ด้านวัฒนธรรมการ เรียนรู้ในยุค Digital-Age Learning Culture และสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพ

แนวทางขจัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในองค์กร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ควรใช้หลักพรหมวิหารธรรม ปราศจากอคติ รับฟังและเคารพความคิดเห็นของทุกคน กล้าเผชิญ กับปัญหา เสร็จด้วยเหตุผล สื่อสารให้ชัดเจนตรงประเด็น รู้จักยอมรับผิดและให้อภัยซึ่งกันและ กัน ยกย่องให้เกียรติต่อกันและกัน

แนวทางสามารถคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลัก อริยสัจ 4 เป็นหลัก ปรึกษาผู้รู้ ตัดสินใจ และการวิเคราะห์ SWOT Analysis ในการวิเคราะห์และ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ มีสติ ยึดหลักความถูกต้อง เลี่ยงการตัดสินใจตามความรู้สึกของตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน

ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ความ ถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 100

อภิปรายผลการวิจัย

ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทักษะด้านการเป็นผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ทักษะด้านสร้างทีมงาน ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม ทักษะด้านวิชาการ ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ ซึ่งที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ให้ความสำคัญกับทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 8 ด้าน คือ ทักษะด้านการแก้ปัญหา ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม ทักษะด้านการทำงานเป็นทีม ทักษะด้านการเป็นผู้นำ ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล ทักษะด้านวิชาการ ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ แพรดาว สนองฝัน (2557, น. 46-49) เรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 พบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 11 ทักษะ คือ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษย ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านวิชาการ ทักษะด้านความรู้ความคิด ทักษะด้านการบริหาร ทักษะด้านการวางแผน ทักษะด้านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะด้านการประเมิน ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการสื่อสารและการบริหารจัดการ และทักษะด้านการสร้างทีมงาน โดยทักษะที่มีแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุด และมีความเห็นสอดคล้องกันอันดับแรก คือ ทักษะด้านการสร้างทีมงาน ส่วนแนวโน้มเป็นไปได้น้อยและมีความเห็นสอดคล้องกันอันดับสุดท้าย คือ ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการสื่อสารและการบริหารจัดการ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอรสา มาสิงห์ (2562, น. 113-114) เรื่อง การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา พบว่า ทักษะที่มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุดมี 4 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการวางแผน ทักษะการสร้างทีมงาน ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะมนุษยสัมพันธ์ และมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากมี 2 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการจูงใจ หากพิจารณาเป็นรายด้านสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้

ทักษะด้านการแก้ปัญหา พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านการแก้ปัญหา ผู้บริหารสถานศึกษาควรแก้ปัญหาโดยการค้นหาปัญหาทำความเข้าใจ วิเคราะห์ผลกระทบทั้ง ระยะสั้นและระยะยาว มีสติ รับฟังปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ควรไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีกระบวนการสร้างทีมงานให้มีส่วนร่วมปรึกษาหารือร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นระบบ มีแบบแผน และมีการประเมินผลทุกครั้ง ที่สำคัญควรยึดหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 พรหมวิหารธรรม 4 และปราศจากอคติ 4 มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dubrin (2012) ผู้บริหารต้องทำ

หน้าที่วินิจฉัย สาเหตุของปัญหา และตัดสินใจแก้ไขปัญหาค้นหาสาเหตุที่แท้จริงด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ทักษะด้านเทคนิค ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านนโยบาย ตลอดจนนำเอาหลักคุณธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข

ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรมผู้บริหารสถานศึกษาควรให้มีการติดตามประเมินผล การใช้นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการให้ชัดเจน และมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีการประเมินความพึงพอใจของการใช้นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ รับฟังความเห็นของครูบุคลากร เจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการพัฒนาปรับปรุงนำเทคนิคใหม่ ๆ ที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้ นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมพร พงษ์เพชร (2561, น. 56) ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม คือความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลง เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนแผนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของไกรสร เจียมทอง (2561, น. 9-10) ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นการสร้างกระบวนการปรับเปลี่ยนโอกาสไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์และเอานวัตกรรมมาสู่การปฏิบัติ

ทักษะด้านสร้างทีมงาน พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านสร้างทีมงานผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความ ภาคภูมิใจ ปณิธาน Mindset ทักษะคิด แนวคิดใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดในตัวครูบุคลากรเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา จัดสรรสวัสดิการ รางวัล โบนัส ตามผลงานที่ปรากฏ พร้อมอำนวยความสะดวกในการทำงานของครูบุคลากรเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา คอยช่วยเหลือมีน้ำใจให้คำปรึกษาในการทำงาน สนับสนุนให้เกิดความภาคภูมิใจในวิชาชีพและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาด้านวิทยฐานะให้เป็นผู้มีคุณวุฒิในการประกอบวิชาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมพร พงษ์เพชร (2561, น. 59) ทักษะการทำงานเป็นทีม คือ ความสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการวางแผนร่วมกันมีเป้าหมาย กระตุ้นให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจขององค์กรสู่ความสำเร็จ

ทักษะด้านภาวะผู้นำ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิธีการแนะนำแนวทางในการดำเนินงานในการทำงานด้วยการใช้กระบวนการ PDCA ในการบริหารพร้อมทั้งให้ความสำคัญแก่ครู บุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน ใช้หลักแห่งความเมตตาธรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความฉลาด อดทน ปฏิภาณไหวพริบ ที่ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองพร้อมทำงานในทุกสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม กล้าในการตัดสินใจ และสามารถสร้างการทำงานที่เป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จัดลำดับความสำคัญของการทำงาน โดยมีการวางแผนงาน เวลางานกับ เวลาส่วนตัวให้สมดุลกัน และมีการเรียนรู้แสวงหาวิธีการเทคนิคเพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการในการทำงานอยู่เสมอ สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Sergiovanni (1998) กล่าวว่า ทักษะด้านการเป็นผู้นำ ด้านการวางแผน การติดต่อสื่อสาร การจัดการดำเนินงาน การมอบหมายงานและการประเมินผล ตลอดจนการแก้ปัญหาความขัดแย้งกล้าตัดสินใจ เพื่อนำองค์กรสู่ความสำเร็จ

ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัลผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้าน ICT ของสถานศึกษาให้ชัดเจน และบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศสถานศึกษาที่เอื้อต่อการใช้ ICT ส่งเสริมการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถด้าน ICT อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอต้องทำตนให้เป็นผู้นำทางด้าน ICT ในการปฏิบัติงานอย่างที่เหมาะสม ส่งเสริม สนับสนุน สร้างแรงจูงใจครูบุคลากรของสถานศึกษาให้นำความรู้ความสามารถด้าน ICT มาสร้างสรรค์นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนและในการปฏิบัติงานมีระบบการกำกับติดตามประเมินผล และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เป็นไปตามนโยบายของสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีการนำ ICT มาประยุกต์ใช้ในบริหารงาน 4 ฝ่ายตลอดถึงกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในด้าน ICT สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมพร พงษ์เพชร (2561, น. 61) ทักษะการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม ดิจิทัล คือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมทันยุคสถานการณ์ ขององค์กรเพื่อเพิ่มความสะดวกรวดเร็ว แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ประสบการณ์ และยังสามารถจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชษิตา ศิริมัน (2564, น. 415) ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 จำต้องพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัลให้คล่องแคล่ว สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบันมาใช้อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสื่อสาร เพื่อการเผยแพร่ข้อมูล สร้างชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อการพัฒนาองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

ทักษะด้านวิชาการ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษายุค 5G ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก เรียนรู้ได้ทุกที่และทุกเวลา ต้องปรับตัวเองและสถานศึกษาให้เพื่อพัฒนาความรู้ด้านวิชาการ นำมาประยุกต์ใช้ในด้านวิสัยทัศน์ ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุค Digital-Age Learning Culture และสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพ เพื่อปรับปรุงระบบงาน หลักสูตร และพัฒนาการศึกษาแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงยุค 5G และผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการความรู้ (KM) ของโรงเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้ปกครอง และนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจารย์ พานิช (2558, น. 16-21) ทักษะด้านวิชาการ คือ การดำเนินงานวิชาการที่มีความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบันให้เกิดความสำเร็จแก่นักเรียนตลอดชีวิต

ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลักพรหมวิหารธรรม และหลักอคติ 4 ในการขจัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในองค์กร ยอมรับฟังและเคารพความคิดเห็นของทุกคน กล้าเผชิญกับปัญหา เจรจาด้วยเหตุผลหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่รุนแรงที่อาจสร้างความแตกแยกในการทำงาน ควรสื่อสารให้ชัดเจนตรงประเด็นยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน เคารพสิทธิมนุษยชน ไม่เลือกปฏิบัติ ยอมรับผิดให้อภัยซึ่งกันและกันในการทำงาน สร้างระบบประสานงานและลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในองค์กร ตลอดจนการยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรศร เจริญทอง (2561, น. 9-10) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล รู้จักการยืดหยุ่น ให้เกียรติผู้อื่น สร้างบรรยากาศให้เกิดความสุขในการทำงาน สร้างความเชื่อใจยอมรับซึ่งกันและกันรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมถึงความเป็นอยู่ของเพื่อนร่วมงาน เพื่อส่งผลต่อการทำงานขององค์กรที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชษิตา ศิริมัน (2564, น. 415) ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 จำต้องศึกษาและพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และมอบหมายงานให้บุคลากรปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นหลัก ในการค้นหาสาเหตุของปัญหา และกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาในการบริหารสถานศึกษา ควรปรึกษาผู้รู้เพื่อการตัดสินใจในการทำงาน และการใช้หลัก SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ ยึดหลักความถูกต้อง หลีกเลี่ยงการตัดสินใจตามความรู้สึกของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Drake and Roe (1986) ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการใช้ความรู้ ความคิด ปัญญาในการบริหารงานภายในองค์กร เป็นทักษะของผู้บริหารที่สามารถพัฒนาได้ และเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างทักษะด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณฑาทิพย์ นามนุ (2561, น. 56) ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลอย่างเป็นระบบ คิดแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ มาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดผลดีในการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีญญา น้อยพิมาย (2562, น. 50-53) ได้กล่าวว่า ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ หมายถึง การมีความรู้ ความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องของการบริหารงาน การวางแผนและการพัฒนาการปฏิบัติงานระดับต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา มีแนวคิดใหม่ ๆ สร้างสรรค์และพัฒนาผลงานเพื่อให้เกิดผลดีต่อสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ผลการตรวจสอบแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้

ทักษะด้านการแก้ปัญหา พบว่าแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรแก้ปัญหาโดยกำหนดปัญหา ระยะสั้นและระยะยาว ค้นหาสาเหตุของปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีไม่ใช้อารมณ์ ต้องมีสติ รับฟังปัญหาที่เกิดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีกระบวนการทำงานสร้างทีมงานเข้ามาปรึกษาหารือร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นระบบ มีแบบแผน มีการประเมินทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรโดยยึดหลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และปราศจากอคติ 4 คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม พบว่าแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้มีการติดตาม ประเมินผลการใช้นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการให้ชัดเจนและมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และมีการประเมินความพึงพอใจของการใช้นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมประยุกต์ใช้ และรับฟังความเห็นของครูบุคลากร เจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาปรับปรุงการใช้การใช้นวัตกรรมที่นำประยุกต์ใช้ คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำเทคนิคใหม่ ๆ ที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้ นวัตกรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านสร้างทีมงาน พบว่าแนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความ ภาคภูมิใจ ปณิธาน Mindset ทักษะคิด แนวคิดใหม่ ๆ ความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดในตัวครูบุคลากรเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดสรรสวัสดิการ รางวัล โบนัส ตามผลงานที่ปรากฏ พร้อมอำนวยความสะดวกในการทำงานของครูบุคลากรเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการทำงานที่คอยช่วยเหลือกัน มีน้ำใจและให้คำปรึกษาในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสนับสนุนให้มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาด้านวิทยฐานะให้เป็นผู้มีคุณวุฒิในการประกอบวิชาชีพ คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านภาวะผู้นำ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิธีการแนะนำแนวทางในการดำเนินงานในการทำงานด้วยการใช้กระบวนการ PDCA ในการบริหารพร้อมทั้งให้ความสำคัญแก่ครู บุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรปลูกฝังในเรื่องการทำงานโดยใช้หลักแห่งความเมตตาธรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และทำตนเป็น แบบอย่างที่ดีในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความฉลาด อดทน ปฏิภาณไหวพริบ ที่ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองพร้อมทำงานในทุกสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องกล้าในการตัดสินใจ และสามารถสร้างการทำงานที่เป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดลำดับความสำคัญ ของการทำงาน โดยมีการวางแผนงาน เวลางานกับ เวลาส่วนตัวให้สมดุลกัน และมีการเรียนรู้และแสวงหาวิธีการเทคนิคเพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการในการทำงานอยู่เสมอ คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้าน ICT ของสถานศึกษาให้ชัดเจน และบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศสถานศึกษาเพื่อเอื้อต่อการใช้ ICT ให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถด้าน ICT อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำตนให้เป็นผู้นำทางด้าน ICT ในการปฏิบัติงานอย่างที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุน สร้างแรงจูงใจครูบุคลากรของสถานศึกษาให้นำความรู้ความสามารถด้าน ICT มาสร้างสรรค์นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนและในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีระบบการกำกับติดตามประเมินผล และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้ ICT อย่างมีประสิทธิภาพ ที่เป็นไปตามนโยบายของสถานศึกษาได้อย่าง คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการนำICT มาประยุกต์ใช้บริหารงาน 4 ฝ่ายตลอดถึงกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในด้าน ICT คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านวิชาการ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษายุค 5G ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก เรียนรู้ได้ทุกที่และทุกเวลา ต้องปรับตัวเองและสถานศึกษาให้เพื่อพัฒนาความรู้ด้านวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำประโยชน์จากเทคโนโลยียุค 5G มาประยุกต์ใช้ในด้านวิสัยทัศน์ ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุค Digital-Age Learning Culture และสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการปรับปรุงระบบงาน หลักสูตรและพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี การศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดการความรู้ (KM) ของโรงเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้ปกครอง และนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านมนุษย์ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลักพรหมวิหารธรรม และหลักอคติ 4 ในการขจัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในคิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้อง ยอมรับฟังและเคารพความคิดเห็นของทุกคน กล้าเผชิญกับปัญหา เจริญด้วยเหตุผลหลีกเลี่ยงคำที่รุนแรงที่อาจสร้างความแตกแยกในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสื่อสารให้ชัดเจนตรงประเด็นยึดหลักความถูกต้องในการทำงาน เคารพสิทธิมนุษยชนไม่เลือกปฏิบัติ ยอมรับผิดให้อภัยซึ่งกันและกันในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างระบบ

ประสานงานและลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในองค์กร ตลอดจนการยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันในการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 100

ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ พบว่า แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นหลัก ในการค้นหาสาเหตุของปัญหา และกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาในการบริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรึกษาผู้รู้ในการตัดสินใจในการทำงาน และการใช้หลัก SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาคิดเป็นร้อยละ 100 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารจัดการที่ยึดหลักความถูกต้อง หลักเสียงการตัดสินใจตามความรู้สึกของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 100

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการเป็นผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านสื่อสารสารสนเทศและเทคโนโลยี ดิจิทัล ด้านการคิดวิเคราะห์ ด้านสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้านวิชาการ ด้านมนุษย์ และด้านการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ

แนวทางการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ แก้ไขปัญหาให้ทันทั่วทั้งที่ไม่ผิดพลาด คือ ควรกำหนดปัญหา ระยะสั้นและระยะยาว ค้นหาสาเหตุของปัญหา โดยยึดหลักธรรม อริยสัจ 4 พรหมวิหารธรรม 4 และปราศจากอคติ 4 การติดตาม ประเมินผล นวัตกรรมที่น่าประยุกต์ใช้ คือ ควรติดตามและประเมินความพึงพอใจการใช้นวัตกรรม และพัฒนาปรับปรุงตามวิธีการแนวทางเทคนิคใหม่ การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคคลในองค์กร คือ ควรสร้างความภาคภูมิใจ ทัศนคติ Mindset ทักษะ ทักษะคิดสร้างสรรค์ ให้สวัสดิการตามผลงาน จากการทำงานเป็นทีม การแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการดำเนินงาน คือ ควรชี้แนะแนวทางการทำงาน โดยกระบวนการ PDCA มีความรับผิดชอบ จัดลำดับความสำคัญของงาน การนำเทคโนโลยี ดิจิทัล มาประยุกต์ใช้ในระบบงาน คือ ควรกำหนดวิสัยทัศน์ด้าน ICT ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ผูกอบรมพัฒนาบุคลากรด้าน ICT ระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารสถานศึกษา ความเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ คือ ควรยอมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพ มีการปรับปรุงระบบงาน มีการปรับปรุงหลักสูตร สร้างระบบฐานข้อมูลความรู้ของสถานศึกษา จัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในองค์กร คือ ควรใช้หลักพรหมวิหารธรรม เสริมสร้างความสามัคคี รับฟังความคิดเห็น สื่อสารให้ชัดเจนตรงประเด็น สร้างระบบระเบียบประสานงานและยกย่องให้เกียรติกัน และ สามารถคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ ควรใช้หลักอริยสัจ 4 และการวิเคราะห์ SWOT Analysis

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาผู้บริหารด้านความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และการจัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในองค์กร

1.2 ควรนำนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาผู้บริหารด้านความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และการจัดความขัดแย้งและสร้างความเท่าเทียมกันในองค์กร จัดทำแผนงาน/โครงการ ไปสู่การปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรวิจัยเรื่อง ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6

2.2 ควรวิจัยเรื่อง ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6

2.3 ควรวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งและความเท่าเทียมกันในองค์กร ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6

แหล่งอ้างอิง

ไกรสร เจียมทอง. (2561). *ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม].

โชษิตา ศิริมัน. (2564). *ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ. 2564* (น. 407-416). วิทยาลัยนครราชสีมา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ปัทมพร พงษ์เพชร. (2561). *ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบุรี].

พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 50ก. หน้า 11-21.

พระวรรณกร กิตติญาโณ (แก้วพิลา), สมศักดิ์บุญปุ, ระวีงเรืองสังข์, และสมหมายจันทร์เรือง. (2561). *การพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3), 66-76.

- พระสายสิทธิ์ ลิทธิโท. (2564). การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 1(1), 17-24.
- แพรวดา สนองฝัน. (2557). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มณฑาทิพย์ นามนุ. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). แนวโน้มการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. สำนักงานเลขาธิการ คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรัณญา น้อยพิมาย. (2562). ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน. (2564). แบบรายงานผลการออกนิเทศ ติดตาม กำกับคุณภาพ เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดน่าน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อรสา มาสิงห์. (2562). การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 13(2), 105-118.
- Drake, T. L., & Roe, H. W. (1986). *The Principal ship* (3rd ed.). MacMillan.
- Dubrin, A. J. (2012). *Essentials of Management*. South-Western Cengage Learning.
- Sergiovanni, T. J. (1998). Leadership as pedagogy, capital development and school effectiveness. *International Journal of Leadership in Education*, 1(1), 37-46.

การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

THE DEVELOPMENT OF A HOLISTIC EARLY CHILDHOOD EDUCATION
MANAGEMENT MODEL FOR CHILD DEVELOPMENT CENTER, PHUNPHIN
DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

จิรประภา มีหนู^{1*}

Jiraprapa Meenu

ญาณิศา บุญจิตร *

Yanisa Boonchit

บรรจง เจริญสุข *

Banjong Jaroensuk

Corresponding Author E-mail: jiraprapameenu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม 2) พัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม 3) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยมี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมประชากร ได้แก่ บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จำนวน 71 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม พิจารณาตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม ประชากรเดียวกับขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ มีค่าความเชื่อมั่น 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร และด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา

2. แบบแผนการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการศึกษาและ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา, ปฐมวัย, องค์รวม, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, การพัฒนาแบบแผน

* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Educational Administration, Suratthani Rajabhat University

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the state of the early childhood education management model using a holistic approach 2) to develop the early childhood education management model using a holistic approach 3) to determine the suitability and feasibility of the early childhood education management model using a holistic approach for child development centers in Phunphin District, Surat Thani Province. The research procedure consisted of three steps. Step 1 was used to study the state of early childhood education management using a holistic approach from the population of 71 child development center personnel in Phunphin District selected by purposive sampling. Data were collected by a questionnaire with a reliability of 0.99 and were analyzed by mean and standard deviation. Step 2 was used to develop the early childhood education management model using a holistic approach, which model was examined by five experts. Step 3 was used to determine the suitability and feasibility of the early childhood education management model using a holistic approach with the population taken from Step 1. Data were collected by a suitability and feasibility form with a reliability of 0.95 and were analyzed by mean and standard deviation.

The results of this research found that:

1. The state of the early childhood education management using a holistic approach was at a high level in overall and each aspect ranked in descending order: organization of learning experiences, promotion of personnel development, curriculum management, and creation of a cooperative network in education management.

2. The early childhood education management model using a holistic approach comprised four components: 1) principle 2) objective 3) process of educational management 4) success condition.

3. The determination of the early childhood education management model using a holistic approach showed that overall the suitability and feasibility of the model were at the highest level.

Keywords: Education management, Early childhood, Holistic approach, Child development centers, Model development

บทนำ

ปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตและการพัฒนาการในทุกด้าน เป็นช่วงวัยที่พัฒนาการทางด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุดและเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับพัฒนาการในช่วงวัยต่อไป การพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงเป็นรากฐานที่มีผลต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของคนตลอดชีวิต เยาวชนและผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีมีความสามารถเรียนรู้ ทำงานได้เก่งและเป็นพลเมืองดีที่จะนำสู่ความสำเร็จในสังคมที่ท้าทายในศตวรรษที่ 21 ต้องได้รับโอกาสการพัฒนาอย่างรอบด้านในช่วงปฐมวัย (คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ, 2562, น. 1) การจัดการศึกษา

ปฐมวัยจึงต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างเป็นองค์รวม และสมดุลครบทุกด้าน ผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย นอกจากนี้ยังต้องสอดคล้องกับการทำงานของสมอง การเสริมสร้างทักษะการคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยการสร้างวินัยเชิงบวก รวมทั้งให้การศึกษาที่มีคุณภาพ ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการและเกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตรด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ที่แท้จริงของเด็ก ซึ่งครอบคลุมสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรม และความเป็นไทยกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561, น. 3)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับประชาชนในเขตบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ บริการสาธารณะด้านการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ซึ่งการจัดบริการสาธารณะด้านการศึกษาในระดับท้องถิ่นจะช่วยสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ด้วยมาตรการการกระจายอำนาจและการกระจายงบประมาณสู่จังหวัด ท้องถิ่น และสถานศึกษาเพื่อให้ท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น (วุฒิสาร ตันไชย, 2559, น. 73) ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการถ่ายโอนจากส่วนราชการต่าง ๆ และที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้นเอง ดังนั้น มาตรฐานการดำเนินงานและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านโครงสร้าง อาคาร สถานที่ และการบริหารงาน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559, น. ก-ข)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัยในรูปแบบของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยมีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยในหลายช่วงอายุเพื่อดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 2-5 ปี ที่เข้ารับการบริการทุกคนให้มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการตามวัยอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล มีพัฒนาการที่เหมาะสมทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านวินัย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนและประเทศชาติ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560, น. 3) แต่จากการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมา พบว่า ยังมีปัญหาหลายประการ ได้แก่ ครูและผู้ดูแลเด็ก ครูหรือผู้ดูแลเด็กยังไม่สามารถจัดการความท้าทายในห้องเรียนและส่งเสริมทักษะให้กับเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ได้รับการพัฒนา/ฝึกอบรมในระดับต่ำ ระบบการติดตามและประเมินผลยังคงมีมาตรฐานค่อนข้างมีความซ้ำซ้อนและประกอบด้วยหลายตัวชี้วัด และขาดการตระหนัก

ถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ รวมถึงสังคมในภาพรวมยังไม่มากพอที่จะสร้างแรงกดดันทางสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, น. 9-10)

จากเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางโดยมีแนวคิดในการพัฒนาเด็กแบบองค์รวมให้สามารถพัฒนาความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทศักยภาพและความพร้อมของสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ โดยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองและชุมชน ส่งผลให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับได้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - 1.1 ประชากร ได้แก่ บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ประกอบด้วย หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/รักษาการหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 26 คน นักวิชาการศึกษา จำนวน 12 คน และครู/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 33 คน รวม 71 คน โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด
 - 1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ลักษณะแบบตรวจสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หาค่าความเชื่อมั่น

ของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach (1990, pp. 202-204) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.99

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

2. ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดำเนินการโดยการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม หมายกร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ แล้วดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (IOC) ของร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ดำเนินการโดยการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1 ประชากร ได้แก่ บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ประกอบด้วย หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/รักษาการหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 26 คน นักวิชาการศึกษา จำนวน 12 คน และครู/ผู้ดูแลเด็ก จำนวน 33 คน รวม 71 คน โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด

3.2 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ลักษณะแบบตรวจสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach (1990, pp. 202-204) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.95

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

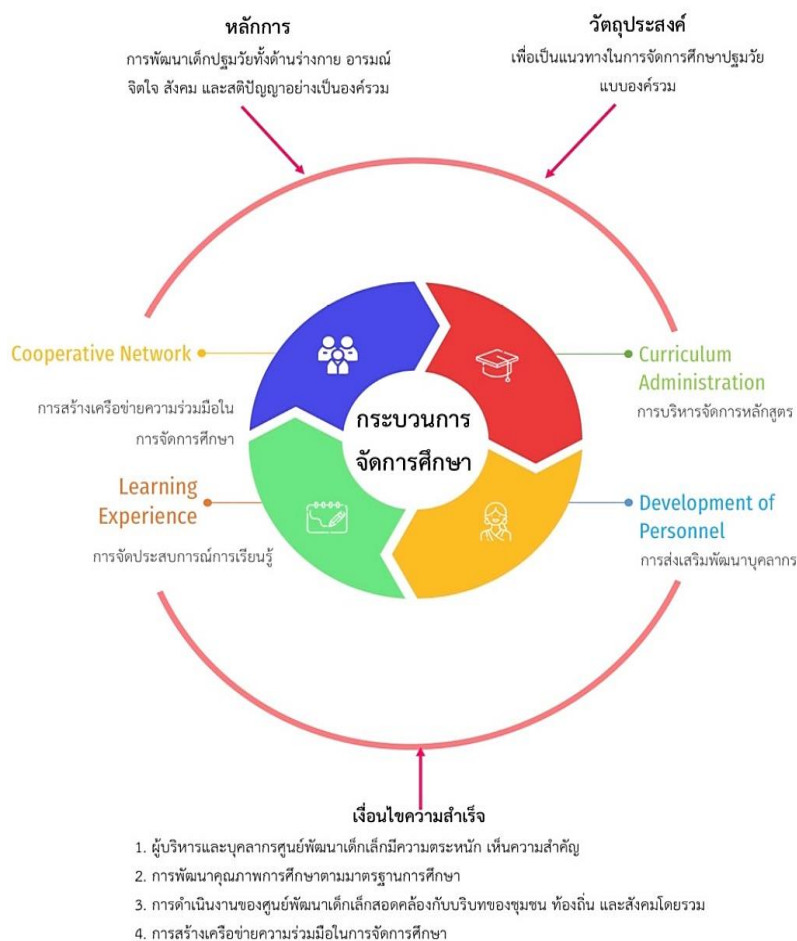
สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\mu=4.17$, $\sigma=0.59$) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ($\mu=4.27$, $\sigma=0.64$) ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ ($\mu=4.20$, $\sigma=0.62$) ด้านการบริหารจัดการ

หลักสูตร ($\mu=4.18$, $\sigma=0.58$) และด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา ($\mu=4.05$, $\sigma=0.64$)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีองค์ประกอบของรูปแบบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการศึกษา 4) เงื่อนไขความสำเร็จ แสดงดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

โดยมีรายละเอียดรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

2.1 หลักการ การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และสมดุลครบทุก

ด้าน ผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย นอกจากนี้ยังต้องสอดคล้องกับการทำงานของสมอง การเสริมสร้างทักษะการคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยการสร้างวินัยเชิงบวก รวมทั้งการให้การศึกษาที่มีคุณภาพด้วยการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการและเกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตรด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริงที่สะท้อนถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ที่แท้จริงของเด็ก

2.2 วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่สอดคล้องกับบริบทและนโยบายการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กระบวนการจัดการศึกษา มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย 4 งานหลัก ได้แก่ การบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ผู้บริหาร การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ผู้สอน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

2) องค์ประกอบที่ 2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 งานหลัก ได้แก่ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยยึดหลักการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและผู้ปกครอง

3) องค์ประกอบที่ 3 การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย 3 งานหลัก ได้แก่ การกำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลากร การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการติดตามและประเมินผลการพัฒนา

4) องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 2 งานหลัก ได้แก่ การกำหนดแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการสนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ

2.4 เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่

1) ผู้บริหารและบุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความตระหนัก เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

2) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถสร้างความเชื่อมั่นจากผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมโดยรวม

3) การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ท้องถิ่น และสังคมโดยรวม

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างแท้จริง

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=4.57$, $\sigma=0.44$)

อภิปรายผลการวิจัย

สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนั้น อาจเนื่องมาจากการจัดการศึกษาแบบองค์รวม เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาเด็กเป็นลำดับขั้นตอน เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้ค้นพบตนเอง มุ่งสร้างความตระหนัก ความเข้าใจตนเอง เน้นความสำคัญในการพัฒนากาย จิตใจ อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่หลักการสอนหลายรูปแบบ จึงส่งผลให้สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, น.5) กล่าวว่า การพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมคำนึงถึงความสมดุลและครอบคลุมพัฒนาการของเด็กให้ครบทุกด้านในการดูแลพัฒนา และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก ซึ่งในแต่ละด้านของพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการการ ส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโต และมีพัฒนาการสมวัยอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการเป็นแนวทางที่สำคัญในการตัดสินใจที่จะปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรู้ความเข้าใจ จะทำให้สามารถทำนายพัฒนาการในลำดับต่อไปได้ และสามารถวางแผนการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและช่วยเหลือเด็กได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผกามาศ มาตย์เทพ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพ ปัญหา และแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า ระดับสภาพการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทร หลักคำ และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 ปี โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 ปี โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีองค์ประกอบของรูปแบบ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการศึกษา และเงื่อนไขความสำเร็จ ที่เป็นเช่นนั้นอาจ

เนื่องมาจากการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบและการพัฒนา รูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งยังศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม ซึ่งมีโครงสร้างและเนื้อหา สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จึงส่งผลให้ได้รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4 องค์ประกอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของอร่าม วัฒนะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดองค์กรบริหารส่วนจังหวัด ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดองค์กรบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ส่วนที่ 2 ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ และ กระบวนการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ การประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์กรบริหารส่วนจังหวัด มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของจรรยา ยอดอุโมงค์ และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคเหนือตอนบนมีองค์ประกอบ 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการและเหตุผลของรูปแบบ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3 สารสำคัญของรูปแบบ ส่วนที่ 4 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้และส่วนที่ 5 เงื่อนไขของรูปแบบ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจาก ในการศึกษา รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีกระบวนการในการศึกษาตามขั้นตอนโดยการศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎี แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ร่วมกับการศึกษาข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี กำหนดเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เสนอผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบ จึงส่งผลให้รูปแบบการจัด

การศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนิสา สก๊อต และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า ผลยืนยันการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของจรูญ ยอดอุโมงค์, กรองทิพย์ นาควิเชตร, ศรุตฯ ชัยสุวรรณ และสงวนพงศ์ ชวนชม (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดบริการสาธารณะด้านการศึกษา โดยรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นระบบ มีคุณภาพตามหลักวิชาการ และมีมาตรฐานการดำเนินงานและการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และสมดุลครบทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1.1 การนำรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปใช้ ควรศึกษารูปแบบให้เข้าใจในทุกขั้นตอน อย่างละเอียด เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับศักยภาพ ความพร้อม และบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อให้การจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมตามรูปแบบบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรเปิดโอกาสผู้เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครู ผู้ดูแลเด็ก บุคลากรทางการศึกษา ชุมชนท้องถิ่น ผู้ปกครอง สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงเพื่อเกื้อหนุนให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไปใช้ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงานตามรูปแบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาครู และผู้ดูแลเด็กของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม เพื่อให้เข้าใจแนวทางในการดูแลเด็กที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

แหล่งอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2559). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559*. กรมฯ.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). *คู่มือแนวทางการจัดทำหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ. (2562). *มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ*. คณะกรรมการพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ.
- จรรยา ยอดอุโมงค์, กรองทิพย์ นาควิเชตร, ศรดา ชัยสุวรรณ, และสงวนพงศ์ ขวนชม. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตภาคเหนือตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 12(1), 10-18.
- ผกามาศ มาตย์เทพ. (2561). *สภาพ ปัญหา และแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2559). *รูปแบบและประเภทการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. ชัน แพคเก็จจิ้ง (2014).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แนวทางการขยายผลการจัดการ เรียนรู้อย่างมีคุณภาพในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยกรณีศึกษา: การพัฒนาคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สำนักงานฯ.

สุนทร หลักคำ และคณะ. (2561). *การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 ปี โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สุนิสา สก๊อต, สฤณีพงษ์ ลิ้มปิยะเสียร และพัชรี ผลโยธิน. (2560). การพัฒนาแบบการบริหาร การจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหาร ส่วนตำบลในเขตพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก. *วารสารมหาวิทยาลัยราช ภัฏยะลา*, 12(1), 179-191.

อร่าม วัฒนะ. (2561). *รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (5th ed.). Harper Collins Publishers.

การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

THE INTERNAL QUALITY ASSURANCE OPERATION OF THE CHILD
DEVELOPMENT CENTERS IN LAMPHUN PROVINCE UNDER
THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION

ธาชินี สายวิวัฒน์ *

Thachinee Saiwiwath

สังวาร์ วังแจ่ม *

Sangwan Wangcham

จันทร์ฉาย ยมสูงเนิน *

Janchai Yomsoongnern

Corresponding Author E-mail: tanaphonwatch@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักวิชาการศึกษา หัวหน้าศูนย์ ครู และผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 41 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ ด้านการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำรายงานประจำปี ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการประเมินคุณภาพภายใน ด้านการจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ และด้านการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน พบว่า ครูและผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องระเบียบ หนังสือสั่งการ และรูปแบบในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน ขาดความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ และการจัดการระบบสารสนเทศที่ดี การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่การดำเนินงานให้กับชุมชนหรือผู้รับบริการ ขาดการส่งเสริม สนับสนุน การจัดซื้อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย และขาดการนำผลการประเมินคุณภาพภายในมาปรับปรุง พัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาในปีต่อไป

* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่

3. แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ การจัดทำ แผนพัฒนาการศึกษา จัดอบรมและฝึกปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล ทำ ความเข้าใจกับบุคลากรในการดำเนินงานให้ตรงกับมาตรฐานและตัวชี้วัด สนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร และวิเคราะห์ผลในการจัดทำและพัฒนาคู่มือการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน

คำสำคัญ: การดำเนินงาน, การประกันคุณภาพภายใน, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ABSTRACT

The objectives of this study were to investigate the internal quality assurance operation and the problems of the Child Development Centers in Lamphun Province under the Local Administrative Organization and to propose guidelines for its operation. Samples of the study were altogether 41 persons of Religious and Culture, academic officers, chiefs of child development centers, teachers, and staff. Data collection was conducted by using questionnaires and interviews.

The results of this research found that:

1. The level of the internal quality assurance operation of the Child Development Centers in Lamphun Province under the Local Administrative Organization as a whole was high. When considering each aspect of internal assurance conduction, from the maximum to minimum average value, they were monitoring and auditing of educational quality, educational standard establishment, annual report conduction, education management operation by an education development plan, internal quality assessment, continuing educational quality development establishment, administrative and information system management and Institutional educational development plan towards Institutional quality education standard.

2. Problems with its internal quality assurance operation were found in the aspects of teachers and staff that they lacked knowledge and understanding of regulations, official documents of educational development plan conduction, and internal quality assurance process and operation. They had no experience and expertise in information technology and information system use and management. In addition, there was not enough budget to be allocated. In terms of knowledge sharing and operational reports disseminating to the community, they had never existed. There were neither supportive of early childhood learning equipment and media nor further improvement operations after the internal quality assurance assessment result.

3. Guidelines for the internal quality assurance operation are as follows; an education quality development plan should be conducted, information technology utilization for data collection workshop should be held, having staff understand and work by standards and indicators, budget and resources had to be supported and internal assurance operation manual had to be prepared.

Keywords: Operation, Internal quality assurance, Child development centers

บทนำ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานศึกษาอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสถานที่สำหรับบริการดูแลเด็กเล็กในท้องถิ่นที่มีอายุ 3-5 ปี โดยให้ความดูแลและเตรียมความพร้อม ส่งเสริมพัฒนาการที่ดีทั้ง 4 ด้าน (ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา) ให้กับเด็กอย่างเหมาะสมตามวัย เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กในการเข้ารับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป

แนวคิดเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา เริ่มเข้ามาในช่วงปี 2539 เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามการะับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น เอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ที่สามารถสนองเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของรัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาชาติ และแผนพัฒนาศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) และเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในหมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้มีระบบการบริหารคุณภาพที่สร้างความมั่นใจ พึงพอใจต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม

จากการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการประเมินโดยรวมผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดไว้ ซึ่งยังมีหลายตัวบ่งชี้ที่คณะกรรมการประเมินได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา อีกทั้งผู้ดูแลเด็กหลายคนยังไม่มีคุณสมบัติปริญญาดัตรี ด้านการศึกษาปฐมวัย ทำให้ไม่มีความรู้เฉพาะทางที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาแก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ทางด้านงานวิชาการยังไม่มีมีการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กอย่างจริงจัง รวมทั้งการจัดหาทรัพยากรที่เหมาะสมกับเด็กตามวัยยังคงมีความจำกัดในเรื่องงบประมาณซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อการจัดการคุณภาพการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามแนวคิดการประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ตามระบบการประกันคุณภาพภายใน 8 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตามตรวจสอบ

คุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน 8) การจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้แนวทางในการนำไปปรับปรุงและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีคุณภาพ รวมไปถึงผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ทราบปัญหาที่เป็นจุดอ่อนในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน และนำแนวทางนี้ไปแก้ไขได้อย่างตรงจุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตประชากร

กลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจงจาก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดการบริหารส่วนตำบลนาทราย จำนวน 6 ศูนย์ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยต้ม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแม่หว่างห้วยริน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเด่นยางมูล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองบอน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านผาลาด และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพระบาทห้วยต้ม

1.2 ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้อำนวยการกองการศึกษาฯ จำนวน 1 คน นักวิชาการศึกษา จำนวน 2 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 6 คน ครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 11 คน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 21 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 41 คน

1.3 ผู้ให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 11 คน ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 21 คน

1.4 ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการกองการศึกษาฯ จำนวน 1 คน นักวิชาการศึกษา จำนวน 2 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 6 คน

2. กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิด ดังนี้ กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ตามระบบการประกันคุณภาพภายใน 8 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของ

สถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน 8) การจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ประเภทคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ถามเกี่ยวกับ ที่ทำงาน ตำแหน่งหน้าที่การงาน 2) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ตามระบบการประกันคุณภาพภายใน 8 ขั้นตอน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ 3) ตอนที่ 3 ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีลักษณะเป็นปลายเปิด

3.2 แบบสัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และทำการจดบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แบบสัมภาษณ์มีประเด็นการสัมภาษณ์ ตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ตามระบบการประกันคุณภาพภายใน 8 ขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยเลือกเฉพาะประเด็นที่เกิดปัญหาสูงสุด 3 อันดับแรกจากการตอบแบบสอบถามเป็นกรอบในการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์การดำเนินการประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ 8 ขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) นำเสนอในรูปแบบตาราง

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.3 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากปัญหาจากแบบสอบถามและผลการดำเนินงานที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้าน 3 ลำดับสุดท้าย มาจัดทำแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการ

สัมภาษณ์ เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญนำเสนอแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน จากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนา (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขั้นตอนการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ด้านการจัดทำรายงานประจำปี ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ด้านการประเมินคุณภาพภายใน ด้านการจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

1. ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า ครูและผู้ดูแลเด็ก มีความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาที่ไม่ตรงกัน ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องระเบียบ หนังสือสั่งการ และรูปแบบในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา นอกจากนี้ยังขาดความชัดเจนในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา จึงทำให้คณะผู้บริหารและคณะครูไม่มีความเข้าใจในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้ครูและผู้ดูแลเด็กไม่มีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการเก็บข้อมูลหรือใช้เป็นช่องทางติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ขาดกระบวนการบริหารจัดการระบบสารสนเทศที่ดี ปัญหาการแบ่งงานด้านการบริหารและสารสนเทศที่ไม่ชัดเจน จึงทำให้การทำงานล่าช้าและไม่เป็นระบบ ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัด ปัญหาการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนการจัดระบบสารสนเทศ นอกจากนี้การจัดทำข้อมูลสารสนเทศของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ไม่มีการเผยแพร่การดำเนินงานให้กับชุมชนหรือผู้รับบริการ ทำให้ไม่เกิดผลสะท้อนกลับว่าการจัดทำโครงการหรือการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ส่งผลดีต่อเด็ก สังคม ชุมชนอย่างไร ครูและผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจ ในขั้นตอนการจัดทำและพัฒนาคู่มือการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขาดการส่งเสริม สนับสนุน การจัดซื้อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับ

เด็กปฐมวัย ขาดความเข้าใจในงานเอกสาร งานคลัง และงบบัญชีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาแบบซ้ำเดิมทุกปี ทำให้พบปัญหาแบบเดิม แต่ไม่ให้ความสำคัญในการแก้ไข นอกจากนี้ยังขาดการเผยแพร่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน ไม่มีการนำผลการประเมินคุณภาพภายในมาปรับปรุง พัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาในปีต่อไป

2. แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ทักษะในการปฏิบัติจริง โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มาเป็นวิทยากรในการอบรม เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ให้กับบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และควรมีการจัดประชุม ปรึกษาหารือวางแผนร่วมกัน เพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน ควรมีการจัดอบรมและฝึกปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล และประสานงานกับผู้ปกครอง มีการจัดประชุมแบ่งงาน ทำความเข้าใจกับบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในการดำเนินงานให้ตรงกับมาตรฐานและตัวชี้วัด ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ ทรัพยากร และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดระบบบริหารและสารสนเทศให้เป็นระบบ มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานการจัดระบบสารสนเทศ พร้อมทั้งนำผลการดำเนินงานที่วิเคราะห์มาปรับปรุงแก้ไข ในการจัดระบบบริหารและสารสนเทศในครั้งต่อไป สร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และมีการจัดประชุม วิเคราะห์ผลในการจัดทำและพัฒนาคู่มือการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน ควรมีการเผยแพร่ผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับชุมชน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชนอื่น มีการจัดสื่อและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพสำหรับเด็กปฐมวัย ตามช่วงอายุของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการนำผลการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษามาวิเคราะห์ และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้นำประเด็นที่สำคัญ ๆ มาอภิปรายผล ดังนี้

1. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ระบบการประกันคุณภาพภายใน 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดมาตรฐาน

การศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน 8) การจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญสนับสนุนการดำเนินงาน เรื่องการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกจาก สมศ. ทั้งยังให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นที่ยอมรับจากคนในชุมชนองค์กรภาครัฐ และองค์กรอิสระ ให้สามารถดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตามประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ซึ่งกฎกระทรวงฉบับนี้ให้ความชัดเจนเกี่ยวกับระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ในส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน โดยการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด ตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ มีคุณภาพตามมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ องค์การ วงศ์เรือง (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินการการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรชา ชัยศิริรัตนดำรง (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนในอำเภอรอดุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูติ การญจน์ ทองธรรม (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมการดำเนินการการประเมินคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย พบว่า การมีส่วนร่วมการดำเนินการการประเมินคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

2. ปัญหาการดำเนินการการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

การดำเนินการการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ยังขาดความต่อเนื่องขาดความชัดเจนในด้านนโยบาย ปัญหาด้านงบประมาณ ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน เป็นต้น การวางแผนและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด แต่บุคลากรผู้ปฏิบัติงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขาดความรู้ในด้านดังกล่าว ทำให้ไม่พร้อมในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา รวมไปถึงวิธีการบริหารและสารสนเทศก็ไม่ทราบการเก็บ

ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถดึงข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุง การประกันคุณภาพภายในจากมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พงษ์รัตน์ คุณทวีลาภผล (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานประกัน คุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ปัญหาการ ดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ด้านการวางแผน ขาดความเข้าใจวิธีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ขาด ความสามารถในการจัดระบบบริหารและสารสนเทศและขาดความร่วมมืออย่างเต็มที่จาก หน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล คำลือ (2558) ได้ศึกษา เรื่อง การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาในการดำเนินงาน มีการดำเนินงานไม่ ต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลากร ทำให้ขาดความชัดเจนในด้านนโยบายการบริหารงาน การคัดเลือกหัวหน้าศูนย์ การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษามีความล่าช้า ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง บุคลากรทางการศึกษาน้อยแต่มีภาระงานมาก ครูและผู้ดูแลเด็กไม่มีความรู้ ความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และการดูแลเด็กเล็กไม่มีการจัดเก็บ ข้อมูลให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแบบแผน การจัดทำรายงาน การดำเนินงาน กระบวนการติดตามประเมินผลและปัญหาด้านการพัฒนาผู้เรียน และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาณิช ลิทา (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและแนวทางการ พัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 พบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาแต่ละด้าน มีปัญหาสำคัญดังนี้ ด้านการวางแผนเตรียมการปัญหาสำคัญครูขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผน ด้านการ ดำเนินการปฏิบัติตามแผนไม่สามารถดำเนินการได้ตามปฏิทินการปฏิบัติงาน ด้านการกำกับ ตรวจสอบการปฏิบัติงานขาดระบบและความไม่จริงจังของคณะกรรมการประกันคุณภาพ ขาด งบประมาณและความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัด ลำพูน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีแนวทาง สำคัญคือ ควรอบรมชี้แจงให้ครูและผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา มีการเชิญนักวิชาการให้ความรู้ความเข้าใจต่อครูและผู้ดูแลเด็ก ขอรับการสนับสนุนทรัพยากรการดำเนินงานจากผู้นำชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของ ผู้ปฏิบัติงานในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาควรมีการค้นคว้าร่วมวิเคราะห์และสร้างความ เข้าใจร่วมกัน ปรับโครงสร้างหน้าที่ในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับชุมชนหาทางร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ดูแลเด็ก ควรนำนโยบายหลักของผู้บริหารมาจัดทำ แผนการพัฒนาและควรมีกระบวนการคัดเลือกเพื่อบรรจุแต่งตั้งหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและ ผู้ดูแลเด็กที่เป็นที่ยอมรับของชุมชนและบุคคลทั่วไปและสนับสนุนงบประมาณในการบริหาร

จัดการและการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ดีขึ้น จัดทำระบบที่เป็นแนวทางเดียวกันและมีการจัดเอกสารอย่างเป็นหมวดหมู่สะดวกต่อการค้นหาและใช้งาน สร้างความตระหนักในการให้ความสำคัญและส่งเสริมความรู้แก่ครูและผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับการจัดทำรายงานประเมินคุณภาพภายในและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและการจัดทำรายงานประจำปี ควรมีศึกษานิเทศก์เข้าประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นในคราวต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล คำลือ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางพัฒนาการดำเนินงานควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินงาน ควรมีการค้นคว้าร่วมวิเคราะห์กำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน เพิ่มการอบรมให้ความรู้ของครู ผู้ดูแลเด็ก และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา สนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาที่มาจากนโยบายหลักของผู้บริหาร ปรับโครงสร้างหน้าที่ในการดำเนินงานให้เหมาะสม และควรมีการติดตามประเมินผลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี พรหมดีสาร และ กานต์ เนตรกลาง (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า แนวทางแก้ปัญหาการดำเนินการประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางแก้ปัญหาคือ สถานศึกษาควรจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ แต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความรู้มาพัฒนาคุณภาพการศึกษา และมีการนิเทศติดตาม กำกับเพื่อกระตุ้นการพัฒนางานให้เป็นระบบ สร้างความตระหนักแก่บุคลากรในการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพภายใน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ได้แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา จัดอบรมและฝึกปฏิบัติการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล ทำความเข้าใจกับบุคลากรในการดำเนินงานให้ตรงกับมาตรฐานและตัวชี้วัด สนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากรและวิเคราะห์ผลในการจัดทำและพัฒนาคู่มือการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สถานศึกษาควรกำหนดมาตรฐานการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กปฐมวัย ชุมชน และความต้องการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.2 การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ควรสนับสนุนให้ความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแก่ครูและผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับปัญหา เป้าหมาย และจุดเน้นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ เป้าหมาย ตรงตามความต้องการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.3 การจัดระบบบริหารและสารสนเทศสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีข้อมูลสารสนเทศด้านต่าง ๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีความครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นปัจจุบัน

1.4 การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ควรส่งเสริมกำหนดขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละโครงการ มีกระบวนการตรวจสอบตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ งบประมาณ มีความเหมาะสม เพียงพอในแต่ละโครงการ

1.5 การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการตรวจสอบทบทวนคุณภาพการศึกษา ดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้สอดคล้องตามมาตรฐานการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1.6 การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการประเมินคุณภาพการศึกษาและมีการประชาสัมพันธ์แจ้งกำหนดเวลา ขั้นตอนชัดเจนล่วงหน้าเพื่อทราบโดยทั่วกัน ชี้แจงให้ครูและผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความเข้าใจขอบข่ายของการประเมินคุณภาพการศึกษา

1.7 การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน ควรส่งเสริมให้มีการจัดทำข้อมูลที่สมบูรณ์และเป็นปัจจุบัน มีความถูกต้องตามข้อเท็จจริง

1.8 การจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมให้มีการประเมินตนเองในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). กระทรวงฯ.
- ชุดิการณญจน์ ทองธรรม. (2560). การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมการดำเนินงานการประเมินคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นิรชา ชัยศิริรัตนดำรง. (2554). การศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนในอำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนครพนม.
- พจรัตน์ คุณทวีลาภผล. (2560). ปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.
- วาลิช ลีทา. (2560). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ, 17(1), 97-103.
- ศศิวิมล คำลือ. (2558). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุปราณี พรหมดีสาร และกานต์ เนตรกลาง. (2559). การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครราชสีมา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- องค์การ วงศ์เรือง. (2553). สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และกลวิธีการกำกับตนเอง กับการพัฒนาทักษะการสื่อสาร
สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

TRANSFORMATIVE LEARNING AND SELF-REGULATED LEARNING WITH
COMMUNICATION SKILLS DEVELOPMENT FOR UNDERGRADUATE STUDENTS

รงค์รบ น้อยสกุล *

Rongrop Noysakun

สุภาณี เส่งศรี **

Supanee Sengsri

กอบสุข คงมนัส **

Kobsook Kongmanus

Corresponding Author E-mail: beeverbkk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผ่านการวิจัยเอกสาร ในประเด็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับกลวิธีการกำกับตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งจากผลการศึกษา ครูผู้สอนสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ โดยประยุกต์ใช้ทั้งสองทฤษฎีร่วมกัน ตามกระบวนการดังนี้ 1) ปฐมนิเทศนักศึกษา ผู้สอนแจ้งกติกา เครื่องมือต่าง ๆ รูปแบบการเรียนรู้ เมื่อเสร็จสิ้น ทดสอบก่อนเรียนและวัดการกำกับตนเอง 2) ผู้สอนให้โจทย์ที่ท้าทาย เพื่อให้นักศึกษาได้เผชิญกับสิ่งที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิม เปิดโอกาสให้นักศึกษาค้นหาและนำเสนอคำตอบ ผู้สอนให้ Feedback พร้อมมอบแหล่งการเรียนรู้ 3) เมื่อเลิกเรียนและกลับบ้าน นักศึกษาต้องประเมินรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้และดำเนินการตามแผนนั้น ๆ โดยมุ่งค้นหาทางเลือกใหม่สำหรับคำตอบด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้สอนมอบให้ หรือ แหล่งการเรียนรู้อื่น 4) นักศึกษำบันทึกพฤติกรรมของตน ตามแบบบันทึกการกำกับตนเองซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งกระดาษ หรือ เครื่องมือจดบันทึกออนไลน์ มีการประเมินรูปแบบการเรียนรู้ของตน ซึ่งสามารถปรับได้ เมื่อรู้สึกไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังต้องมีการกำหนดกลไกการให้รางวัลเมื่อสามารถทำได้ตามแผน หรือลงโทษเมื่อไม่สามารถทำได้ตามแผน 5) เมื่อเข้าชั้นเรียน นักศึกษานำเสนอคำตอบที่เตรียมมา หากไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ผู้สอนสามารถให้ Feedback และแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยนักศึกษาต้องกลับไปเรียนรู้ด้วยตนเองตามแผนจากกลวิธีการกำกับตนเองอีกครั้ง แต่หากคำตอบเป็นไปตามเกณฑ์ ผู้สอนสามารถมอบโจทย์ใหม่ เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนาความสามารถและความมั่นใจ จนกลายเป็นชุดความคิดใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ วิธีคิด และรูปแบบการดำเนินชีวิต 6) ทดสอบหลังเรียน และวัดการกำกับตนเองอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบกับผลก่อนเรียน

คำสำคัญ: การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง, กลวิธีการกำกับตนเอง, ทักษะการสื่อสาร, นักศึกษาระดับปริญญาตรี

* มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Pibulsongkram Rajabhat University

** มหาวิทยาลัยนเรศวร Naresuan University

ABSTRACT

This article is intended to present the results of research studies through document research on the issue of applying Transformative Learning together with Self-Regulated Learning for communication skills development of undergraduate students. The results of the research are as follows: 1) The teacher informs the rules, tools, and learning style. After finished, students take a pre-test and measure their self-regulated learning. 2) Instructors provide challenging problems for students to face things that are not in line with the original perspective and allow students to search and present solutions. Instructors provide feedback and provide learning resources 3) After leaving school and returning home, students must assess their learning style, set learning goals, develop a learning plan, and act accordingly with the aim of finding new options for answers. Teacher-provided learning resources or other learning resources 4) Students record their behavior using a self-regulated record, which can be used either on paper or online. There is an assessment of their learning style which can be adjusted when it feels inappropriate. Mechanisms must also be established to reward when the plan can be accomplished or penalize when the plan cannot be fulfilled. 5) When entering the class, students present their prepared answers. If criteria are not met, teachers can provide feedback and additional learning resources. The students had to return to self-learning according to the plan from self-regulated learning again. But if the answer meets the criteria, the teacher can give a new problem for students to develop their abilities and confidence into a new set of ideas. This will cause changes in knowledge, way of thinking and lifestyle. 6) Post-test and measure self-regulated learning again to compare with the pre-learning results.

Keywords: Transformative learning, Self-regulated learning, Communication skills, Undergraduate student

บทนำ

กระบวนการการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของทุกคน มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความเข้าใจ การเรียนรู้ มีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปรับใช้ได้อย่างไม่จบสิ้น (กรรณา โพธิ์เต็ง และ สุเทพ อ่วมเจริญ, 2560, น. 163) การพัฒนาคุณภาพชีวิต จำเป็นต้องมีความรู้ การได้มาซึ่งข้อมูลหรือความรู้ ต้องอาศัยการสื่อสาร ทั้งจากชีวิตประจำวัน จากรูปแบบของการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (Carver, 1980, อ้างถึงใน ปัทมา สายสอาด, 2551)

การจัดการเรียนการสอนในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ผู้คนกำลังอยู่ในบริบทที่มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคเข้าด้วยกัน ความรู้หมดอายุเร็วขึ้น สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งใหม่เกิดขึ้นเสมอทั้งเชิงวัสดุและกระบวนการ ซึ่งล้วนส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม ผู้คนจำเป็นต้องมีทักษะเพิ่มขึ้น ต้องสามารถบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ของสิ่งใหม่ กับประสบการณ์เดิม (สุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ และ ไพศาล

บรรจสุวรรณ์, 2558) ทักษะที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21 ก็คือทักษะการเรียนรู้ (Learning skill) เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ (Content knowledge) พัฒนาทักษะเฉพาะทาง (Specific skills) สร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Expertise) และเพิ่มสมรรถนะของการรู้เท่าทัน (Literacy) ซึ่งการพัฒนาทักษะดังกล่าว ล้วนต้องการสมรรถนะการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารในระบบการศึกษา ที่ต้องสร้างผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาคนให้เหมาะสมกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555)

จากความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) ได้กล่าวถึงทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st century skills) ว่าสาระวิชาหลัก (Core subject) ที่ประกอบด้วย ภาษา ศิลปะ คณิตศาสตร์ และอื่น ๆ จะยังมีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21

ปัจจุบัน การเรียนรู้สาระวิชาควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของนักศึกษาโดยครูผู้สอนคอยช่วยแนะนำและช่วยออกแบบกิจกรรมที่จะช่วยให้นักศึกษาแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ โดยทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่นักศึกษาทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้แบบ 3R x 7C ซึ่งทักษะ 3R ประกอบด้วย 1) Reading (อ่านออก) 2) (W)riting (เขียนได้) และ 3) (A)rithmetics (คิดเลขเป็น) ส่วนทักษะ 7C ประกอบไปด้วย 1) Critical thinking and problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) 2) Creativity and innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) 3) Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างด้านวัฒนธรรม และความต่างด้านกระบวนการ) 4) Collaboration, Teamwork and leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) 5) Communications, Information and Media literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) 6) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) และ 7) Career and learning skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) โดยทักษะทั้งหมดนั้น จะไม่สามารถเกิดขึ้นเลย หากขาดทักษะการสื่อสารที่ต้องมีทั้งในส่วนของผู้ส่งและผู้รับสาร ทั้งนี้เราจะทราบได้อย่างไรว่านักศึกษามีทักษะการสื่อสาร การวัดผลในลักษณะการวัดทักษะนั้นเป็นการวัดที่กำหนดสถานการณ์เพื่อทดสอบการปฏิบัติรายบุคคล ที่มุ่งเน้นการวัดพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน ที่ละคน ตามชิ้นงานที่ได้รับมอบหมาย อาจวัดกระบวนการปฏิบัติงาน หรือ คุณภาพของผลงาน หรือ ทั้งสองอย่าง (สมชาย วรจิเกษมสกุล, 2559) จากเหตุนี้ ทักษะการสื่อสารนั้นจึงสามารถวัดได้ด้วยการมอบหมายการปฏิบัติงานให้นักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาได้แสดงความสามารถในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลอย่างน้อยสองคน ขึ้นไป หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่มคน โดยใช้สื่อในการถ่ายทอดข้อมูลอย่างมีจุดมุ่งหมาย ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา เหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถทำให้ผู้อื่นเข้าใจ (ปราณี ศรีสวัสดิ์, 2549) ซึ่งทักษะการสื่อสารและทักษะการออกแบบสื่อ นั้น ตรงกับทักษะแบบ 3R x 7C ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมที่นักศึกษาทุกคนต้องมีในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) โดยในที่

นี้หมายถึง นักศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มีหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีแนวคิดและการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านการศึกษา การเข้าสังคม (รงค์รบ น้อยสกุล และคณะ, 2562) ซึ่งการพัฒนาประเทศ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในประเทศให้เข้มแข็ง พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย หากการศึกษายังหลงติดอยู่กับสิ่งเดิมที่เคยใช้ได้ผลในยุคเก่า ย่อมจะส่งผลให้การเรียนรู้ของนักศึกษาไม่สอดคล้องกับโลกที่เป็นจริง ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่นับวันจะยิ่งเข้มข้นขึ้น (ถนอมพร เลาหจรัสแสง, 2557)

ทักษะการเรียนรู้แบบ 3R x 7C (วิจารณ์ พานิช, 2555) ตรงกับกระบวนทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของนักศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาว่า “นักศึกษาทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักศึกษาสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนการสอน ต้องส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ” โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ต้องได้รับการพัฒนาความสามารถ คุณลักษณะ และทักษะชีวิตอย่างรอบด้าน อันเป็นภูมิคุ้มกันพื้นฐานที่จะช่วยให้สามารถเผชิญกับปัญหาและความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก รวมถึงเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ก็คือ การตระหนักรู้และการเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานเรื่อง “A World Fit for Children” ขององค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 2002, as cited in Hosogi et al., 2012) ที่กล่าวว่า เด็กและเยาวชนต้องได้รับการกระตุ้นให้แสดงออกในสิ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาความสามารถ การสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) ตลอดจนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การตัดสินใจ การสื่อสาร และความอดทนต่อการเผชิญชีวิต ซึ่งทั้ง พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และรายงานของ ยูนิเซฟ เรื่อง “A World Fit for Children” (UNICEF, 2002 cited in Hosogi et al., 2012) ล้วนมุ่งเน้นให้นักศึกษามีการพัฒนาตนเองด้วยตนเอง ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังท้าทายศักยภาพของมนุษย์ สิ่งดังกล่าวคือบริบท ที่ไม่ว่าผู้คนจะปรับตัวทันหรือไม่ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ก็จะเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ก็จะถูกบังคับให้เปลี่ยน จากเหตุดังกล่าว จึงเป็นหน้าที่ของระบบการศึกษาที่จะบ่มเพาะนักศึกษา ให้มีความพร้อมในการออกแบบการเปลี่ยนแปลงของตนเอง นำตนเองไปสู่ทักษะที่เหมาะสม ก่อนที่จะโดนบริบทของสังคมบังคับให้ต้องเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

จากเหตุข้างต้น การออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ก็คือ การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (พิศิษฐ์ พลชนะ และคณะ

, 2562) โดยการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่นำนักศึกษาไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้ง ผ่านประสบการณ์ตรงเพื่อสร้างสำนึกใหม่ที่เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ก่อให้เกิดความเข้าใจในตนเอง เข้าใจโลกและความสัมพันธ์ทางสังคม มีความตื่นรู้ ความสมดุลของชีวิต มีทักษะในการค้นคว้า การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสะท้อนคิด (Reflection) มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ รวมทั้งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2553)

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) คือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ส่วนบุคคล เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการใคร่ครวญสะท้อนคิดภายในตัวบุคคล จนเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบคิด รวมถึงมุมมองในการให้ความหมาย และโครงสร้างภายในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยอาศัยการตีความ สะท้อนคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ ประเมินคุณค่าจากประสบการณ์ของตนเองร่วมกับประสบการณ์ของกลุ่มผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาที่ครอบคลุมมุมมองและบริบททางสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับความรู้เชิงข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ที่นักศึกษาจะเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปในทิศทางที่มีความหมายหรือมีความสำคัญมากขึ้น

จุดมุ่งหมายของแนวคิดนี้ไม่ใช่แค่เพียงการสร้างองค์ความรู้ แต่คือการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านความคิด ความรู้สึก การกระทำ โดยการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่เป็นรากฐานของบุคคล เพื่อให้สามารถเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งตระหนักต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์และมุมมองต่อสังคม สภาพแวดล้อม ไปจนถึงการตัดสินใจเพื่อนำตนเองไปสู่บทบาทใดบทบาทหนึ่งที่เปลี่ยนไป (Mezirow, 2000)

การกำกับตนเอง

การเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น นักศึกษาที่มีวิธีการเรียนรู้โดยการกำกับตนเอง (Self-regulation learning) จะเป็นผู้ที่มีความสำเร็จในการเรียนสูง โดยให้เหตุผลว่า เมื่อนักศึกษามีการกำกับตนเอง จะมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง มีการควบคุมพฤติกรรมในการเรียน สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รู้ว่าจะใช้ยุทธวิธีใดในการเรียน มีการจูงใจตนเอง และสามารถควบคุมตนเองให้กระทำพฤติกรรมเพื่อไปสู่การบรรลุเป้าหมาย (Winne, 1997) การเรียนรู้โดยการกำกับตนเอง มีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาด้านสังคม (Social Cognitive Theory) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองอย่างกว้างขวาง นักการศึกษาต่างให้การยอมรับว่า การกำกับตนเองมีผลต่อนักศึกษามากที่สุด เพราะการกำกับตนเองเป็นรูปแบบของความพยายาม ที่จะทำงานในหน้าที่โดยใช้ทักษะที่มีอย่างเหมาะสม (Butler & Winne, 1995) นักศึกษาที่มีการกำกับตนเองจะมีลักษณะกระตือรือร้น สามารถจัดการสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ยุทธวิธีทางปัญญาและการรู้คิด เพื่อการปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ (Purdie et al., 1996)

การกำกับตนเอง เป็นหลักการสร้างวินัย โดยประยุกต์กระบวนการทางการศึกษามาสร้างวินัยให้กับนักศึกษา เมื่อนักศึกษามีการกำกับตนเอง จะมีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นต้นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมอย่างมากที่จะนำทฤษฎีนี้มาใช้คู่กับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่จะสามารถพัฒนานักศึกษา ให้มีทักษะที่เหมาะสมสำหรับชีวิตในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนการสอน และการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบันนั้น อินเทอร์เน็ตถือว่ามีอิทธิพลอย่างมาก ช่วยทั้งด้านการสื่อสาร การทำงาน การศึกษา ความบันเทิง และ อื่น ๆ (วิมลพรรณ อาภาเวท และคณะ, 2554) ภาณุวัฒน์ กองราช และ กมลวรรณ โอพาพิริยกุล (2554) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง เว็บไซต์ฐานในการบริการ ที่จะให้แต่ละบุคคลสามารถสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบ มีการสร้างบัญชีรายชื่อผู้ติดต่อ ที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสิ่งที่น่าสนใจเหมือนกันได้ โดยผ่านการติดต่อกันเป็นเครือข่าย สื่อสังคมออนไลน์ นับว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่งในระบบอินเทอร์เน็ต ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคลทั่วไป ทุกเพศทุกวัย เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และองค์ความรู้ใหม่ ๆ อีกทั้ง สื่อสังคมออนไลน์และโซเชียล มีเดีย ยังมีบทบาทในการสร้างสรรค์และก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย (ประวิตร จันทร์อับ, 2561)

แนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับกลวิธีการกำกับตนเอง

เริ่มจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎี และแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อสร้างต้นแบบแนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับกลวิธีการกำกับตนเอง โดยดำเนินการวิเคราะห์ตารางเปรียบเทียบ รูปแบบการใช้กลวิธีการกำกับตนเองในการเรียน และเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ของนักศึกษารายต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบ กลวิธีการกำกับตนเองในการเรียนของนักการศึกษา และ กลวิธีการกำกับตนเองที่ผู้วิจัยเลือกใช้จากผลการวิเคราะห์ตาราง

กลวิธีการกำกับตนเอง	Zimmerman & Martinez-Pons, 1986	Lindner & Harris, 1993	Ley & Young, 2001	Kuhl & Kraska, 1994	Bandura, 1986	ผู้วิจัย
การประเมินตนเอง	✓	✓			✓	✓
การตั้งเป้าหมายและการวางแผน	✓		✓		✓	✓

กลวิธีการกำกับตนเอง	Zimmerman & Martinez-Pons, 1986	Lindner & Harris, 1993	Ley & Young, 2001	Kuhl & Kraska, 1994	Bandura, 1986	ผู้วิจัย
การจัดรูปแบบและเปลี่ยนแปลงรูปแบบ	✓		✓		✓	✓
การค้นหาข้อมูล	✓					
การจดบันทึกและเฝ้าติดตาม	✓		✓		✓	✓
การจัดสภาพแวดล้อม	✓	✓	✓		✓	✓
การให้รางวัลต่อความสำเร็จและลงโทษต่อความล้มเหลวของตนเอง	✓	✓		✓	✓	✓
การทอ้งซ้ำและการจดจำ	✓					
การขอความช่วยเหลือทางสังคมจากเพื่อน	✓					
การขอความช่วยเหลือทางสังคมจากครู	✓					
การขอความช่วยเหลือทางสังคมจากคนอื่น	✓					
ทบทวนจากบันทึกต่าง ๆ	✓					
การทบทวนจากบันทึกต่าง ๆ (ข้อสอบ)	✓		✓			✓
การทบทวนจากบันทึกต่าง ๆ (ตำราเรียน)	✓					
การรู้คิด		✓				
กลวิธีการเรียน		✓				
ความรู้สึ กที่ไวต่อบริบท		✓				
การประเมินคุณภาพ			✓			
การควบคุมความใส่ใจ				✓		

กลวิธีการกำกับตนเอง	Zimmerman & Martinez-Pons, 1986	Lindner & Harris, 1993	Ley & Young, 2001	Kuhl & Kraska, 1994	Bandura, 1986	ผู้วิจัย
การควบคุมอารมณ์				✓		
การแก้ปัญหาที่ล้มเหลว				✓		

สรุปขั้นตอนของกลวิธีการกำกับตนเองที่ผู้วิจัยเลือกใช้จากผลการวิเคราะห์ตาราง

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การตั้งเป้าหมาย และการวางแผน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดรูปแบบและเปลี่ยนแปลงรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 4 การจดบันทึกและเฝ้าติดตาม

ขั้นตอนที่ 5 การจัดสภาพแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 6 การให้รางวัลต่อความสำเร็จและลงโทษต่อความล้มเหลวของตนเอง

ขั้นตอนที่ 7 การทบทวนจากบันทึกต่าง ๆ (ข้อสอบ)

ตารางที่ 2 ตารางวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของนักการศึกษา และ รูปแบบการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ผู้วิจัยเลือกใช้จากผลการวิเคราะห์ตาราง

ชื่อ	Mezirow, J., 2000	พิศิษฐ์ พลธนะ และคณะ 2562	เสถียร พูลผล และคณะ , 2561	พัชร ศิริษะภูมิ , 2559	หฤทัย อนุสรราชกิจ, 2556	ผู้วิจัย
1.	การให้นักศึกษาได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน	✓	✓	✓	✓	✓
2.	การตรวจสอบตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓
3.	การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจัง	✓	✓	✓	✓	✓
4.	การเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง	✓			✓	
5.	ค้นหาทางเลือกใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
6.	วางแผนการกระทำใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
7.	การหาความรู้และทักษะสำหรับการปฏิบัติตามแผน	✓	✓		✓	✓

ชื่อ	Mezirow, J., 2000	พิศิษฐ์ พลธนะ และคณะ 2562	เสถียร พูลผล และคณะ , 2561	พัชรี ศิระะภูมิ , 2559	หฤทัย อนุสร ราชกิจ, 2556	ผู้วิจัย
8.	เริ่มทดลองทำตามบทบาทใหม่	✓	✓	✓		✓
9.	การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่	✓	✓	✓	✓	✓
10.	การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน	✓		✓	✓	✓

สรุปขั้นตอนของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ผู้วิจัยเลือกใช้จากผลการวิเคราะห์ตาราง

ขั้นตอนที่ 1 การให้นักศึกษาได้เผชิญ กับวิกฤติการณ์ที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินสมมุติฐานเดิมของตนอย่างจริงจังบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การค้นหาทางเลือกใหม่

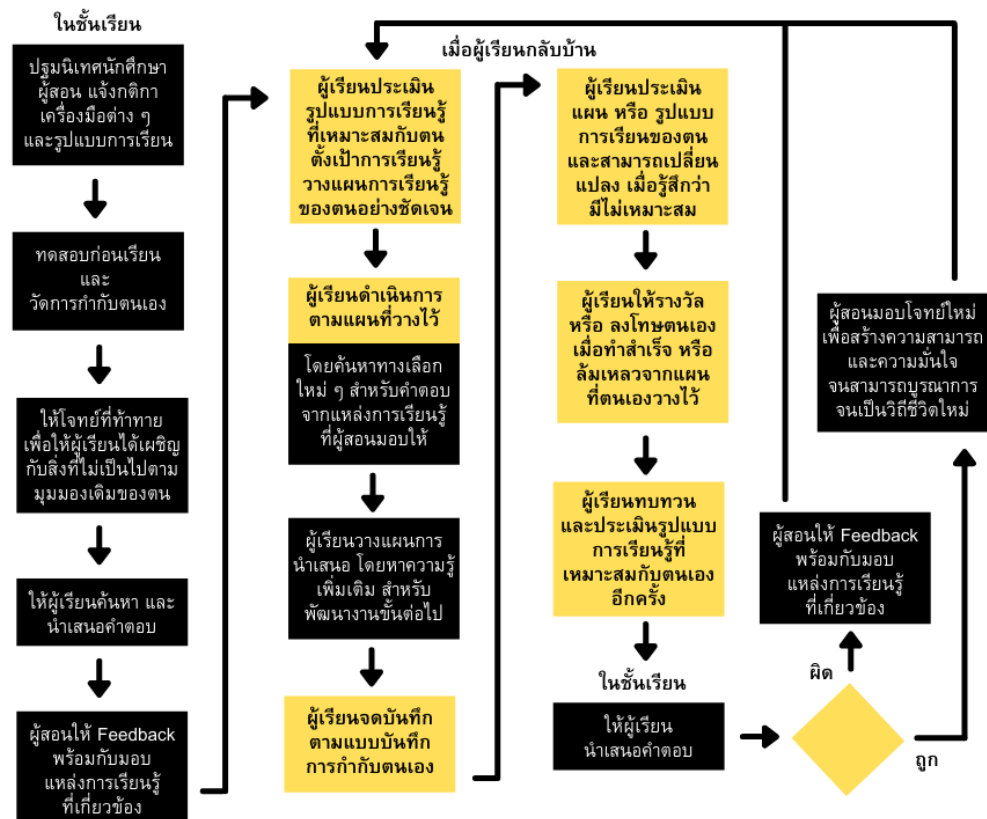
ขั้นตอนที่ 5 การวางแผนการกระทำใหม่

ขั้นตอนที่ 6 การหาความรู้และทักษะสำหรับปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนที่ 7 การเริ่มทดลองทำตามระบบใหม่

ขั้นตอนที่ 8 การสร้างความสามารถและความมั่นใจในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

ขั้นตอนที่ 9 การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน



แผนภาพที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ตามกลวิธีการกำกับตนเอง

แนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับกลวิธีการกำกับตนเอง ซึ่งในแนวทางดังกล่าว สามารถใช้จัดการเรียนการสอนได้ทั้งแบบในชั้นเรียนปกติ และการเรียนการสอนออนไลน์ เริ่มต้นด้วยการปฐมนิเทศนักศึกษา ผู้สอนแจกกติกา เครื่องมือต่าง ๆ และรูปแบบการเรียนรู้ เมื่อเสร็จสิ้นแล้ว ดำเนินการทดสอบก่อนเรียนและวัดการกำกับตนเอง หลังจากนั้นผู้สอนต้องให้โจทย์ที่ท้าทายเพื่อให้ นักศึกษาได้เผชิญกับสิ่งที่ไม่เป็นไปตามมุมมองเดิมของตน เปิดโอกาสให้นักศึกษา ค้นหา และนำเสนอคำตอบให้กับผู้สอน ผู้สอนให้ Feedback พร้อมกับมอบแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

เมื่อนักศึกษาเลิกเรียนและกลับบ้าน นักศึกษาต้องเริ่มประเมินรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้และวางแผนการเรียนรู้ของตน ดำเนินการตามแผนนั้น ๆ โดยมุ่งค้นหาทางเลือกใหม่ ๆ สำหรับคำตอบ ด้วยแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้สอนมอบให้ หรือ แหล่งการเรียนรู้อื่นนักศึกษาต้องจดบันทึกพฤติกรรมของตนเองตามแบบบันทึกการกำกับตนเองซึ่งผู้สอนสามารถใช้ได้ทั้งแบบกระดาษ หรือ เครื่องมือจดบันทึกออนไลน์ มีการประเมินแผน หรือ รูปแบบการเรียนรู้ของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อรู้สึกว่าจะไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังต้องมี

การกำหนดกลไกการให้รางวัลเมื่อสามารถทำได้ตามแผนหรือลงโทษตนเองเมื่อไม่สามารถทำได้ตามแผน

เมื่อกลับเข้าชั้นเรียน นักศึกษานำเสนอคำตอบที่เตรียมมา หากไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ผู้สอนสามารถให้ Feedback และแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยนักศึกษาต้องกลับไปเรียนรู้ด้วยตนเองตามแผนจากกลวิธีการกำกับตนเองอีกครั้ง แต่ถ้าหากคำตอบเป็นไปตามเกณฑ์ ผู้สอนสามารถมอบโจทย์ใหม่ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้พัฒนาความสามารถและความมั่นใจ จนกลายเป็นชุดความคิดใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ วิธีคิด และรูปแบบการดำเนินชีวิต โดยเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการจัดการศึกษา ผู้สอนต้องมีการทดสอบหลังเรียน รวมถึงวัดการกำกับตนเองอีกครั้ง เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับผลการทดสอบก่อนเรียน

สรุป

กระบวนการนี้จะทำให้นักศึกษาสามารถออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งในบทความนี้หมายถึง ทักษะการสื่อสาร รวมถึงสามารถกำกับตนเองให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองจนเสร็จสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัตรพันธ์ ดุสิตกุล (2561) ที่พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและทฤษฎี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ที่ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยการลดพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ด้านความรู้ เจตคติ การปฏิบัติ และความถี่ของกลุ่มทดลองในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของ อานววัฒน์ บุตรจันทร์ (2552) ที่สอนเสริมด้วยพอดคาสต์โดยใช้กลวิธีในการกำกับตนเองในรายวิชา การผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการศึกษา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการกำกับตนเองของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต ซึ่งนิสิตที่เรียนเสริมด้วยพอดคาสต์โดยใช้กลวิธีในการกำกับตนเอง มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนและคะแนนการกำกับตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั้นหมายความว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเมื่อประยุกต์ใช้ร่วมกับการกำกับตนเอง จะสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษา ช่วยให้นักศึกษามีวินัย เป็นบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม

แหล่งอ้างอิง

กรธนา โพธิ์เต็ง และสุเทพ อ่วมเจริญ. (2560). การพัฒนาทักษะการสื่อสารและความสามารถในการทำโครงการงานโดยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 9(2), 162-175.

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2553). อุดมศึกษาเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. ใน งานระพีเสนา ครั้งที่ 5/7 (น. 89-110). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ฉัตรพันธ์ ดุสิตกุล. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและทฤษฎีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดพฤติกรรมการดื่มแอลกอฮอล์ของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถนอมพร เลาหจรัสแสง. (2557). ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประวิตร จันทรอับ. (2561). พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์และผลกระทบต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ปราณี ศรีสวัสดิ์. (2549). การพัฒนาเครื่องมือวัดการปฏิบัติทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ ระดับช่วงชั้นที่ 2 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปัทมา สายสอาด. (2551). ทักษะการติดต่อสื่อสารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรีเขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร. <http://www.sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/7679>
- พัชร ศีระะภูมิ. (2559). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยผลงานแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิศิษฐ์ พลธนะ, นกตล เลื่อนนักรบ, และภราดร ยิ่งยวด. (2562). การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้นำนักศึกษา. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 28(ฉบับพิเศษ), 42-52.
- ภาณุวัฒน์ กองราช และกมลวรรณ โอฬาริยกุล. (2554). การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่นใน ประเทศไทย : กรณีศึกษา Facebook [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Digital Research Information Center. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/298198>
- รงค์รบ น้อยสกุล, ดิเรก ชีระกูธ, และปิยมณัส วรวิทย์รัตนกุล. (2562). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์สำหรับศูนย์การเรียนรู้การค้ำมนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงไทย สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา. วารสารครูพิบูล, 7(1), 62-75.

- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. วิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (2554). *พฤติกรรม การสื่อสารในเฟซบุ๊ก (Facebook) ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร (รายงานการวิจัย)*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สมชาย วรภิรมย์สกุล. (2559). *การวัดและประเมินผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). โรงพิมพ์อักษรศิลป์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การเสริมสร้าง "ทักษะชีวิต" ตามจุดเน้น การพัฒนาคุณภาพนักศึกษาระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุดเฉลิม ศัสดราภักดิ์ และไพศาล บรรจสุวรรณ์. (2558). *ธรรมาภิบาลเพื่อการจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 3(3), 271-283.
- เสถียร พูลผล, ขนิษฐา สาลีหมัด, เฉลิมศรี ภูมิมางกูร, และจิตรา ดุษฎีเมธา. (2561). *การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารทางวิชาชีพเภสัชกรรมสำหรับ นักศึกษาเภสัชศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง*. *วารสาร Veridian E Journal* ๗ สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(1), 2450-2467.
- หฤทัย อนุสรราชกิจ. (2556). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองสำหรับการ พัฒนาครูปฐมวัย*. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 9(1), 123-128.
- อานวัณณ์ บุตรจันทร์ และจิตทิพย์ ณ สงขลา. (2552). *ผลของการสอนเสริมด้วยพอดคาสต์โดย ใช้กลวิธีในการกำกับตนเองในรายวิชาการผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการศึกษา ที่มีต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการกำกับตนเองของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]*. Digital Research Information Center. <https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/235315>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations thought and action: A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Butler, D. L., & Winne, P. H. (1995). Feedback and Self-Regulated Learning: A Theoretical Synthesis. *Review of Educational Research*, 65(3), 245-281.
- Hosogi, M., Okada, A., Fujii, C., Noguchi, K., & Watanabe, K. (2012). Importance and Usefulness of Evaluating Self- Esteem in Children. *BioPsychoSocial Medicine*, 6(9), 1-6.
- Kuhl, J., & Kraska, K. (1994). *Selbstregulations- und Konzentrationstest für Kinder SRKT-K*. Hogrefe, Verlag für Psychologie.

- Ley, K., & Young, D. B. (2001). Instructional Principles for self-Regulation. *Educational Technology Research and Development*, 49(2), 96-103.
- Lindner, R. W., & Harris, B. (1993). Self-Regulated Learning: Its Assessment and Instructional Implications. *Educational Research Quarterly*, 16(2), 29-37.
- Mezirow, J. (2000). *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress*. Jossey Bass.
- Purdie, N., Hattie, J., & Douglas, G. (1996). Student conceptions of learning and their use of self-regulated learning strategies: A cross-cultural comparison. *Journal of Educational Psychology*, 88(1), 87-100.
- Winne, P. H. (1997). Experimenting to Bootstrap Self-Regulated Learning. *Journal of Educational Psychology*, 89(3), 397-410.
- Zimmerman, B. J., & Martinez-Pons, M. (1986). Development of a Structured Interview for Assessing Student Use of Self-Regulated Learning Strategies. *American Educational Research Journal*, 23(4), 614-628.

รูปแบบการเขียนบทความวิจัย

- รูปแบบการเขียนบทความวิจัย (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK) (จำนวนหน้า 8-15 หน้า)

ชื่อเรื่องภาษาไทย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)
ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)
(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด 14 pt
(ผู้เขียนไม่เกิน 5 ท่าน)

ชื่อ-สกุลผู้เขียน *
ชื่อ-สกุลผู้เขียนภาษาอังกฤษ
ชื่อ-สกุลผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) **
ชื่อ-สกุลผู้เขียนร่วมภาษาอังกฤษ
ชื่อ-สกุลผู้เขียนร่วมภาษาอังกฤษ

Corresponding Author E-mail: ABC@mail.com

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)..... 2)..... 3).....เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ
ผลการวิจัยพบว่า (ตอบตามวัตถุประสงค์) (ประมาณ 320 คำ) (ขนาด 14 pt)
คำสำคัญ:,, (จำนวน 3-5 คำ)

ABSTRACT (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

The objectives of this research were: 1) 2) 3)

The results of this research found that: (สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 14 pt)

Keywords:,, (จำนวน 3-5 คำ)

บทนำ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(ความเป็นมา ความสำคัญ และเหตุผลในการทำวิจัย) (ขนาด 16 pt)

วัตถุประสงค์ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(วัตถุประสงค์) (ขนาด 16 pt)

* คณะ..... มหาวิทยาลัย..... (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) (ขนาด 14 pt)

Faculty..... University.....

** หน่วยงาน..... (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) (ขนาด 14 pt)

หน่วยงานภาษาอังกฤษ

160 วารสารปัญญา ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

วิธีดำเนินการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(รูปแบบการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล) (ขนาด 16 pt)

สรุปผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(ตอบวัตถุประสงค์) (ขนาด 16 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(อภิปรายเฉพาะประเด็นสำคัญ) (ขนาด 16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ทั้งรูปแบบของแผนภูมิรูปภาพและข้อความ) (ขนาด 16 pt)

ข้อเสนอแนะ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย) (ขนาด 16 pt)

สรุป (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt) (ถ้ามี)

(ระบุข้อสรุปที่สำคัญ) (ขนาด 16 pt)

แหล่งอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt)

รูปแบบการเขียนบทความวิชาการ

- รูปแบบการเขียนบทความวิชาการทั่วไป (ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK) (จำนวนหน้า 8-15 หน้า)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย) (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

ตัวอักษรขนาด 14 pt

(ผู้เขียนไม่เกิน 3 ท่าน)

ชื่อ-สกุลผู้เขียน *

ชื่อ-สกุลผู้แต่งภาษาอังกฤษ

ชื่อ-สกุลผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) **

ชื่อ-สกุลผู้เขียนร่วมภาษาอังกฤษ

Corresponding Author E-mail: ABC@mail.com

(เว้น 1 บรรทัด ขนาด 16 pt)

บทคัดย่อ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(ประมาณ 300 คำ) (ขนาด 16 pt)

คำสำคัญ:,, (จำนวน 3-5 คำ)

Abstract (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt หนา)

(สอดคล้องกับภาษาไทย) (ขนาด 16 pt)

Keywords:,, (จำนวน 3-5 คำ)

บทนำ (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

หลักการและเหตุผลของบทความที่เขียน (ขนาด 16 pt)

เนื้อหา (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(เนื้อหาตามประเด็นที่นำเสนอ) (ขนาด 16 pt)

สรุป (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(สรุปสาระสำคัญของบทความตามเนื้อหาที่ได้กล่าวมา) (ขนาด 16 pt)

* คณะ..... มหาวิทยาลัย..... (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) (ขนาด 14 pt)

Faculty..... University.....

** หน่วยงาน..... (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) (ขนาด 14 pt)

หน่วยงานภาษาอังกฤษ

แหล่งอ้างอิง (ตัวอักษรหนา ขนาด 16 pt)

(เฉพาะที่ปรากฏในบทความเท่านั้น) (ขนาด 16 pt)

ขั้นตอนการทำวารสารปัญญา

- ตอนที่ 1 รับบทความจากผู้เขียน (และหรือผู้ที่สนใจส่งบทความ)
- ตอนที่ 2 ตรวจสอบรูปแบบตามที่กองบรรณาธิการกำหนด
- ตอนที่ 3 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไข (ถ้ามี)
- ตอนที่ 4 สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 5 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
- ตอนที่ 6 ให้ผู้เขียนนำไปแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ (ถ้ามี)
- ตอนที่ 7 กรณีที่ผู้เขียนแก้ไขไม่ได้ให้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)
- ตอนที่ 8 บรรณาธิการตอบรับผ่านการพิจารณาบทความแก่ผู้เขียนบทความ
- ตอนที่ 9 จัดหน้าสารบัญในการจัดพิมพ์
- ตอนที่ 10 ส่งโรงพิมพ์และนำเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความจากงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. เป็นบทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ด้านสังคมศาสตร์ ศาสตร์ ศาสนา และปรัชญา
3. ภาษาไทยและอังกฤษผ่านการตรวจความถูกต้องทางภาษาก่อนส่งกองบรรณาธิการ
4. ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้บทคัดย่อภาษาไทยอยู่ก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณา กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนบทความทราบ

หลักเกณฑ์ในการเขียนแหล่งอ้างอิง

ใช้รูปแบบการเขียนบรรณานุกรมแบบ APA (American Psychological Association style) 7th edition

1. การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (In-Text Citation)

1.1 การอ้างอิงหน้าข้อความ ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)...

ตัวอย่าง แสง จันทร์งาม (2539) ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติกรรมฐาน.....

1.2 การอ้างอิงหลังข้อความ (ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์,/น.)

ตัวอย่าง พร้อมกับความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น (พระสัทธัมมโชติกะ, 2510, น. 55),

(Paul, 2019, pp. 15-19)

หมายเหตุ ภาษาไทย ระบุเลขหน้า น. (ถ้ามี)

ภาษาอังกฤษ ใช้ p. อ้างอิงเพียงหน้าเดียว และใช้ pp. อ้างอิงหลาย

หน้า

รูปแบบ	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
ผู้แต่ง 1 คน	ชื่อ/สกุล/(ปี./น.) หรือ (ชื่อ/สกุล,/ปี./น.)	สกุล/(ปี./p./pp.) หรือ (สกุล,/ปี./p.)
	แสง จันทร์งาม (2539, น. 5)	(Jones, 2007, pp. 9-10)
ผู้แต่ง 2 คน	ชื่อ/สกุล ¹ และ/ชื่อ/สกุล ² /(ปี./น.) หรือ (ชื่อ/สกุล ¹ และ/ชื่อ/สกุล ² ,/ปี./น.)	สกุล ¹ /and/สกุล ² /(ปี./p.) หรือ (สกุล ¹ /&/สกุล ² ,/ปี./p.)
	ชำนาญ เกียรติ และ รัตนะ วิลัยศักดิ์ (2565)	Williams and Hori (2019)
ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป	ชื่อ/สกุลและคณะ/(ปี) หรือ (ชื่อ สกุล และคณะ, ปี, น.)	สกุล/et al./(/ปี./p.) หรือ (สกุล/et al./,/ปี./p.)
	สถาพร พงษ์พิบูล และคณะ (2559)	(Singleton et al., 2021, p. 15)
นิติบุคคล	ชื่อหน่วยงาน/(ปี) หรือ (ชื่อหน่วยงาน,/ปี)	
	Meta Corporation (2022)	
นิติบุคคล (อักษรย่อ)	ครั้งแรก >> ชื่อหน่วยงาน/(อักษรย่อ,/ปี) ครั้งถัดไป >> อักษรย่อ/(ปี) หรือ ครั้งแรก >> (ชื่อหน่วยงาน/[อักษรย่อ],/ปี) ครั้งถัดไป >> (อักษรย่อ,/ปี)	
	World Health Organization (WHO, 2019) ครั้งถัดไป >> (WHO, 2019) (กระทรวงศึกษาธิการ [สช], 2565) ครั้งถัดไป >> (สช, 2565)	
การสัมภาษณ์เชิงลึก	ชื่อ/สกุล/(การสื่อสารส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) หรือ (ชื่อ/สกุล,/การสื่อสารส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี)	
	อักษรย่อชื่อ./สกุล/(personal/communication,/เดือน/วัน,/ปี) หรือ (อักษรย่อชื่อ./สกุล,/personal/communication,/เดือน/วัน,/ปี)	

การ สัมภาษณ์เชิง ลึก	แสง จันทร์งาม (การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2559) (J. Hernandez, personal communication, May 25, 2018)
	* เขียนอ้างอิงในเนื้อหาเท่านั้น ไม่ต้องใส่ในรายการอ้างอิง
ราชกิจจานุเบกษา	ชื่อกฎหมาย/(ปี) หรือ (ชื่อกฎหมาย,/ปี)
คัมภีร์ทางศาสนา	ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) ได้กำหนด ... ชื่อคัมภีร์/(เล่ม,/ข้อ) หรือ (ชื่อคัมภีร์,/เล่ม,/ข้อ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย, เล่ม 15 ข้อ 9) (King James Bible, 1769/2017, Song of Solomon 8:6)
การอ้างอิง จาก แหล่งข้อมูล ระดับทุติย ภูมิ	ชื่อ/สกุล ¹ /(ปี,/อ้างถึงใน/ชื่อ/สกุล ²) หรือ (ชื่อ/สกุล ¹ ,/ปี,/อ้างถึงใน/ชื่อ/สกุล ²) สกุล ¹ /(ปี,/as/cited/in/สกุล ² ,/ปี) หรือ (สกุล ¹ ,/ปี,/as/cited/in/สกุล ² ,/ปี) (เทวินทร์ เหลืองศักดิ์ดา, 2561 อ้างถึงใน พระเกียรติศักดิ์ กิตติวาทมน (หลวงอิน), 2565) Allport's diary (2000, as cited in Nicholson, 2003)
* กรณีไม่ปรากฏปีพิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.ป.) หรือ (n.d.)	
* กรณีไม่ปรากฏผู้แต่ง ให้ใส่ชื่อเรื่อง ชื่อบท หรือชื่อบทความแทน ถ้าชื่อเรื่องมียาวเกินมากเกินไป ให้ใส่เฉพาะ คำแรก ๆ ของชื่อเรื่องเท่านั้น	
* กรณีผู้แต่งคนเดียว แต่หลายชื่อเรื่องในปีเดียวกัน แสง จันทร์งาม (2544ก, 2544ข) (Department of Veterans Affairs, n.d., 2017a, 2017b, 2017c)	
• กรณีอ้างอิงมากกว่าสองแหล่งข้อมูล ให้เขียนเรียงตามลำดับตัวอักษร เช่น ... สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ เสียงประชา (2541) และ พระไพฑูรย์ อารัมภรัตน์ (2556) ... การเรียนรู้แบบร่วมมือ (ทศนา เขมมณี, 2547; ภูรินทร์ แดงน้อย, 2560) ... out in research (Banks, 2002; Dilevko & Gottlieb, 2003; Orzechowski, 2022)	

2. การเขียนเอกสารอ้างอิงส่วนท้ายเรื่อง

2.1 หนังสือ

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อหนังสือ./ครั้งที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

กรณีไม่มีชื่อผู้เขียน ชื่อหนังสือ./หน้า/เลขหน้า./สำนักพิมพ์.

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 2 คน (ผู้เขียน1 และผู้เขียน2)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวนตั้งแต่ 3-20 คน (ใส่ชื่อผู้แต่งทุกคน)

ในกรณีที่ชื่อผู้เขียนมีจำนวน 21 คนขึ้นไป ใส่ชื่อผู้แต่งคนที่ 1-19 ตามด้วยเครื่องหมาย . . ก่อนคนสุดท้าย (ผู้เขียน¹, ผู้เขียน², ³, ⁴, ⁵, ⁶, ⁷, ⁸, ⁹, ¹⁰, ¹¹, ¹², ¹³, ¹⁴, ¹⁵, ¹⁶, ¹⁷, ¹⁸, ¹⁹, . . ผู้เขียน²⁴)

* ภาษาอังกฤษใช้ &

ตัวอย่าง

แสง จันทร์งาม. (2544). *พุทธศาสนวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สร้างสรรค์บุ๊คส์.

หมายเหตุ

* กรณีที่ผู้แต่งเป็นนิติบุคคลและผู้รับผิดชอบในการจัดพิมพ์

ใส่ชื่อย่อในส่วนของสำนักพิมพ์ เช่น WHO, มหาวิทยาลัย, สถาบัน, กรม, โรงพยาบาล กรมวิชาการ. (2518). *กรมวิชาการในปัจจุบัน*. กรม.

* **ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ** ใช้อักษรตัวพิมพ์ใหญ่เฉพาะอักษรตัวแรก หากมีชื่อเรื่องรองใช้เครื่องหมายทวิภาค (:) คั่นเว้น 1 ตัวอักษร ตามด้วยอักษร ตัวแรกเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ นอกนั้นใช้ตัวพิมพ์เล็ก

Controlling uncertainty: A review of human ...

2.2 บทความ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ./ (บ.ก.)./ ชื่อหนังสือ .. / (น./ เลขหน้า)./ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

ชัตติยา กรณสูตร. (2547). การสังเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยคุณธรรม พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของ คนไทย: การเชื่อมโยงสู่นโยบาย. ใน ชัตติยา กรณสูตร, เสวนิจ รัตนวิจิตร, ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และขวัญรัก สุขสมฤทัย (บ.ก.). *รายงานการวิจัยคุณธรรม พฤติกรรม ความซื่อสัตย์ของคนไทย* (น. 9-125). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

2.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์/ [วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทหรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก/ หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท/ ไม่ได้ตีพิมพ์]/ ชื่อมหาวิทยาลัย.

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสาร นิพนธ์/ [Unpublished doctoral/ dissertation หรือ Unpublished/ master's/ thesis]./ ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

นพพร ไทยเจริญ. (2549). การสร้างชุดการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่อง ดินและหิน ในท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ออนไลน์
ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต./ชื่อ มหาวิทยาลัย./ ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

สุชาวดี ตันติศักดิ์. (2550). การตรวจจับฮาร์ดมอมิกในระบบจำหน่ายโดยใช้ซอฟต์แวร์แอม
ซิน [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. คลังสารสนเทศดิจิทัล
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. [https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/
Info/item/dc:108574](https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:108574)

2.4 บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่)./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

มะลิวรรณ โคตรศรี. (2548). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการ
แก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิจัยและวัดผล
การศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(1), 32-48.

2.5 รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)/สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

พระมหาภาชิต สุขวรรณดี (สุภาสโร). (2547). รายงานการวิจัยการรักษาโรค 5 ของนักศึกษาภาค
สมทบ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตลพบุรีราชวิทยาลัย ในพระ
ราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2547 (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.6 เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง./ชื่อเว็บไซต์./URL

ตัวอย่าง

นักร้องในตำนาน. (2565, 11 กรกฎาคม). 30 แคปชั่นโดนใจ สำหรับทาสแมว คนรักแมวโดน ๆ.
 ทรูไอดี. <https://women.trueid.net/detail/E7kjm1nDq9dv>

Victoria University. (2023, January 19). APA 7th Referencing: Reports & Grey Literature.
<https://libraryguides.vu.edu.au/apa-referencing/7ReportsGreyLiterature>

หมายเหตุ กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก

2.7 หนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปี,/วัน/เดือนที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./น./เลข
 หน้า.

ตัวอย่าง

โกวิท โพธิสาร. (2549, 4 สิงหาคม). สัมผัสโลกวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมใหม่ล่าสุด งานสัปดาห์
 วิทยาศาสตร์'49. มติชน, น. 33.

2.8 รายงานการประชุมวิชาการ หรือการสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อเอกสารการประชุมหรือ
 สัมมนา. (หน้า/เลขหน้า). /สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิตย ไรจน์รัตนวานิชย์ และสิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2549). การศึกษาวิเคราะห์และออกแบบ
 ระบบการตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษาสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.
 ใน เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 3 (น. 48-50). นครปฐม:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2.9 เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ (เอกสารอัดสำเนา/เอกสารประกอบการเรียน)

ชื่อหน่วยงาน./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อของเอกสาร/[เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]./สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วีระชัย ยศโสธร. (2556). จริยธรรมกับการดำเนินชีวิต [เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะ
 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อกฎหมาย./ (ปี,/วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/ตอนที่./หน้า/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 15 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
 เล่ม 135 ตอนที่ 33. หน้า 42-48.